

To'on ñava'a xa'a Jesucristo ña nītaa taMateo

*Ñayó'o ká'an xa'a naxii síkuá Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Yó'o vaxi kivi naxii síkuá Jesucristo; tayó'o kúu ra sa'ya ñani síkuá tarey David, tayó'o kúu sa'ya ñani síkuá taAbraham na xindoo xina'á.

² TaAbraham xikuu yivá taIsaac; taIsaac xikuu yivá taJacob; taJacob xikuu yivá taJudá xí'in inká nañani ra. ³ TaJudá xikuu yivá taFares xí'in taZara, ta si'í ovi tayó'o xinani ñá Tamar. TaFares xikuu yivá taEsrom; taEsrom xikuu yivá taAram. ⁴ TaAram xikuu yivá taAminadab; taAminadab xikuu yivá taNaasón; taNaasón xikuu yivá taSalmón. ⁵ TaSalmón xikuu yivá taBooz, si'í taBooz xinani ñá Rahab. TaBooz xikuu yivá taObed, si'í taObed xinani ñá Rut. TaObed xikuu yivá taIsaí. ⁶ TaIsaí xikuu yivá tarey David ta tayó'o xa'nda chiño noo naIsrael, ta tarey David xikuu yivá taSalomón. Ta si'í taSalomón xikuu ñá naki'in taDavid tá nixi'i yii ñá tanoo, ta xinani Uriás.

⁷ TaSalomón xikuu yivá taRoboam; taRoboam xikuu yivá taAbías; taAbías xikuu yivá taAsa. ⁸ TaAsa xikuu yivá taJosafat; taJosafat xikuu yivá taJoram; taJoram xikuu yivá taUzías. ⁹ TaUzías xikuu yivá taJotam; taJotam xikuu yivá taAcáz; taAcáz xikuu yivá taEzequías. ¹⁰ TaEzequías xikuu yivá taManasés; taManasés xikuu yivá

taAmón; taAmón xikuu yivá taJosías. ¹¹ TaJosías xikuu yivá taJeconías xí'in inka ñani ra. Xindoo nayó'o ñoo Israel ta kivi saá kixaa nañoo Babilonia ta kixá'á na káni tá'an na xí'in naIsrael, ta kündeé naBabilonia noo nayó'o. Ta saá tiin na naIsrael kuá'an na xí'in na ñoo Babilonia.

¹² Ta saá taJeconías xikuu yivá taSalatiel; taSalatiel xikuu yivá taZorobabel. ¹³ TaZorobabel xikuu yivá taAbiud; taAbiud xikuu yivá taEliaquim; taEliaquim xikuu yivá taAzor.

¹⁴ TaAzor xikuu yivá taSadoc; taSadoc xikuu yivá taAquim; taAquim xikuu yivá taEliud.

¹⁵ TaEliud xikuu yivá taEleazar; taEleazar xikuu yivá taMatán; taMatán xikuu yivá taJacob.

¹⁶ TaJacob xikuu yivá taJosé, ta taJosé xikuu yii ñaMaría, ta ñáyó'o xikuu si'í taJesús, ta kúu Cristo.*

¹⁷ Ta saá ñiya'a uxu komi nave'e ra, na xikuu xii síkuá Jesucristo ña kixá'á nda kuíya xitaku taAbraham tãnda kuíya xitaku taDavid. Ta tuku ñiya'a uxu komi nave'e ra, ña kixá'á nda kuíya xitaku taDavid tãnda kuíya nañoo Babilonia tiin na naIsrael kuá'an na ñoo Babilonia. Ta ñiya'a inka uxu komi nave'e ra, ña kixá'á nda kuíya kee nañoo Israel ñixa'an na ñoo Babilonia tãnda kuíya kaku Jesucristo.

*Ñáyó'o ká'an xa'a ña kaku Jesucristo
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Kivi kaku Jesucristo si'a ñixiyo. ÑaMaría ña kuu si'í ra, ñixiyo ini ña tonda'a ña xí'in taJosé.

* **1:16** To'on "Cristo" kóni kachí ña: Ta ta ti'vi Ndios ña sakaku ra ñivi.

Ta tayó'o, ta'án ka tonda'a ra xí'in ñá, ta kundaa ini ra ñó'o sa'ya ñá, ta on sivi sa'ya taJosé kíá, chi ña ñó'o kúu ña sa'ya Níma Ndios. ¹⁹ Ta taJosé, ta kóni kuu yi ñáMaría, ñii ta va'a ní ini kúu ra, ta ni-xiin ra ndato'on ra xí'in nivi ña ñó'o sa'ya ñáMaría ta sakuka'an ra noo ñá. Ta saá chikaa ini ra sandakoo se'é ra ñá, ña on koni ndi'i nivi ñayó'o. ²⁰ Tá xáni sinj ra sandakoo ra ñá, ta ñoo ñikisin taJosé ta ñixaní ra ñii ñaángel kee noo Ndios kixi ña noo ra, ta káchí ña saá xí'in ra:

—Tata José, sa'ya ñani síkuá tarey David kúu ún, on kuyi'ví ini ún naki'in ún ñáMaría koo ñá xí'in ún, chi sa'ya ñá ña kaku, sa'ya Níma Ndios kúu ña. ²¹ Tá kaku ta sa'ya ñá, ta chinóo ún kivi ra kunaní ra Jesús.† Saá kunaní ra, chi ta sakaku nanivi xa'a kuachi na kuu ra —káchí ñaángel xí'in taJosé.

²² Ta ndi'i ñayó'o ñixiyo, chi saá xini ñó'ó kundivi ña ñika'an Ndios xí'in taprofeta‡ xina'á, chi taprofeta ñitaa ra si'a:

²³ Ñaña'a lo'o, ña yi ñá ta'án tonda'a ta, ta kee sa'ya ñá, ta sakaku ñá ñii ta lo'o,

ta kunaní ra Emanuel,
káchí to'on Ndios ña ñitaa taprofeta xina'á. Ta kivi “Emanuel” kóni kachí ña saá: Ndios yoo ra xí'in yó.

²⁴ Ta saá nakaxín ini taJosé, ta ndakoo ra, ta kisa ndivi ra tá yoo ndi'i ña ñika'an ñaángel xí'in ra, ta naki'in va'a ra ñáMaría ndu ñá ñásí'í ra.
²⁵ Ta taJosé xí'in ñáMaría on vása ní-kisin xí'in

† **1:21** Kivi “Jesús” kóni kachí ña: Ndios sáaku ra nivi. ‡ **1:22** Naprofeta kúu nivi na ká'an ndoso to'on Ndios.

tá'an na andá kivi kaku sa'ya ñá, ta saá taJosé chinóo ra kivi talo'o kaku yó'o kunaní ra Jesús.

2

*Ñayó'o ká'an xa'q nandichí na nákoní kímí
kivi kixaa na xito na taJesús*

¹ TaJesús kaku ra ñoo Belén ña ndá'vi ndaa estado Judea, ta taHerodes xikuu rey ñoo estado Judea. Ta saá kixaa nandichí na nákoní kímí ñoo Jerusalén; nayó'o kixi na chí noo vaxi kana ño'o. ² Ta saá kixá'á na ndáká to'on na ñañoo Jerusalén, káchí na si'a:

—¿Míkía kaku talo'o ta kuu rey noo ndó'ó najudío?* Chí noo vaxi kana ño'o xini ndi ñii kímí, ta saá kundaa ini ndi xa kaku ra, ta vitin vaxi ndi yó'o ña kasa to'ó ndi ra —káchí nandichí.

³ Kivi xini so'o tarey Herodes to'on ña nika'an nandichí yó'o, ta nindi'i ní ini ra. Ta ñii kiva saá nindi'i ini ñañoo Jerusalén. ⁴ Ta saá tarey Herodes kana ndi'i ra naná'no noo nasutu, ta kana ra ndi'i na sáná'a ndayí Ndios, ta kixaa ndi'i nayó'o noo ra. Ta nindaká to'on ra nayó'o, míkía kaku Cristo. ⁵ Ta nayó'o ndakuijn na, káchí na saá:

—Ñoo Belén ña ndá'vi ndaa estado Judea yó'o kaku ra, chi saá káchí to'on Ndios ña nita ta profeta xina'á, káchí ña saá:

⁶ Ñoo Belén, ña ndá'vi ndaa estado Judea, kúu ña ñii ñoo ña ndáya'ví ní ka noo ndi'i ñoo; chi nda ñoo yó'o kixi ta kuiso chiño,

* **2:2** Najudío kúu nasa'ya ñani síkuá taIsrael ta xinaní Jacob xina'á.

ta kundaa ra naño Israel,
káchí to'on Ndios ña ñitaa taprofeta —káchí na
ndíso chiño ño ñaño judío xí'in tarey Herodes.

⁷ Ta saá ta Herodes kana se'é ra nandichí na
nákoni kimi, ta nayó'o kixaa na ño ra, ta
ñindaqa to'on ra na, ndá kivi kúu ña ñitivi naye'e
kimi xini na. Ta saá ndato'on na xí'in ra, ta
kundaã ini ra. ⁸ Ta tiví ra na kuã'an na ñoo
Belén, ta ñika'an ra si'a xí'in na:

—Kua'an ndó ñoo Belén, ta nandukú ndó
michí yoo talo'o. Tá xini ndó ra, ta saá ndikó
tuku ndó yó'o ta ndato'on ndó xí'in i, ta saá yi'i
ko'on i kasa to'ó i ra —káchí ta Herodes xí'in na.

⁹ Ta kivi ndi'i xini so'o na ña ñika'an tarey,
ta saá kee na kuã'an na. Ta kimi tí xini na,
kuã'an si'na rí ño na, ta ñixaa rí ta xikanoo rí
ño kándú'u talo'o. ¹⁰ Tá xini na xikanoo tikimi
yó'o, ta saá kusij ní ini na. ¹¹ Ta ñikivi na ini
ve'e, ta xini na talo'o xí'in si'í ra ña María. Ta
saá xikuxítí na ño talo'o, ta kisa to'ó na ra. Ta
nakuiná na xaton váli na, ta saní'i na ra ñaoro,
xí'in xuxa va'a ña yá'ví ní, xí'in nduta va'a tá
támi xá'an ñaní rá mirra. ¹² Ta Ndios tiví ra
xani ño nandichí yó'o, ta saá kundaã ini na
ña on ndikó na ñoo ño yoo tarey Herodes. Ta
saá ndikó na kuano'o na inka yichi, ta on vása
ní-ndikó ka na yichi ño kixi na.

*Ñayó'o ká'an xq'a nave'e ta Jesús kivi kuã'an
na ñoo Egipto*

¹³ Tá kee nandichí na nákoni kimi kuano'o na,
ta ñoo ñikisin ta José ta ñixani ra ñii ñaángel kee
ño Ndios kixi ña ño ra, ta káchí ña saá xí'in
ra:

—Ndakoo ún, ta naki'in ún tikuá'á lo'o xí'in si'í ra, ta kama kee ndó ko'on ndó anda ñoo Egipto, ta kán kundoo ndó anda kivi ka'an i xí'in ún, saá ndikó ndó. Chi tarey Herodes nandukú ra tikuá'á lo'o, chi kóni ra ka'ni ña'á ra —káchí ñaángel xí'in taJosé.

¹⁴ Ta xandikon ñoo saá taJosé xí'in ñaMaría ndakoo na, ta naki'in na tikuá'á lo'o, ta kee na kuá'an na anda ñoo Egipto. ¹⁵ Ta ñoo yó'o nixiyo na anda kuiya nixi'i tarey Herodes. Saá kundivi to'on Ndios ña ñitaa taprofeta xina'á, káchí ña saá: “Kana i sa'ya i vaxi ra ña kee ra ñoo Egipto, ta no'o ra ñoo ra”, káchí to'on Ndios.

*Ñayó'o ká'an xa'a tarey Herodes
kivi xa'nda chiño ra ka'ni na ndi'i naváli*

¹⁶ Tá tarey Herodes kundaa ini ra nandichí na nákoní kimi sandá'ví na ra, ta ñisaa ní ra. Ta saá naká'an ra ña ndato'on na xí'in ra ama kaku talo'o. Ta saá xa'nda chiño ra ñoo natropa ña ka'ni ndi'i na nataa válí na ovi kuiya ta chí ñino na ndoo ñoo Belén xí'in inká na ñoo yatin. Ta saá kuá'a ní naváli nixi'i, kisa natropa. ¹⁷ Ta saá kundivi ña ñitaa taprofeta Jeremías, káchí ra saá:

¹⁸ Xini so'o na xáku ní ña'a ñoo Ramá,
ndeé ní xáku ñá, ta kúchuchú ní ini ñá;
ñaRaquel kúu ñá, xáku ní ñá xa'a sa'ya ñá,
ta on vása xin ñá kindoo ini ñá ña kuá'a ní nataa
válí nixi'i,
káchí to'on Ndios, ña ñitaa taJeremías xina'á.

¹⁹ Ta nixi'i tarey Herodes, ta taJosé yóo ra ñoo Egipto, ta ñoo nikisin ra ta nixani ra ñii ñaángel

kee noo Ndios kixi ña noo ra, ta ndato'on ña xí'in ra:

²⁰ —Ndakoo ún, ta naki'in ún tikuá'á lo'o xí'in si'í ra, ta no'o ndó ñoo Israel, chi xa nixi'j na kóni ka'ni tikuá'á lo'o —káchí ñaángel xí'in ra, tixin xani kixi noo ra.

²¹ Ta saá ndakoo taJosé xí'in ñaMaría, ta naki'in na tikuá'á lo'o, ta kuano'o na ñoo Israel.

²² Ta kivi xini so'o taJosé to'on taArquelao sa'ya taHerodes kúu ta nakuiso chiño noo estado Judea, ta nyi'ví ní ra ko'on ra ñoo yó'o. Ta tuku nixani ra ñii ñaángel nika'an ña xí'in ra, ña on ko'on ka ra estado Judea, ta saá ki'in ra ku'an ra inká yichi ña ku'an estado Galilea. ²³ Ta nixaá ra estado yó'o, ta nakani ini ra va'a ka ko'on ra koo ra ñoo Nazaret, ñii ñoo ndikon ndaa estado Galilea. Ta saá kundivi to'on nika'an naprofeta, kachí na saá xa'a ta ti'ví Ndios sakaku ra na ñoyivi: “Ñii taño Nazaret kuu ra”, kachí to'on Ndios ña ñitaa na xina'á.

3

*Ñayó'o ká'an xa'a taJuan, ta sákuchu ñivi
(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ Ta saá ñiya'a ku'a ní ku'ya, ta kixaá taJuan ta sákuchu ñivi, nixaá ra noo yóo yukú yichí estado Judea. Ta nixaá ku'a ní ñivi xini so'o na ña nika'an ndoso ra xí'in na. ² To'on yó'o kúu ña nika'an ra xí'in na:

—On vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó xa'a ña on vá'a ke'é ndó, chi xa yóo yatin ní yichí ña xá'nda chiño Ndios kutaku yó —káchí taJuan xí'in na.

³ Xa'a taJuan yó'o n̄itaa taprofeta Isaías xina'á, kachí ra saá:

Ta noo yóo yuku yichí ko'on ra ka'an ndoso ra, kachí ra saá:

“Ná koo ti'va ini ndó, saá chi yachí kixaa m̄i taKá'no noo yó;

kindaa ndó ña on vá'a sási noo ndó, ta saá va'a kuchiño naki'in ndó ra”, kachí ta koo yuku yichí,

saá káchí to'on Ndios ña n̄itaa taIsaías xina'á.

⁴ Tikoto taJuan kuv'a ña xí'in yisi tícamello, ta nó'ni ñii ñá'ño ñij kitj toko ra. Ta xíxi ra tika ndíama xí'in ñoño tiyóko válí yóo yuku. ⁵ Ta ñivi nañoo Jerusalén, xí'in na ndóo ndi'i saá ku'a ka ñoo ña ndá'vi ndaa estado Judea, xí'in na ndóo yatin yu'u yuta Jordán vaxi na, ta kixaa na ña konj so'o na to'on ña ká'an ndoso taJuan. ⁶ Ta saá xinj so'o na, ta kixá'á na ná'ma na xa'a kuachi na. Ta taJuan sakuchu ra nayó'o yuta Jordán.

⁷ Ta taJuan xini ra vaxi ku'a ní naná'no noo najudío, na kúu nafariseo xí'in nasaduceo, chi kóni na kuchu na, kasa taJuan. Ta taJuan ñika'an ra to'on yó'o xí'in na:

—Ta ndó'ó, ¡sa'ya koq xatj kúu ndó! ¿Yu kúu na ñika'an xí'in ndó kuchu ndó, ta saá sakaku xí'in m̄i ndó ña on saxo'vj Ndios ndó'ó kivi ña vaxi? ⁸ Tá ndixa nandikó ini ndó ta kóni ndó ko'on ndó yichí Ndios, ta xini ñó'ó kasa ndivi ndó chiño ña va'a ndatán kóni Ndios. ⁹ Saá chi on vá'a kani sinj ndó ndí xa'a ña kúu ndó sa'ya ñani síkuá taAbraham, Ndios sakaku ra ndó'ó. Ta ká'an j xí'in ndó, Ndios kuchiño ra ndasa ra yuu yó'o ñivi na kuu sa'ya ñani síkuá taAbraham.

10 Ta n̄ivi na ɔn vása ḱisa ndivi ña kóni Ndios, ndatán yóo yiton tón kóon ku'i ɔn vá'a nda'a, saá yóo na nɔɔ Ndios. Ta Ndios xa yóo ti'va ra xí'in yáchá s̄ijn ña ka'nda ra ndi'i yiton tón ɔn vása kóon ku'i va'a nda'a, ta ka'nda ra nó, ta taan ra nó kɔkɔ nó nɔɔ xíxi ño'o. 11 Ta ȳi'i, sákuchu i ndó'ó xí'in takuii, ña kundaa ini n̄ivi ña ndixa n̄andikó ini ndó. Ta t̄a t̄a vaxi sata i kúu t̄a ndeé ka nɔɔ ȳi'i. Ta ȳi'i kúu ñii t̄a ḱisa chiño kuiti nɔɔ ra. Ta t̄ayó'o sakuchu ra ndó'ó xí'in m̄ji Ním̄a Ndios, ña yóo ndatán yóo ño'o xíxi. 12 Xa yóo ti'va ra kasa nani ra x̄a'a kuachi n̄ivi, ta ke'é ra xí'in n̄ivi ndatán ké'é n̄ivi xí'in ndikin trigo ña x̄a'nda na ta saxixin na ña. Saá chi t̄ayó'o nata'ví ra n̄ivi na va'a nɔɔ na ɔn vá'a. Ta taxi va'a ra n̄ivi na va'a ña kundoo na ve'e ra, ta taan ra n̄ivi na ɔn vá'a nɔɔ xíxi ño'o, ta nda ñii k̄ivi ɔn nda'va ña —káchí t̄aJuan xí'in na.

Ñayó'o ká'an x̄a'a t̄aJuan k̄ivi sákuchu ra t̄aJesús

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

13 Ta saá kee t̄aJesús estado Galilea, ta k̄ixaa ra nɔɔ yóo t̄aJuan yu'u yuta Jordán, ta t̄aJesús ndukú ra nɔɔ t̄aJuan ña sakuchu ña'á ra. 14 Ta t̄aJuan n̄i-xiin ra sakuchu ra t̄aJesús, káchí ra saá xí'in ra:

—ɔn vása x̄ini ñó'ó sakuchu i yó'ó. Yó'ó kúu t̄a x̄ini ñó'ó sakuchu ún ȳi'i va —káchí t̄aJuan xí'in t̄aJesús.

15 Ta ndakuiin t̄aJesús, káchí ra saá:

—Va'a ka sakuchu ún ȳi'i vitin, saá chi x̄ini ñó'ó kasa ndivi yó ndi'i ña xá'nda chiño Ndios —káchí t̄aJesús.

Ta saá n̄inoo ini taJuan, ta sākuchu ra taJesús.
 16 Tá nd̄i'i sākuchu ña'á ra, ta taJesús k̄eta ra yu'u yuta. Ta n̄ixona ñoyívi n̄ino noo ra, ta x̄ini ra vaxi noo Níma Ndios, ndatán vaxi noo ñii t̄sata, saá vaxi noo ña, ta x̄ikanoo ña noo ñíndichi ra.
 17 Ta n̄ivi na ndoo yu'u yuta x̄ini so'o na to'on Ndios n̄ika'an ra nda ñoyívi n̄ino, káchí ra saá:

—Tayó'o kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i x̄ini i, ta kúsii ní ini i x̄ini i ra —káchí Ndios xa'a taJesús.

4

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
 k̄ivi ñaníma ndiva'a ká'no x̄ito ndoso ña ra
 (Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)*

¹ Ta saá Níma Ndios n̄ika'an ña x̄i'in taJesús ko'on ra yukū ȳichí, chi ñaníma ndiva'a ká'no koto ndoso ña ra, chi kóni ña sandá'ví ña ra.

² Ta nda lo'o on vása ní-xixi taJesús, chi n̄ixiyo so'on ra ovi s̄iko ndiví x̄i'in ovi s̄iko ñoó, ta saá x̄i'i ní ra s̄oko. ³ Ta k̄ixaa ñandiva'a ká'no noo taJesús ña koto ndoso ña ra, ta n̄ika'an ña x̄i'in ra to'on yó'o, káchí ña saá:

—Tá ndixa Sa'ya Ndios kúu ún, ta va'a ka'nda chiño ún noo yuū ña ndoo yó'o ná nduu ña s̄ita va'a —káchí ña x̄i'in ra.

⁴ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá x̄i'in ñaníma ndiva'a:

—To'on Ndios káchí ña saá: “On s̄iví nina ña x̄ixi n̄ivi kúu ña x̄ini ñó'ó ña kutakū na. Ta x̄ini ñó'ó kandixa va'a na to'on Ndios, ta saá kutakū na”, káchí to'on Ndios —káchí taJesús x̄i'in ñaníma ndiva'a.

⁵ Ta saá ñaním̄a ndiv̄a'a ká'no n̄ik̄a'ḅn ña xí'in taJesús ko'ḅn ra xí'in ña, ta n̄ixaa na yíta na s̄inj̄i torre ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén, ⁶ ta n̄ik̄a'ḅn ña xí'in ra, káchí ña saá:

—Tá ndixa Sa'ya Ndios kúu ún, ta sakana xí'in m̄ji ún nd̄a n̄j̄no, chi saá káchí to'on Ndios: Ndios ti'ví ra ángel ña chindeé na yó'ó, ta kundaa va'a na yó'ó.

Ta naángel natiin na yó'ó kanóo ún noḅ nda'a na,

koḅo nakava ún noḅ yuu, ta takué'e ún, káchí to'on Ndios —saá káchí ñandiv̄a'a xí'in taJesús.

⁷ Ta nd̄akuijn taJesús:

—Saá tuku káchí to'on Ndios: “Ḁn vá'a koto ndoso yó Ndios” —káchí taJesús xí'in ñaním̄a ndiv̄a'a.

⁸ Ta sond̄i'i ñandiv̄a'a ká'no n̄ik̄a'ḅn tuku ña xí'in taJesús ko'ḅn ra xí'in ña, ta saá nd̄aa na ñii yuk̄u s̄íkón ní, ta ñandiv̄a'a saná'a ña ra ndi'i ñoo ña yóo ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ñakuík̄a ñoyívi.

⁹ Ta saá n̄ik̄a'ḅn ñandiv̄a'a xí'in ra, káchí ña:

—Tá kuxítí ún noḅ̄i ta kasa to'ó ún yi'i, ta saá taxīj nd̄ayí nda'a ún kuu ún taká'no noḅ ndi'i ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ñakuík̄a kómí ña —káchí ñandiv̄a'a xí'in ra.

¹⁰ Ta nd̄akuijn taJesús, n̄ik̄a'ḅn ra xí'in ña:

—jKuta'a ún noḅ̄i, yó'ó, ñaním̄a ndiv̄a'a ká'no Satanás!, chi káchí to'on Ndios saá: “Ndasaá kuiti Ndios kasa to'ó yó, ta kasa ndivi yó xí'in ra, ta ḅn kasa to'ó yó, ni ḅn kasa ndivi yó xí'in ink̄a na”, káchí to'on Ndios —saá n̄ik̄a'ḅn taJesús xí'in ñaním̄a ndiv̄a'a.

¹¹ Ta saá ñandiva'a sandakoo ña ra, ta kee ña kuá'an ña, ta saá kixaa naángel chindeé na taJesús, taxi na ndi'i ña xini ñó'ó noo ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
ña kixá'á ra kisa ndivi ra chiño Ndios
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)*

¹² Kivi xini so'o taJesús xa'a ña chikaa na taJuan ini ve'e kaa, ta ndikó taJesús kuano'o ra estado Galilea. ¹³ Ta nixaa ra ñoo Nazaret, ta kee tuku ra kuá'an ra koo ra ñoo Capernaum, ña nákaa yatin yu'u mini, noo yoo yatin ñoo noo ndoo sa'ya ñani síkuá taZabulón xí'in inká taNeftalí. ¹⁴ Ta saá kundivi ña nika'an taprofeta Isaías kuiya xina'á, ta kachí ra saá:

¹⁵ Ñoo noo ndoo sa'ya ñani síkuá taZabulón xí'in inká taNeftalí,
nákaa ña yatin yu'u mini, inká yu'u yuta Jordán.
Ta estado Galilea, ta kán ndoo sava nivi na on vása kúu najudío, ni on vása ndikon na yichi najudío.

¹⁶ Ndatán ndoo na naa ní ini, án na naa ní noo, saá ndoo na, chi on vása táku na noo Ndios.

Ta ñii kivi koni na ñii ño'o ká'no yé'e, ña ye'e ña noo na tанда nima na, chi Ndios taxi ra ña kundaa ini na ñava'a ña ná kundikon na yichi ra, ta on ndi'i xa'a na noo ra, kachí to'on Ndios ña nitaa taIsaías xina'á.

¹⁷ Ta saá kixá'á taJesús ká'an ndoso ra to'on Ndios xí'in nivi, kachí ra saá:

—Ta vitin on vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó, chi xa yoo yatin ní yichi ña xá'nda chiño Ndios kutaku yó —kachí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi kana ra
komi taa na táva tiaká, ña kundikõn na sata ra
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)*

¹⁸ Tá kuá'an taJesús yu'u mini Galilea, ta xini ra ovi taa, ñii ra naní Simón ta inka kivi ra kúu Pedro, ta inka taa naní ra Andrés, ñani taSimón yó'o kúu ra. Ta ovi taa yó'o sákana na ñono ini takuii, chi na táva tiaká kúu na. ¹⁹ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Na'a ndó kundikõn ndó yi'i, ta saná'a i ndó'ó ndasaá nakaya ndó ñivi kundikõn na yichi Ndios —káchí taJesús xí'in na.

²⁰ Ta xandikõn sandakoo nataa yó'o ñono na, ta xikundikõn na kuá'an na sata taJesús.

²¹ Ta taJesús kuá'an ka ra, ta xini ra inka ovi taa, taJacobo xí'in ñani ra taJuan, sa'ya taZebedeo. Ndóo na ini tón barco xí'in yivá na, sánda'a na ñono na. Ta taJesús nika'an ra xí'in na:

—Na'a ndó kundikõn ndó yi'i.

²² Ta xandikõn sandakoo nataa yó'o tón barco na, ta sandakoo na yivá na, ta xikundikõn na kuá'an na sata taJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi saná'a ra kuá'a
ní ñivi
(Lc. 6:17-19)*

²³ Ta saá xíka taJesús kuá'an ra ndi'i saá ñoo ndá'vi ndaa estado Galilea, ta saná'a ra ñivi ve'e ño'o sinagoga, ta ká'an ndoso ra to'on ñava'a xá'a yichi ña xá'nda chiño Ndios, ta saá sánda'a ra ñivi na ndeé ndó'o ndi'i saá ñoo kue'e. ²⁴ Ta kixá'á ñixita ní'nó to'on xá'a taJesús ndi'i saá ñoo Siria, ta ñivi kuá'an na xí'in na ndeé ndó'o ta

n̄ixaa na n̄oq yóo ra estado Galilea. Ta na ndeé ndó'o yó'o, sava na kómí ním̄a ndiva'a, sava na xí'i yí'í, sava na on k̄iví kaka, ta taJesús s̄anda'a ra ndi'i nayó'o. ²⁵ Kūa'a ní n̄ivi na k̄ee estado Galilea, na k̄ee ñii xiiña n̄oq naní Decápolis, na k̄ee ñoo Jerusalén, xí'in ink̄a kūa'a ñoo ña ndá'vi ndaa estado Judea, ta na k̄ee ink̄a tá'vi yu'u yuta Jordán, ñakutá'an na ta kūa'an na saṭa taJesús.

5

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
k̄ivi n̄ika'an ndoso ra xí'in n̄ivi ñii x̄iki*

¹ Ta x̄ini taJesús k̄ixaa kūa'a ní n̄ivi, ta saá ndaa ra ñii x̄iki, ta x̄ikoo ra, ta k̄ixaa naxíka xí'in ra yatin n̄oq ra ña kon̄i so'o na ña ka'an ra.

*To'on yó'o saná'a taJesús xa'a n̄ivi na ní'i
ñava'a
táxi Ndios nda'a na, ta nákaa ñasijí ním̄a na
(Lc. 6:20-23)*

² Ta k̄ixá'á taJesús sáná'a ra na, káchí ra saá xí'in na:

³ —Tá kúu ndó nandá'ví, na kúndaq̄a ini ndí x̄ini ñó'ó ndó Ndios, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasijí ním̄a ndó, chi kúu ndó n̄ivi na ndík̄on yich̄i n̄oq xá'nda chiño Ndios.

⁴ 'Tá kúchuchú ini ndó nda xáku ndó xa'a ñoyívi yó'o, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasijí ním̄a ndó, chí vaxi ñii k̄iví Ndios ndasa va'a ra ini ndó.

⁵ 'Tá na n̄iño ini kúu ndó, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasijí ním̄a ndó, chí vaxi ñii k̄iví ndi'i ño'q ñoyívi yó'o kuu ña naki'in ndó, káchí Ndios.

⁶ 'Tá nándukú ndó Ndios, ndatán n̄ivi na xí'i ní s̄oko án na yích̄i ní takuií nándukú na ña kuxu

na, án ña ko'o na, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó, chi ñii kivi Ndios taxi ra ña kutú ini ndó xí'in ñava'a.

⁷ 'Tá kundá'ví ini ndó xíni ndó inka nivi, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó, chi Ndios kundá'ví ini ra koni ra ndó'ó.

⁸ 'Tá ndino'o ní ini ndó kúu ndó nivi na va'a noo Ndios, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó, chi vaxi ñii kivi xí'in nduchu noo ndó koni ndó Ndios.

⁹ 'Tá ndó'ó kúu na kisa chiño ká'an to'on va'a xí'in nivi ña kundoo va'a na xí'in tá'an na, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó, chi Ndios naki'in va'a ra ndó'ó chi sa'ya ra kúu ndó.

¹⁰ 'Tá yoo nivi na ké'é ñandiva'a xí'in ndó chi táku ndó ndatán kóni Ndios, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó, chi kúu ndó nivi na ndíkõn yichí noo xá'nda chiño Ndios.

¹¹ 'Tá yoo nivi na kándiva'a xí'in ndó, ta saxo'vi na ndó'ó, ta ká'an na ñavatá xa'a ndó chi ndíkõn ndó yi'i, ta xa'a ñayó'o nákaa ñasij níma ndó. ¹² Kivi ña kundeé ndó noo ña xó'vi ndó, ta ná kusij ní ini ndó, chi ká'no ní ñava'a taxi Ndios nda'a ndó ñoyívi ñino. Nanivi na xitaku xina'á saxo'vi ní na naprofeta, ta ñii ki'va saá nivi saxo'vi na ndó'ó vitin, chi ndíkõn ndó yi'i —káchí taJesús xí'in na.

*To'on yó'o saná'a taJesús
ndasaá xini ñó'ó kutaku nivi na ndíkõn ña'á
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)*

¹³ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in naxíka xí'in ra:

—Ndátán yoo ñii yo'va ña chíkaa yó xí'in ña kuxu yó, saá yoo ndó'ó noo nanivi ñoyívi yó'o.

Tá yóo ñij ña ɔn vása yɔ'va, ta ɔn kuchiño ka nduva'a ña. Ta ɔn vása xini ñó'ó ka ñij yó'o, ta va'a ka ná kuɪta ña yichɪ nɔɔ ya'a nɪvi ta kundoso na ña.

¹⁴ Nɔɔtán yóo ño'ɔ ña yé'e, saá yóo ndó'ó nɔɔ nɪvi ñoyívi yó'o. Ñii ñoo ña yóo sɪɲi yukɔ, ɔn sɪví ña yóo se'é kúu ña, ta ndi'i nɪvi kúchiño koni na ña. ¹⁵ Tá nɪvi nátoɔn na ño'ɔ, ta ɔn vása chíkaa se'é na ña, ta chínoo na ña nɔɔ síkón, ta saá náye'e ña nɔɔ ndi'i nɪvi na ndóo ve'e. ¹⁶ Ta saá ndó'ó, tá kutakɔ ndó nɔɔtán kóni Nɔɔs ta naye'e ndó nɔɔtán yóo ño'ɔ yé'e ñoyívi yó'o, ta saá nanɪvi koni na ñava'a ke'é ndó, ta kasa ká'no na Yivá yó Nɔɔs, ta yóo ñoyívi nɪno —káchí taJesús xí'in na.

To'on yó'o sáná'a taJesús xa'a ndayí nɪtaa taMoisés

¹⁷ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in na:

—ɔn kani ini ndó ndí yɪ'i kóni sandi'i xa'a ndayí Nɔɔs, ni ɔn kani ini ndó ndí yɪ'i kóni sandi'i xa'a to'on Nɔɔs ña nɪtaa naprofeta xɪna'á. ɔn sɪví xa'a ñayó'o kúu ña kɪxaaj; yɪ'i vaɪxi kasa ndivi to'on ña nɪka'an Nɔɔs. ¹⁸ Ndixa ká'an xí'in ndó, ta kɪvi yóo ka ñoyívi nɪno xí'in ñoyívi yó'o, ta ɔn nondaa nda ñii letra, ta nda ñii punto nɔɔ ndayí to'on Nɔɔs ña nɪtaa taMoisés, ta ndixa kundivi ndi'i ña. ¹⁹ Ta saá tá yóo ñii ta ta yá'a ndoso ra ñii ndayí yó'o, vará ña lo'o ní kúu ña, ta saá tuku sáná'a ra inká nɪvi ña ya'a ndoso na ndayí yó'o, ta Nɔɔs káchí ra tayó'o kúu ta lo'o ní ka nɔɔ ndi'i inká na ndikɔn yichɪ Nɔɔs. Tá yóo ñii ta ta kása ndivi ra ndayí yó'o, ta sáná'a ra inká nɪvi ña kasa ndivi na ña,

ta Ndios káchí ra tayó'o kúu ta ká'no ní ka ño ndi'i inka na ndikon yichi ra. ²⁰ Lo'o ní kisa ndivi nafariseo xí'in na saná'a ndayí Ndios ña kóni Ndios. Ta ndó'ó, xini ñó'ó kasa ndivi va'a ka ndó ndi'i ña kóni Ndios. Yi'j ká'an j xí'in ndó, tá on kasa ndivi ndó ñayó'o, ta saá on kuchiño ndó ki'vi ndó ño xá'nda chiño Ndios —káchí taJesús.

*Tq'on yó'o saná'a taJesús
ña on vá'a saq ini ñivi koni na inka ñivi
(Lc. 12:57-59)*

²¹ Ta taJesús ñika'an tuku ra saá xí'in ñivi:

—Xa xini so'o ndó ña ñika'an namaestro na saná'a ndayí Ndios xina'á. Ñika'an na xí'in naxi sikuá yó, káchí na saá: “On ka'ni ndó ñivi. Tá ñii ta xa'ni ra inka ta, ta saá xini ñó'ó ko'on ra ño nachiño ña kasa nani na xa'a kuachi ra”, káchí namaestro. ²² Ta vitin yi'j ká'an j xí'in ndó, tá yóo ñii ta ta sáa ní ini ra xini ra ñani ra, ta ta sáa ini yó'o ndiso ra kuachi ño Ndios. Tá yóo ñii ta ká'an ra to'on ña kándiva'a ra xí'in ñani ra, ta ta ká'an to'on yó'o ndiso ra kuachi ño nachiño ná'no. Tá yóo ñii ta ká'an ra to'on ña sátavi chi'ña ra ñani ra, káchí ra saá: “Takí'ví kúu ún”, ta tayó'o kúu ta ta ku'an yichi ño ko'on ra ndaya ño xixi ño'ndi'i saá ki'vi.

²³ Tá ku'an ndó taxi ndó ñasoko ño Ndios ve'e ño'ká'no, ta náká'an ndó yóo tañani ndó ta on vá'a kóni ra xini ra ndó'ó, saá chi xani sinj ra on vá'a ke'é ndó xí'in ra, ²⁴ ta on taxi ndó ñasoko ño Ndios, sandakoo na'á ndó ña, ta ko'on ndó ta kuaku ndá'ví ndó ño tañani ndó

ña nakutá'an va'a ndó xí'in ra, ta saá ndikó ndó taxi ndó ñasókqo noq Ndios.

²⁵ 'Tá ñii nivi kóni na taxi na kuachi xa'a ndó noq nachiño, tá ta'án ka xaá ndó ve'e chiño, ta kama ndukú ndeé ndó kasa nani ndó kuachi xí'in na. Saá chi tá on kasa nani ndó kuachi xí'in na, ta yiyo nataxi na ndó'ó nda'a tajuez. Ta tajuez nataxi ra ndó'ó nda'a tapolicía, ta ko'on ndó ve'e kaa. ²⁶ Ndixa ká'an i xí'in ndó, on kee yachi ndó ve'e kaa chi on tava na ndó'ó anda ná cha'vi ndó ndi'i sji'un ña níka ndó —káchí tajesús xí'in nivi.

*To'on yó'o saná'a tajesús xa'a kuachi
ña kí'vi taa xí'in ña'a ñá on sivi kúu ñásí'í ra*

²⁷ Ta tuku káchí tajesús saá xí'in na:

—Xa xini so'o ndó ña nika'an namaestro na saná'a ndayi Ndios xina'a, káchí na saá: “On vá'a kusun ñii taa xí'in ñii ña'a ñá on sivi kúu ñásí'í ra”, káchí namaestro. ²⁸ Ta yi'i ká'an i xí'in ndó, tá ñii taa xito ra ñii ña'a ta kóni ra kusun ra xí'in ñá, ta tayó'o xí'in nima ra xa niki'vi ra kuachi xí'in ñá.

²⁹ 'Tá nduchu noq ndó kúu ña chinda'a ndó'ó kuon ki'vi ndó kuachi, ta saá va'a ka tava ndó ña ta sakana ndó ña. Chi va'a ka sandaño'ó ndó ñii ñá'ño yiki koñu ndó, noq ña ko'on ndó xí'in ndi'i yiki koñu ndó ndaya. ³⁰ Tá nda'a ndó kúu ña chinda'a ndó'ó kuon ki'vi ndó kuachi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña ta sakana ndó ña. Chi va'a ka sandaño'ó ndó ñii ñá'ño yiki koñu ndó, noq ña ko'on ndó xí'in ndi'i yiki koñu ndó ndaya —káchí tajesús xí'in na.

Tə'on yó'o səná'a təJesús
ña ɔn vá'a sandakoo və'a təa ñásí'í ra
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ta tuku káchí təJesús saá:

—Nika'an namaestro xina'á, káchí na saá: “Tá ñii təa kóni ra sandakoo və'a ra ñásí'í ra, ta saá xini ñó'ó taxi ra ñii tutu nda'a ñá ña ká'an ndí sandakoo və'a ra ñá”, káchí namaestro. ³² Ta yij ká'an i xí'in ndó, tá ñii ña'a ñá yóo yij ɔn vása ní-ki'vi ñá kuachi xí'in inkə təa, ta yij ñá ɔn kóo yichí kómí ra sandakoo və'a ra ñá. Tá ñii təa sandakoo və'a ra ñásí'í ra, ta ñáyó'o tonda'a tuku ñá, ta yij ñá taɔó ndíso ra kuachi, chi ke'é ra ña kivi ñá kuachi xí'in inkə təa. Ta təa tə tonda'a xí'in ñáyó'o kivi ra kuachi xí'in ñá, chi ñásí'í taɔó kúu ñá ɔo Ndios —káchí təJesús xí'in na.

Tə'on yó'o səná'a təJesús
xini ñó'ó kasa ndivi nivi tə'on ká'an na

³³ Ta káchí təJesús saá:

—Xa xini so'o ndó ña nika'an namaestro xí'in naxij síkuá yó xina'á, káchí na saá: “Tá chiná'a ndó Yivá yó Ndios ña kasa ndivi ndó ñii chiño, ta saá xini ñó'ó kasa ndivi ndó ndi'i ña ká'an ndó”, káchí namaestro. ³⁴ Ta yij ká'an i xí'in ndó, ɔn vása və'a chiná'a ndó Yivá yó Ndios. Ni ɔn vá'a chiná'a ndó xa'a ñoyívi nino. ɔn vása və'a ka'an ndó saá, chi ñoyívi nino kúu ɔo xá'nda chiño Ndios. ³⁵ Ni ɔn vá'a chiná'a ndó xa'a ñoyívi yó'o. ɔn vása və'a ka'an ndó saá, chi Ndios kúu taká'no ɔo ñoyívi yó'o. Ni ɔn vá'a chiná'a ndó xa'a ñoo Jerusalén. ɔn vása və'a ka'an ndó saá, chi ñoo Jerusalén kúu ñoo ɔo koo təRey ká'no. ³⁶ Ni ɔn vá'a chiná'a ndó

xə'a sɪnɪ ndó. On vása va'a ka'an ndó saá, chi on kuchiño mji ndó nasama ndó ñii yisi sɪnɪ ndó nduu ña ña yaa án ña tɔón. ³⁷ Ta saá tá ká'an ndó, káchí ndó saá: “Kasa ndivi yó chiño yó'o”, ta saá xini ñó'ó kasa ndivi ndó ña; tá ká'an ndó, káchí ndó saá: “On vása kasa ndivi yó ñayó'o”, ta saá on kasa ndivi ndó ña. On vása xini ñó'ó chinóo ndó ka'an ndó inkə tɔ'on ña kandixa nivi ndó'ó, chi inkə tɔ'on ña chinóo ndó vaxi ña sɪnɪ ñandivə'a —káchí təJesús.

Tɔ'on yó'o saná'a təJesús ña on ndikó ni'i nivi ña on vá'a ke'é natá'an na xí'in na
(Lc. 6:29-30)

³⁸ Ta tuku káchí təJesús saá xí'in nivi:

—Xa xini sɔ'o ndó ña nika'an namaestro xina'á, káchí na saá: “Tá yóo ñii tə sətakué'e ra nduchɔ nɔɔ inkə tə, ta yóo ndayí ñii kɪ'va saá sətakué'e na nduchɔ nɔɔ mji ra. Tá yóo ñii tə kani ra yu'u inkə tə ta təyó'o nakava ñii nɔ'o ra, ta yóo ndayí ñii kɪ'va saá kani na yu'u ra ta nakava ñii nɔ'o mji ra”, káchí namaestro. ³⁹ Ta yí'j ká'an j xí'in ndó, on ndikó ni'i ndó ña on vá'a xí'in nivi na sətakué'e ndó'ó. Tá káni nivi xə'nda nda'a na nɔɔ ñii ndó, ta on kani tá'an ndó xí'in na, ta va'a kə taxi ndó ná kani na inkə tá'ví nɔɔ ndó. ⁴⁰ Tá yóo nivi ká'an kuəchi na xə'a ndó nɔɔ nachiño, ta kóni na kindaa na kotó ndó, ta va'a kə taxi ndó kotó ndó xí'in inkə tikəchi ndó nda'a na. ⁴¹ Tá yóo nivi kisa nduxə na xí'in ndó kuiso ndó ña'a ña kɔ'on ndó xí'in na ñii kilómetro, ta va'a kə kɔ'on ndó xí'in na ovi kilómetro. ⁴² Tá yóo nivi ndúkú na ña'a nɔɔ ndó, ta va'a taxi ndó ña ndúkú na nda'a na. Tá yóo nivi ndúkú na ña

satati ndó na, ta saá ndó'ó, satati ndó na —káchí taJesús.

Tọ'on yó'o saná'a taJesús xínì ñó'ó kuki'vi ini ñìvì

koni na ñìvì na sáa ini xínì ña'á

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in na:

—Xa xínì so'o ndó ña ñìkà'an namaestro xìnà'á, káchí na saá: “Kuki'vi ini ndó koni ndó natá'an ndó, ta kusaa ini ndó koni ndó na sáa ini xínì ndó'ó”, káchí namaestro. ⁴⁴ Ta yì'ì ká'an ñì xí'in ndó, kuki'vi ini ndó koni ndó na sáa ini xínì ndó'ó, ta ndukú ndó ñọọ Ndios ña ké'é ra ñavà'a xí'in na sátavì chí'ña ndó'ó. Ta ké'é ndó ñavà'a xí'in ñìvì na ọ̀n xìin koni ndó'ó, ta kà'an ndó xí'in Ndios xà'a ñìvì na sáxo'vì ndó'ó. ⁴⁵ Tá ké'é ndó ñavà'a xí'in ñìvì na sáa ini xínì ndó'ó, ta saá ñìvì kundaa ini na ndixa kúu ndó sà'ya Yivá yó Ndios, ta yóo ñoyìvì ñìno. Chi Ndios ké'é ra ñavà'a xí'in ndi'ì ñìvì; chíndú'u ra ña ye'e ño'o ñọọ ñìvì na ọ̀n vá'a xí'in ñọọ ñìvì na va'a, ta sákoon ra savì ñọọ ñìvì na va'a xí'in ñọọ ñìvì na ọ̀n vá'a. ⁴⁶ Tá kí'vì ini ndó xínì ndó ndasaá kuiti ñìvì na kí'vì ini xínì ndó'ó, ta ọ̀n kundati ndó naki'in ndó ñavà'a ñọọ Ndios, chí ndà ndi'ì ñìvì na káya sì'ún xà'a nagobierno kí'vì ini nayó'o xínì na ñìvì na kí'vì ini xínì ña'á. ⁴⁷ Tá ká'an ndó tọ'on tọ'ó xí'in ndasaá kuiti natá'an ndó, ta, ɔ̀yu kúu kà ví ñavà'a ké'é ndó ñọọ inkà ñìvì?, chí ndà ñìvì na ọ̀n vása kándixa Ndios ká'an na tọ'on tọ'ó xí'in tá'an na. ⁴⁸ Ndatán yóo Yivá yó Ndios tava'a, tayìì, tandaa, ñii kì'va saá xínì ñó'ó kutaku ndó —káchí taJesús xí'in ñìvì.

6

*To'on yó'o saná'a taJesús
ndasaá xínjĩ ñó'ó chindeé ñivi nandá'ví*

¹ Ta tuku ñika'an taJesús xí'in ñivi, káchí ra saá:

—Tá ké'é ndó ñava'a ña kóni Ndios, ta kasa kuenda xí'in mji ndó ña on ke'é ndó ñava'a yó'o xa'a ña koto inka ñivi. Saá chi tá ndasaá kuiti ké'é ndó ñava'a xa'a ña kanóo va'a to'on ndó noo inka ñivi, ta saá Yivá yó Ndios, ta yóo ñoyívi ñino, on taxi ra nda ñii ñava'a nda'a ndó. ² Ta saá, tá sání'i ndó s'ún nda'a nandá'ví, ta on ka'an ndoso ndó xí'in ndi'i ñivi ña ké'é ndó saá. Chi ñivi na ovi yu'u, tá sání'i na s'ún nda'a nandá'ví, ta ká'an ndoso na xí'in ndi'i na ndóo ve'e ño'o sinagoga, ta ká'an ndoso na xí'in ñivi yichí, chi kóni na ña kasa to'ó ña'á na, saá chi ké'é na ñava'a xí'in nandá'ví. Ndixa ká'anj xí'in ndó, ñato'ó ña náki'in na ovi yu'u nda'a inka ñivi xa'a ña chindeé na nandá'ví, kúu ñii laá kuiti ñava'a naki'in na; saá chi on koó ka ñava'a naki'in na kivi ña vaxi noo Ndios. ³ Ta saá ndó'ó, tá sání'i ndó s'ún nda'a nandá'ví, ta va'a ka ña on koni nda ñii ñivi yukía taxi ndó, vará natá'an ndó kúu na, ta on ndato'on ndó xí'in na, ⁴ ta sání'i se'é ndó ña'a nda'a nandá'ví. Ta saá Yivá yó Ndios, ta xíto ña ké'é se'é ndó, taxi ra ñava'a nda'a ndó xa'a ña sání'i ndó —káchí taJesús.

*To'on yó'o saná'a taJesús ndasaá va'a ka'an
ñivi xí'in Ndios*

(Lc. 11:2-4)

⁵ Ta káchí taJesús saá xí'in na:

—Tá ká'an ndó xí'in Ndios, ta on ke'é ndó ndatán ke'é nivi na ovi yu'u. Chi nayó'o kúsij ní ini na yíta na noo xito ndi'i nivi ve'e ño'o sinagoga, án yíta na yichj noo xito ku'a'a ní nivi ña ká'an na xí'in Ndios. Ta ndixa ká'anj xí'in ndó, ñatɔ'ó ña náki'in na ovi yu'u nda'a inká nivi xa'a ña ká'an na xí'in Ndios, kúu ñii laá kuiti ñava'a naki'in na; saá chi on koó ka ñava'a naki'in na noo Ndios. ⁶ Ta ndó'ó, tá kóni ndó ka'an ndó xí'in Ndios, ta kivi ndó ini ve'e ndó, ta nakasi ndó yé'é ndó, ta saá ka'an ndó xí'in Ndios. Ta Yivá yó Ndios, ta ta on vása kúchiño ndó koto ndó xí'in nduchj noo ndó, xito ra ña ké'é se'é ndó, ta taxi ra ñava'a nda'a ndó xa'a ña ká'an ndó xí'in ra.

⁷ 'Tá ká'an ndó xí'in Ndios, ta on ka'an ndó to'on ña on vása ndáyá'ví, ndatán ká'an nivi na on vása ndíkɔn Ndios, chi xáni sinj na Ndios konj so'o ra na xa'a ña ku'a'a ní to'on ká'an na. ⁸ On vá'a ka'an ndó xí'in Ndios ndatán ká'an nayó'o, chi Yivá yó Ndios xínj va'a ra yu kúu ña xínj ñó'ó noo ndó ta ta'an ka ndukú ndó ña noo ra —káchí ta Jesús xí'in na.

⁹ Ta tuku káchí ra saá:

—Tá ká'an ndó xí'in Ndios, saá kachí ndó:
Tata Yivá yó, ta yóo ñoyívi ñino,
ná kanóo síkón ní ñatɔ'ó ún.

¹⁰ Ná kama kixaa kivi ka'nda chiño ún noo ndi'i nivi.

Ndatán yóo ñoyívi ñino kisa ndivi ndi'i na ña kóni ún, ñii kiva saá ñoyívi yó'o ná kasa ndivi ndi'i nivi ña kóni ún.

¹¹ Ndi'i saá kivi taxi ún ña xínj ñó'ó kuxu ndi.

12 Ta kasa ká'no ini ún x̄a'ạ kuạchi ndị, ndatán kisa ká'no ini m̄ji ndị x̄a'ạ n̄ivi na ké'ế ña ọn vá'a xí'in ndị.

13 Tá xó'vi ndị tondó'ó, ta chindeé ún ndị'i ña ọn k̄i'vi ndị kuạchi, ta sakaku ún ndị'i ọọ ndi'i ña ọn vá'a.

Chi yó'ó kúu t̄a xá'nda chiño, yó'ó kúu t̄a kómí ndeẹ, ta ndi'i n̄ivi kasa ká'no na yó'ó ndi'i saá k̄iv̄i ña v̄axi. Saá ná koo ña.

Saá k̄a'ạn ndó xí'in Ndios —káchí t̄aJesús xí'in na.

14 Ta káchí k̄a ra saá xí'in na:

—Tá kasa ká'no ini ndó x̄a'ạ n̄ivi na ké'ế ñandiv̄a'a xí'in ndó, ta saá Yivá yó Ndios, t̄a yóo ñoyivi n̄ino, kasa ká'no ini ra x̄a'ạ ndó. 15 Tá ọn kasa ká'no ini ndó x̄a'ạ kuạchi n̄ivi, ta saá Yivá yó Ndios ọn kasa ká'no ini ra x̄a'ạ kuạchi ndó —káchí t̄aJesús.

T̄o'on yó'o saná'a t̄aJesús ndasaá x̄in̄i ñó'ó koo so'on n̄ivi

16 Ta káchí t̄aJesús xí'in na:

—Tá yóo so'on ndó ña kasa t̄o'ó ndó Ndios, ta ọn ndasa chuchú ndó ọọ ndó, ndatán yóo ọọ n̄ivi na ọv̄i yu'u, chi nayó'o sáná'a na ña chuchú ọọ na, ña kundaa ini ink̄a n̄ivi ña yóo so'on na. Ndixa k̄a'ạn̄i xí'in ndó, ñat̄o'ó ña náki'in na ọv̄i yu'u nda'ạ ink̄a n̄ivi x̄a'ạ ña yóo so'on na, kúu ñii l̄aá kuiti ñav̄a'a naki'in na; saá chi ọn k̄oó k̄a ñav̄a'a naki'in na ọọ Ndios. 17 Ta ndó'ó, tá yóo so'on ndó, ta nakata ndó ọọ ndó, ta nacho'on ndó s̄in̄i ndó. 18 Ta saá n̄ivi ọn kundaa ini na ña yóo so'on ndó. Ta Yivá yó Ndios, t̄a t̄a ọn vása kúchiño ndó koto ndó xí'in nduch̄u ọọ ndó, x̄ito

ra ña ké'é se'é ndó, ta taxi ra ñava'a nda'a ndó xa'a ña yóo so'on ndó —káchí taJesús xí'in na.

*Tò'on yó'o saná'a taJesús
xa'a ñakuíká ndino'o yóo ñoyívi ñino
(Lc. 12:33-34)*

¹⁹ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in na:

—On ndukú ndó taan va'a ndó ñakuíká ñoyívi yó'o, chi ñoyívi yó'o yóo tikisin xáxi ndi'i rí ña, ta inká ñakuíká kivi kuxé'é ña ta ndi'i xa'a ña, án nakuí'ná kivi kivi na ve'e ndó ta kasa kuí'ná na ñakuíká ndó. ²⁰ Va'a ká kasa ndivi ndó ndi'i ña kóni Ndios, ta saá kukomí ndó ñakuíká ndino'o ñoyívi ñino, chi ñoyívi ñino on koó tikisin, ni on kuxé'é ña'a, ni nakuí'ná on kivi kasa kuí'ná na ñakuíká ndino'o ña yóo ñoyívi ñino. ²¹ Saá chi noo ñó'o ñakuíká kómí ndó, kán yóo nímá ndó xí'in sijní ndó —káchí taJesús.

*Tò'on yó'o saná'a taJesús xa'a ño'o yé'e ini ñivi
(Lc. 11:34-36)*

²² Ta tuku ñika'an taJesús xí'in ñivi, káchí ra saá:

—Ndatán yóo ño'o ña yé'e, saá yóo nduchü noo yó. Tá va'a yóo nduchü noo ndó, ta va'a yé'e ndi'i ini ndó, saá va'a kundaa ini ndó ñandaa. ²³ Tá on vása va'a yóo nduchü noo ndó, ta naa ní ini ndó. Saá chi xáni sijní ndó xíka ndó xí'in ño'o yé'e, ta on sivi ñandaa kúu ña. Ta saá, jndachun naa ní ini ndó! —káchí taJesús.

*Tò'on yó'o saná'a taJesús xa'a sijní
(Lc. 16:13)*

²⁴ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in na:

—Nda ñii taa on kivi kasa chiño ra noo ovi patrón. Tá yoo ovi patrón ra, ta kivi kuki'vi ini ra koni ra ñii ra, ta kusaa ini ra koni ra ta inka. Ta kivi kusii ini ra kasa chiño ra xí'in ñii ra, ta on kua'a ra kasa chiño ra xí'in ta inka. To'on yó'o káchí ña saá: Tá Ndios kúu ta xá'nda chiño noo yó, ta on kivi taxi yó ka'nda chiño s'i'ún noo yó —káchí tajesús.

*To'on yó'o saná'a xa'a Ndios
táxi ra ña xini ñó'ó nda'a ndi'i sa'ya ra
(Lc. 12:22-31)*

²⁵ Ta tuku káchí tajesús saá xí'in na:

—Ta ká'an i xí'in ndó, on kundi'i ini ndó xa'a ña xini ñó'ó kutaku ndó, ni on kundi'i ini ndó mí kixi ña kuxu ndó, ña ko'o ndó, ni on kundi'i ini ndó xa'a tikoto ña kundixin ndó ñoyívi yó'o, saá chi níma yó ndáya'ví ní ka ña noo ña xixi yó, ta yiki koñu yó ndáya'ví ní ka ña noo tikoto yó. ²⁶ Ta koto ndó ndasaá táku tísaa, ni on vása chí'i rí, ni on vása nákaya rí ña xáxi rí, ni on vása táan va'a rí ña xáxi rí. Mii Yivá yó Ndios, ta yoo ñoyívi ñino, táxi ra ña xáxi tísaa yó'o. Ta ndó'ó, ndáya'ví ní ka ndó noo tísaa. ²⁷ Ta ndó'ó, on sivi xí'in ña ndi'i ní ini ndó kúu ña kúchiño ndó sakua'no síkón ka ndó xí'in mii ndó, chí ñii laá Ndios kúu ta xá'nda chiño ndasaá k'i'va síkón koo ndó.

²⁸ ¿Ndachun ndi'i ini ndó xa'a tikoto ña xini ñó'ó ndó? Koto ndó ndasaá livi ndáxaa yita ña yoo yuku; yita yó'o on vása kisa chiño ña, ni on vása kisa va'a ña tikoto ña. ²⁹ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, vará tarey Salomón, takuiká ní xikuu ra, ta xikomí ní ra ku'a'a ní tikoto va'a, ta yita ña

yóo yuku livi ní ka ña ño tikoto va'a ña xindixin tayó'o. ³⁰ Vará nda lo'o kivi táku yita válí yuku, chi ñii kivi ndáxaa ña, ta inka kivi ndá'va ña, ta saá taan na ña ini xiton koko ña, ta Ndios ndaa ra ña, ta ndátón sákundixin ra ña. Ñayó'o sáná'a ndí Ndios ndaa va'a ra ndó'ó, chi ndó'ó ndaya'ví ní ka ndó ño yita válí. ¿Ndachun lo'o ní kándixa ndó Ndios ña kundaa ra ndó'ó? ³¹ Ta saá on kundi'i ini ndó, ta ni on ka'an ndó, kachí ndó saá: “¿Mí kixi ña kuxu yó? ¿Mí kixi ña ko'o yó? ¿Mí kixi ña kundixin yó?”, on kachí ndó saá. ³² Chi nivi na on vása ndikon Ndios kúu nivi na ndí'i ní ini xa'a ñayó'o. Ta Yivá yó Ndios xini va'a ra yu kúu ndi'i ña xini ñó'ó yó. ³³ Ta mji ndó, ndino'o ini ndó ná kundikon ndó yichí ño xá'nda chiño Ndios, ta kasa ndivi ndó ndi'i ña kóni mji ra, ta ndixa Ndios taxi ndi'i ra ña xini ñó'ó nda'a ndó. ³⁴ Ta saá on kundi'i ní ini ndó xa'a ña koni ñó'ó ño ndó kivi ña vaxi. Ndi'i saá kivi kómí ndó tondíni, ta Ndios xini ra taxi ra ndi'i ña xini ñó'ó nda'a ndó kivi vitin. Ta on kundi'i ini ndó xa'a kivi taan —káchí taJesús xí'in nivi.

7

To'on yó'o saná'a taJesús ña on vá'a ka'an nivi to'on ña on vá'a xa'a inka na (Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ Ta káchí taJesús saá xí'in na:

—On ka'an ndó to'on ña on vá'a xa'a inka nivi, saá chi kuachi kúu ña ño Ndios, ta ta kasa nani xa'a ndi'i kuachi nivi ñii kivi vaxi. ² Ndatán ka'an ndó to'on ña on vá'a xa'a inka nivi, saá ka'an Ndios ña on vá'a xa'a ndó. Ndatán yóo kiva

taxi ndó nda'a inkā n̄ivi, ta m̄ji k̄i'va yó'o taxi Ndios nda'a ndó. ³ Ndatán yóo n̄ivi na kí'in va'a kuenda ña nákaa ñii m̄jí lo'o nduchū n̄oo ñani tá'an na, ta on vása kí'in na kuenda ña nákaa ñii yiton ká'no nduchū n̄oo m̄ji na, ta saá yóo ndó'ó, chi kí'in va'a ndó kuenda ña kuachi lo'o ké'é natá'an ndó, ta on vása kí'in ndó kuenda ña kuachi ká'no ké'é m̄ji ndó. ⁴ Tá ñii yiton ká'no nákaa nó nduchū n̄oo ndó, ta on vá'a ka'an ndó xí'in ñani ndó, kachí ndó saá: "Taxi ún ná tava i m̄jí lo'o nákaa nduchū n̄oo ún", kachí ndó. ⁵ Tá saá ké'é ndó, ta, n̄ivi na ovi yu'u kúu ndó'ó! Chi si'na xini ñó'ó tava ndó yiton nákaa nduchū n̄oo ndó, ta saá kuchiño va'a koto ndó ña tava ndó m̄jí lo'o nákaa nduchū n̄oo ñani ndó.

⁶ On taxi ndó ña'a ñayij Ndios nda'a tí ina koto sandi'i rí xā'a ña, ta ndikó rí kaxi rí ndó'ó. Ta on kata ndó ñakuiká ndó n̄oo tíkinj koto kundoso rí ña —káchí taJesús xí'in na.

To'on yó'o saná'a taJesús ndasaá ndukú n̄ivi n̄oo Ndios

(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ Ta tuku káchí taJesús saá xí'in na:

—On sandakoo ndó ndúkú ndó ña xini ñó'ó ndó n̄oo Ndios, saá chi ndixa taxi ra ña nda'a ndó. Ta ni on sandakoo ndó nándukú ndó Ndios, saá chi ndixa naní'i ndó ra. Ta ni on sandakoo ndó kána ndó yé'é yichj Ndios, saá chi ndixa nakuiná ra ña k̄i'vi ndó yichj ra. ⁸ Chi ndi'i n̄ivi na ndúkú n̄oo Ndios ña xini ñó'ó na, ta naki'in na ña. Ta ndi'i n̄ivi na nándukú Ndios, naní'i na ra. Ta ndi'i n̄ivi na kána Ndios, ta nakuiná ra yé'é ra ña k̄i'vi na yichj ra.

⁹ 'Tá yóo ñii sa'ya ndó, tá ndúkú ra s̄ita va'a noo ndó, ta on k̄iví taxi ndó yuu nda'a ra, chi sa'ya ndó kúu ra. ¹⁰ Tá ndúkú ra ñii tiaká noo ndó kuxu ra, ta on k̄iví taxi ndó ñii koo nda'a ra, chi sa'ya ndó kúu ra. ¹¹ Vará ndó'ó kúu ndó ñivi na on vá'a, ta saá ni, táxi ndó ñava'a nda'a sa'ya ndó. Ta Yivá yó Ndios, ta yóo ñoyivi ñino, kúu ra ta va'a ní ka noo ñivi, ta ndixa taxi ra ñava'a nda'a ndi'i ñivi na ndukú ña noo ra.

¹² 'Ñii k̄i'va ndatán kóni ndó ke'é ñivi ñava'a xí'in ndó, saá ke'é ndó ñava'a xí'in na. Tá ké'é ndó saá, ta kisa ndivi ndó ña ñika'an ndayí Ndios ña ñitaa ta Moisés xí'in to'on ña ñitaa naprofeta xina'á —káchí ta Jesús.

To'on yó'o saná'a ta Jesús
xa'a yichí noo kutaku ñivi xí'in Ndios
(Lc. 13:24)

¹³ Ta káchí tuku ta Jesús xí'in na:

—Ta xini ñó'ó ndixa xa'a ndó ndee ña k̄i'vi ndó yé'é ña táño ní ña ko'on ndó yichí Ndios. Chi yóo inka yichí ña ndíka ní, ta ndíka ní kúu yé'é ña; ta yichí yó'o ku'a'an ña noo ndi'i xa'a ñivi, ta ku'a'a ní ñivi ku'a'an na yichí yó'o. ¹⁴ Ta yichí táño ña kómí yé'é táño, kúu ña ku'a'an noo kutaku ñivi xí'in Ndios ndi'i saá k̄iví, ta lo'o ní ñivi kúu na nání'i yichí táño yó'o ta ndíkõn na ña —káchí ta Jesús.

To'on yó'o saná'a ta Jesús
ndasaá nákoní yó ñivi na saná'a to'on vatá
(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Ta tuku káchí ta Jesús saá xí'in na:

—Koto va'a ndó chi yóo naprofeta vatá. Xáni ini ndó nava'a kúu na xa'a ña livi ní to'on sáná'a na, ta on xíni ndó ndí ña on vá'a yóo ini na, chi kóni na sandá'ví na ndó'ó. ¹⁶ Koto ndó yukía ké'é na, tá yóo ña on vá'a ké'é na, ta saá kundaa ini ndó on sivi na sáná'a to'on Ndios kúu na. Nda ñii ñivi on kivi ka'nda na tíuva nda'a tón ñiño, ni on kivi ka'nda na tíhigo nda'a tón vi'nda. ¹⁷ Ndi'i yiton tón va'a, koon ku'i tí va'a nda'a nó, ta ndi'i yiton tón on vá'a, koon ku'i tí on vá'a nda'a nó. ¹⁸ Nda ñii yiton tón va'a, on kivi koon ku'i tí on vá'a nda'a nó. Ta nda ñii yiton tón on vá'a, on kivi koon ku'i tí va'a nda'a nó. ¹⁹ Ta ta kómí yiton, tayó'o ka'nda ra ndi'i yiton tón koon ku'i tí on vá'a nda'a, ta chikaa ra nó noo ño'o koko nó. ²⁰ Ndatán yóo yiton xí'in ku'i nó, saá yóo ñivi xí'in ña ké'é na. Ta saá nakoni ndó ñivi na sáná'a ñavatá, chi ké'é na ña on vá'a —káchí taJesús xí'in na.

To'on yó'o saná'a taJesús xa'a ñivi na kí'vi yichi Ndios

(Lc. 13:25-27)

²¹ Ta káchí tuku taJesús saá xí'in na:

—Tá yóo ñivi na ká'an xí'in i: “Yó'ó kúu taKá'no ta xá'nda chiño noo ndi”, káchí na xí'in i, ta on sivi ndi'i ñivi na ká'an to'on yó'o kúu na kúchiño kivi noo xá'nda chiño Ndios. Ndasaa ñivi na kisa ndivi ña kóni Yivá i Ndios, ta yóo ñoyivi ñino, nayó'o kúu na kúchiño kivi na yichi ra. ²² Kivi ña vaxi tá kasa nani Ndios xa'a kuachi ñivi, ta ku'a ní ñivi kachí na saá xí'in i: “Tata, Tata, ndiso ndi to'on nixa'an ndi ta nixa'an ndoso ndi to'on ún noo ñivi, ta xí'in to'on ún

tava ndi ñanímá ndiva'a, ta xí'in to'on ún kuá'a ní milagro ke'é ndi noo nivi”, kachí na. ²³ Ta yi'i ndakuini, kachíi xí'in nayó'o: “On sivi na ndikon yi'i kúu ndó, kuta'a ndó noo, chi na ndiva'a kúu ndó’ó”, kachíi xí'in na —káchí taJesús xí'in nivi.

*Tò'on yó'o saná'a taJesús
ndí xini ñó'ó nivi kasa ndivi na ña ká'an ra
(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)*

²⁴ Ta káchí tuku taJesús saá xí'in na:

—Ndatán yóo ñii ta ndichí ní sini, ta tayó'o va'a kisa va'a ra ve'e ra sata yuu chée kútu, saá yóo nivi na xini so'o to'on i, ta kisa ndivi na ña ká'an i xí'in na. ²⁵ Ta ndeé ní koon savi, ta xá'no ní yuta, ta xa'a ve'e tayó'o ndeé ní kani takuii, ta saá ndeé ní kani tachi ve'e ra, ta ve'e yó'o on vása ní-nakava ña, chi xa'a ve'e yó'o nákaa kútu ña sata yuu chée. ²⁶ Ndatán yóo ñii ta on vása ndichí sini, ta tayó'o kisa va'a ra ve'e ra noo yóo yotí vitá, saá yóo nivi na xini so'o to'on ña ká'an i, ta on vása kisa ndivi na ña. ²⁷ Ta ndeé ní koon savi, ta xá'no ní yuta, tанда xa'a ve'e tayó'o ndeé ní kani takuii, ta ndeé ní kani tachi ve'e yó'o, ta saá on vása ní-kundeé ña, ta nakava ña ta ndi'i xa'a ña —káchí taJesús xí'in nivi.

²⁸ Tá taJesús ndi'i nika'an ra xí'in na, ta naka'nda ini ndi'i nivi xa'a ña xini so'o na ña sáná'a ra, ²⁹ chi sáná'a ra na ndatán sáná'a ñii ta t kómí ndayí, ta inká namaestro na sáná'a ndayí Ndios, nayó'o sáná'a na ndatán sáná'a nivi na on vása kómí ndayí.

8

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii ta ndeé ndó'o kue'e tá'yí
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)*

¹ Ta saá kee taJesús ta vaxi noo ra xiki, ta kuá'a ní nivi xikundikon na sata ra. ² Ta kixaa ñii ta ta ndeé ní ndó'o kue'e tá'yí ña naní lepra. Kixaa ra xikuxítí ra noo taJesús, ta káchí ra saá xí'in ra:

—Tata, tá kóni ún, ta sanda'a ún yi'i noo kue'e ña ndó'o i —káchí ta ndeé ndó'o xí'in taJesús.

³ Ta taJesús chinóo ra nda'a ra sokó tayó'o, ta nika'an ra:

—Kóni i chindeé i yó'ó. ¡Nda'a ún! —káchí taJesús xí'in ra.

Ta xandikon saña kue'e tá'yí xí'in ra, ta nduva'a ra. ⁴ Ta saá nika'an taJesús xí'in ra:

—On ndato'on ún xí'in nda ñii nivi. Ta vitin ko'on ún noo tasutu ná koto ra yó'ó ña kundaa ini ra xa ninda'a ún. Ta kuni'i ún ndi'i ñasóko ña xá'nda chiño ndayí Ndios ña nita taMoisés, ta taxi ún ñayó'o nda'a Ndios ña kundaa ini nivi xa ninda'a ún —káchí taJesús xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ta kisa chiño noo ñii taká'no noo natropa
(Lc. 7:1-10)*

⁵ Ta saá taJesús niki'vi ra ñoo Capernaum. Ta ñoo yó'o yóo ñii taño Roma, ta ndiso chiño ra xí'in ñii ciento natropa, ta kixaa ra noo taJesús, xaku ndá'ví ra, ⁶ káchí ra saá xí'in ra:

—Tata, yóo ñii t̄a t̄a k̄isa chiño ñoḡḡḡ, ta ndeé ní ndó'o ra, kándú'u ra ve'eḡ, ɔn k̄iví kanda ra, ta xó'vi ní ra.

⁷ Ta ñik̄a'an t̄a Jesús xí'in ra:

—Ko'ɔnḡ xí'in ún ve'e ún ña sanda'aḡ ra.

⁸ Ta ndakuijn t̄a ndíso chiño xí'in natropa, káchí ra saá:

—Tata, yó'ó kúu t̄a ká'no ní ñoḡḡḡ, ta yí'ḡ kúu t̄a ñiṅo ní ñoḡ ún, ñakán ɔn vása va'a ko'ɔn ún ve'eḡ. Chi kómí'ún ndayí ña kuiti ka'nda chiño ún ñoḡ ku'e'e, ta nduva'a t̄a k̄isa chiño ñoḡḡḡ. ⁹ Kúndaḡ iniḡ xa'a ndayí, chi yóo na xá'nda chiño ñoḡḡḡ, ta k̄isa ndiviḡ ña ká'an na xí'inḡ; ta yí'ḡ xá'nda chiñoḡ ñoḡ ink̄a natropa, ta k̄isa ndivi na ña ká'anḡ. Tá yí'ḡ ká'anḡ xí'in ñii t̄atropa ña ko'ɔn ra, ta saá ku'a'an ra. Tá kánaḡ ink̄a ra, ta saá va_xi ra. Tá ká'anḡ xí'in t̄a xíka chiño ñoḡḡḡ kasa ndivi ra ñii chiño, ta k̄isa ndivi ra ña —káchí ra xí'in t̄a Jesús.

¹⁰ Ta t̄a Jesús ñaka'nda ini ra xini s̄o'o ra to'on yó'o, ta ñik̄a'an ra xí'in ñivi na ndóo xí'in ra:

—Ndixa ká'anḡ xí'in ndó, ndi'i saá ñoo Israel t̄a'an nakutá'anḡ xí'in ñii t̄a t̄a kándixa Ndios ndatán kándixa tayó'o, ta ni ɔn s̄iví t̄ajudío kúu ra. ¹¹ Ká'anḡ xí'in ndó, ta va_xi ñii k̄ivi ka'an Ndios viko ñoyivi ñino, ta kixaḡ ku'a'a ní ñivi, na kixi ñoḡ va_xi kana ño'o, ta ink̄a na kixi ñoḡ kuḡn ketá ño'o, ta kixaḡ na va_xi ndi'i saá xiiña ñoyivi. Ta kund̄o na kuxu na xí'in naxij̄i síkuá yó t̄a Abraham, t̄a Isaac xí'in t̄a Jacob. ¹² Najudío kúu na si'na chitónḡ Ndios kund̄o na xí'in ra viko ñoyivi ñino, ta ku'a'a ní nayó'o ɔn x̄iin na kandixa na Ndios. Ta Ndios ɔn taxi ra k̄iví na ɔn vása kándixa ña'á kuxu na ñoḡ yóo viko, ta

ko'õn na nõõ yóo yavì naa, nõõ kuaku ní na, nõõ ndeé ní xo'vì na —káchí tãJesús xí'in nìvi.

¹³ Ta nìkã'ãn tãJesús xí'in tã ndíso chiño xí'in natropa, káchí ra saá:

—Vitin va'a, no'õ ún ve'e ún. Ta xa nduva'a tã kisa chiño nõõ ún xa'a ña kándixa ún yì'i —káchí tãJesús.

Ta mii hora nìkã'ãn tãJesús ñayó'o, nduva'a tã ndeé ndó'o.

Ñayó'o ká'ãn xa'a tãJesús kivi sanda'a ra ña'a ñásiso tãPedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ Ta saá kuã'ãn tãJesús ve'e tãPedro. Ta nixaa ra ta xini ra ña'a ñásiso tãPedro, kándú'u ña nõõ xito, ndeé ní ndó'o ña kue'e ka'ni. ¹⁵ Ta chĩnoo ra nda'a ra sata nda'a ña, ta xandikon saña kue'e xí'in ña ta nduva'a ña. Ta saá ndakoo ña, ta kixá'a ña kisa ndivi ña ña kuxu na.

Ñayó'o ká'ãn xa'a tãJesús kivi sanda'a ra kuã'a ní na ndeé ndó'o
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Tá xikuaa kuã'ãn kuñoó kúu ña, ta kuã'a ní nìvi kuã'ãn na xí'in natá'an na nõõ tãJesús; sava na kómí nímã ndiva'a. Ta sava na kómí inkã nõõ kue'e. Ta tãJesús xa'nda chiño ra nõõ ndi'i ñanímã ndiva'a kee ña, ta tava ra ña, ta saá tuku sandúva'a ra ndi'i na kómí inkã nõõ kue'e.

¹⁷ Ña ke'é ra ndi'i ñayó'o kúu ña kisa ndivi ra ña nĩtaa tãprofeta Isaías xina'a xa'a tã ti'ví Ndios ñoyívi yó'o, káchí ra saá: “Kĩndaa ra ndi'i kue'e ña xo'vì yó, ta nduva'a yó”, káchí tãIsaías xina'a.

*Ñayó'o ká'an yó'vi ní kundikõn ñivi taJesús
(Lc. 9:57-62)*

18 Ta xini taJesús kua'a ní ñivi xino nduu na noo ra, ta ñika'an ra xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Ná ko'yo inka xiiña noo ñini.

19 Ta saá kixaa ñii tamaestro ta sáná'a ndayí Ndios, ta ñika'an ra xí'in taJesús, káchí ra saá:

—Tata, kundikõn i sata ún, nda mí ko'on ún ta ko'on i xí'in ún —káchí ra.

20 Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Tíñokuii kómí rí kavua noo kisin rí, ta tísaa kómí rí taká rí nda'a yiton noo kisin rí, ta yí'i, ta ta kixi noo Ndios, on koó ve'e i noo kusun i —káchí taJesús xí'in ra.

21 Ta inka ta ndikõn xini so'o ña sáná'a taJesús, ñika'an ra saá xí'in ra:

—Tata, kóni i kundikõn i yó'ó. Ta si'na taxi ún ña kundati i nda ná kivi yivá i, ta sanduxun i ra, ta saá kundikõn i yichi ún —káchí ra.

22 Ta ñika'an taJesús xí'in ra, káchí ra saá:

—Ñivi na on vása ndino'o táku noo Ndios, va'a sanduxun na natá'an na nandíi. Ta yó'ó, xini ñó'ó kundikõn ún yí'i —káchí taJesús xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi sayaa ra tachi xí'in takuii ñini
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)*

23 Ta saá ñiki'vi taJesús ini tón barco xí'in naxíka xí'in ra. 24 Ta kixá'á ndeé ní káni tachi na'á noo takuii, ta kixá'á nákutú takuii ini tón barco. Ta taJesús kándú'u ra kisin ra ini tón barco. 25 Ta naxíka xí'in ra sanakáxin na ini ra, ta ñika'an na xí'in ra:

—Tata, ¡sakaku ún ndi'í! ¡Yiyo ní ka'a ndi'i yó xí'in takuí, chi kuan ketá tón barco ini m̄ini!

²⁶ Ta n̄ika'an taJesús xí'in na:

—¿Ndachun yí'ví ní ndó? ¿Ndachun on vása kándixa ndó Ndios ndáa ra ndó'ó?

Ta ndakoo taJesús, ta xa'nda chiño ra noo tachi na'á xí'in takuí m̄ini. Ta saá kutásin tachi na'á xí'in takuí m̄ini, ñii yaa yaa kuu. ²⁷ Ta naka'nda ní ini na, ta n̄indaqa to'on tá'an na:

—¿Yu kúu tayó'o? ¡Chi nda tachi na'á xí'in takuí m̄ini xini so'o to'on ká'an ra! —káchí na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús

kivi tava ra nima ndiva'a xikomí ovi taa

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Ta n̄ixaa taJesús inká tá'ví yu'u m̄ini noo ndóo nañoo Gadara. Ta ovi taa ta kómí nima ndiva'a kixaa na noo ra. Ta ovi tayó'o sakán kee na kavua noo ndúxun nandíí, chi kavua yó'o táku nataa yó'o. Ku'e'e ní na, ta nda ñii n̄ivi on kivi ya'a na yichi yu'u kavua noo táku ovi tayó'o.

²⁹ Ta ovi tayó'o xini na vaxi taJesús, ta kixá'á ñandiva'a ña kómí na xí'in ndi'i ndee ña n̄ika'an ña, ta káchí ña saá:

—¿Yukía kóni ún ke'é ún xí'in ndi vitin?, chi yó'ó taJesús kúu Sa'ya Ndios. ¿Án kixaa ún vitin saxo'vi ún ndi'í?, saá chi ta'an kixaa kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi —káchí ña xí'in taJesús.

³⁰ Ta yatin yó'o xíka ku'a ní tíkiní xixa'an rí. ³¹ Ta ndi'i nima ndiva'a xaku ndá'ví ña noo taJesús, káchí ña saá:

—Tána tava ún ndi'í ko'on ndi, ta taxi ún kivi ndi ini tíkiní kaa.

³² Ta n̄ika'an taJesús saá xí'in ña:

—Va'a, ¡ki'vi ndó ini rí!

Ta saá kee ndi'i nímā ndivā'a ña xikomí ovi tayó'o, ta nīxaa ña ta nīki'vi ña ini ndi'i tíkini, ta ndi'i tíkini xīno rí kuā'an rí, ta sākoyo xí'in mji rí ta'vi, noo nīkoyo rí ini mīni, ta nīka'a ndi'i rí ta nīxi'i ndi'i rí.

³³ Ta nīvi na ndáa kinī xīno na kuā'an na ndato'on na xí'in naño, yukía ndo'o kinī sana na, ta ndato'on na yukía ndo'o ovi ta ta xikomí nímā ndivā'a. ³⁴ Ta saá ndi'i naño kee na kuā'an na noo yoo taJesús. Tá xīni na ra, ta xaku ndá'ví na noo ra ná kee ra ko'on ra inkā ñoo.

9

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ta on kivi kanda

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Ta saá taJesús ndaa ra tón barco, ta ndikó ra kuā'an ra inkā xiiña noo mīni, ta naxaa ra ñoo ra.

² Ta saá sava nīvi vaxi na xí'in ñii ta ndeé ndó'o noo taJesús, kánoo ra noo xito, ñisokó na, chi on kivi kanda ra. Tá taJesús xīni ra ña kándixa na ndí kúndeé ra sanda'a ra tatá'an na, ta nīka'an taJesús xí'in ta ndeé ndó'o, káchí ra saá:

—Ñani, on kuyi'ví ún. Vitin xa kisa ká'no ini i xa'a kuachi ún —káchí taJesús.

³ Ta sava na sáná'a ndayí Ndios xīni so'o na ña nīka'an taJesús, ta xáni sīni na saá: “¿Ndachun kándivā'a tayó'o xí'in Ndios? ¿Án xáni ini ra mji ra kúu Ndios?”, káchí na, xáni sīni na. ⁴ Ta taJesús xīni ra yukía xáni sīni nayó'o, ta nīka'an ra saá:

—¿Ndachun xáni sɪnɪ ndó ña ɔn vá'a yó'o?
 5 ¿Yukía yɔ'vi kə kə'anɪ xí'in tə ɔn kɪvɪ kanda?
 ¿Án yɔ'vi kə kə'anɪ xí'in ra ña ndoo kuachi ra?
 ¿Án yɔ'vi kə kə'anɪ xí'in ra ña nakundichi ra,
 ta kɔ'ɔn xá'á ra? 6 Ta vitin sanda'aɪ tɔyó'o, ta
 saá kundaa ini ndó'ó ndí yɪ'j kúu tə kómí ndayí
 Ndios ñoyívi yó'o ña nakata ɪ kuachi nɪvi —káchí
 təJesús xí'in na.

Ta saá nɪkə'an ra xí'in tə ndeé ndó'o:

—Nakundichi ún ta ná kuiso ún xɪto ún, ta
 no'ɔ ún vitin —káchí təJesús xí'in ra.

7 Ta nakundichi tɔyó'o, ta kuano'ɔ ra ve'e ra.
 8 Ndi'i na yíta yó'o naka'nda ní ini na xito na
 ndasaá keta ra kuano'ɔ ra, ta kisa ká'no ní na
 Ndios, chi taxi ra ndayí ra nda'a nɪvi.

*Ñayó'o ká'an xə'a təJesús kɪvɪ kəna ra
 təMateo
 ña kundikon ra sətə ra
 (Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)*

9 Ta saá təJesús kee ra kuə'an ra, ta xini ra ñii
 tə nani ra Mateo, yoo ra kisa chiño ra noo káya
 ra sɪ'ún xə'a nagobierno ñoo Roma. Ta nɪkə'an
 təJesús xí'in təMateo, káchí ra saá:

—Na'a, kundikon ún sətə ɪ —káchí ra xí'in ra.

Ta saá nakundichi təMateo, ta kuə'an ra sətə
 təJesús.

10 Tá nɪxaa təJesús xí'in naxíka xí'in ra ve'e
 təMateo, ta kɪxaa kuə'a ní na káya sɪ'ún xə'a
 nagobierno xí'in kuə'a ní inkə na kánoo to'on ña
 ɔn vá'a xə'a, ta xikundoo na xíxi na xí'in təJesús.

11 Ta nafariseo xini na yu kúu nɪvi ndóo xíxi xí'in

taJesús, ta nika'an na xí'in naxíka xí'in taJesús, káchí na saá:

—On vása va'a ñayó'o. ¿Ndashun xíxi taMaestro xí'in nivi na káya s'ún xa'a nagobierno, xí'in inká na kánóo to'on ña on vá'a xa'a? —káchí nafariseo xí'in na.

¹² Ta xini so'o taJesús yukía nika'an na, ta nika'an ra saá xí'in na:

—Nivi na on vása ndeé ndó'o, on vása xini ñó'ó nayó'o na kasa tatan ña'a, ta nivi na ndeé ndó'o kúu na xini ñó'ó kutátan. ¹³ Xini ñó'ó kundaa ini ndó yukía káchí Ndios noo to'on ra, ña káchí saá: “Kóni ña kundá'ví ini ndó koni ndó inká nivi, ta ke'é ndó ñava'a xí'in na. Tá on xin ndó kundá'ví ini ndó koni ndó nayó'o, ta saá on vása kusij ini ña soko ndó nda'a i”, káchí Ndios. On sivi xa'a nanivi va'a kúu ña kixaa ñoyivi yó'o. Ta xa'a nanivi on vá'a kúu ña kixaa i, ta kana ña ña nandikó ini na ta kundikon na yichi Ndios —káchí taJesús xí'in nafariseo.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña yóo so'on nivi
(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)*

¹⁴ Ta naxíka xí'in taJuan ta sakuchu nivi, kixaa na noo taJesús, ta ndaká to'on na ra:

—Kua'a ní yichi yóo so'on ndi, ta yóo so'on nafariseo. Ta naxíka xí'in mji ún, dashun nda ñii kivi on vása yóo so'on na?

¹⁵ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Tá yóo ñii ta tonda'a, ta ndi'i nivi na yóo viko yó'o xíxi na, ta on kivi kuchuchú ini na, saá chi yóo ka tayó'o xí'in na. Ta kivi ña vaxi on koo ka ra xí'in na. Ta saá kía koo so'on na.

16 'Tá yóo tikotō ña yatá, ta nda ñii ñivi on sanda'a na ña xí'in tikotō xaá, saá chi tá nakata na ña, ta nduu lo'o ña xaá, ta nasita ña tikotō yatá, ta kini ka ta'nda tikotō yatá yó'o. 17 Ta vino xaá, ta nda ñii ñivi on vása taan na rá ini ñii yatá, saá chi ta'nda ñii yó'o, ta kujta ndi'i távino ta ndi'i xa'a ñii. Xíni ñó'ó taan na távino xaá ini ñii xaá, ta saá kundeé rá koo rá, ta ñii xaá yó'o on ta'nda ña —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanataku ra ñii ñálo'o ñá ñixi'i, ta sanda'a ra ñii ñaña'a ñá ñitondaa nda'a tikotō ra
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Tá ká'an taJesús xí'in na, ta saá kixaa ñii ta xá'nda chiño noo ñaño judío, ta kixaa ra xikuxití ra noo taJesús, ta ñika'an ra, káchí ra saá xí'in ra:

—Tata, sakán ñixi'i ñálo'o sa'ya i. Ná ko'on ún xí'in i ve'e i, ta ná chinóo ún nda'a ún ñini ñá, ta nataku ñá —káchí tayó'o xí'in taJesús.

19 Ta saá ñakundichi taJesús, ta kee ra ku'a'an ra sata tayó'o, ta naxíka xí'in ra ku'a'an na xí'in ra ve'e tayó'o. 20 Ta yóo ñii ña'a ku'a'an ñá xí'in ñivi na ku'a'an sata taJesús. Ta xa uxu ovi kuiya ndeé ní ndó'o ñá kue'e xita ñii. Ta kixaa ñá sata taJesús, ta ñitondaa nda'a ñá yu'u tikotō ra, 21 chí xáni ini ñá saá: "Tá lo'o kuiti ná tondaa nda'a yó tikotō ra, ta saá nduva'a yó", xáni ñini ñá. 22 Ta ndikó koo taJesús ta xini ra ñá, ta káchí ra saá xí'in ñá:

—On kuyi'ví ún, nana. Xa nduva'a ún chí kándixa ini ún yi'i.

Ta saá xandikōn nduṽa'a ñá, ta niyaa xíta ni ñá.

²³ Ta nixaa taJesús ve'e ta xá'nda chiño. Ta xini ra na tívi tilalí, ta xini ra kuá'a ní nivi ndá síso kúu na, xáku ní na xa'a ñálo'o ñá nixi'i. ²⁴ Ta niqa'an ra xí'in na:

—Kuá'an ndi'i ndó ke'é. Ñálo'o yó'o on vása ní-xi'i ñá, ñá kisin kuiti kúu ñá —káchí ra.

Ta saá kusiki na taJesús ta nixaku ndaa na ra.

²⁵ Ta t'ívi ra ndi'i nivi kuá'an na ke'e, ta ni'k'ívi ra noo kándú'u ñálo'o, ta t'in ra nda'a ñá, ta ndakoo ñá. ²⁶ Ta saá nixita ní'nó to'on xa'a ña natakú ñálo'o yó'o ndi'i saá ñoo.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ovi takuáá

²⁷ Ta kee taJesús kuá'an ra, ta ovi takuáá ndikōn ra sata ra kuá'an ra, ta ndá'yi ovi saá takuáá, káchí ra saá:

—Tata, sa'ya taDavid,* iná kundá'ví ini ún koni ún ndi'i! —káchí ovi takuáá yó'o.

²⁸ Tá ni'k'ívi taJesús ñii ve'e, ta kixaa ovi takuáá yó'o noo ra, ta nindaká to'on ra ovi tayó'o, káchí ra xí'in ra:

—¿Án kándixa ndó yi'i kúchiñoi sanda'a'i ndó'ó?

—Oon, Tata, kándixa ndi yó'ó —káchí ovi takuáá.

²⁹ Ta saá nitondaa nda'a ra nduchū noo takuáá yó'o, ta niqa'an ra xí'in ra:

—Xa'a ña kándixa ndó yi'i saá nda'a ndó vitin.

* **9:27** “Sa'ya taDavid” kóni kachí ña: Taa ta t'ívi Ndios ña sakaku ra nivi. On vása kóni kachí ña sa'ya mji tarey David, ta kuiti kóni kachí ña sa'ya ñani síkuá ra.

³⁰ Ta nduᵛᵛa'a ɔᵛi ra saá, ᵛa'a naᵛoto nduchu noo ra. Ta taJesús nika'an ra xí'in ra:

—Kuenda koo ndó, on ndato'on ndó xí'in nda ñii nivi ndasaá nduᵛᵛa'a ndó.

³¹ Ta saá ni, tayó'o kee ra ta sakuíta ní'nó ndi'i ra to'on xa'a yukía ke'é taJesús xí'in ra ndi'i saá ñoo yatin.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ñii tañ'í

³² Tá kee ɔᵛi ta xikuu takuáá kuano'o ra, ta inka nivi kixaá na noo taJesús xí'in ñii ta tañ'í chi kómí ra nima ndiva'a. ³³ Ta tava taJesús nima ndiva'a ña kómí tayó'o, ta saá kúchiño kixá'á ka'an ta xikuu tañ'í. Ta naka'nda ní ini nivi na yíta yó'o, ta nika'an na, káchí na saá:

—¡Nda ñii yichi on ta'an koni ndi ñava'a yó'o ñoo Israel! —káchí na.

³⁴ Ta nafariseo na xini yukía nindo'o tañ'í, káchí na saá:

—Tayó'o tava ra nima ndiva'a xí'in ndee ñandiva'a ká'no ña ndiso chiño xí'in ndi'i ñandiva'a —káchí na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kúnda'ví ní ini ra xini ra nivi

³⁵ Ta saá ku'an taJesús ndi'i saá ñoo ná'no xí'in ñoo válí, ta sáná'a ra nivi ve'e ño'o sinagoga, ta ká'an ndoso ra to'on ñava'a xa'a yichi ña xá'nda chiño Ndios, ta saá sánda'a ra nivi na xó'vi ndi'i saá noo ku'e'e. ³⁶ Tá xito ra ndi'i nivi na ndíkõn sata ra, ta kúnda'ví ní ini ra xini ra na, chi ndeé ní xó'vi na. Ta on kivi chindeé xí'in mii na, ta ni on koó nivi na chindeé ña'á. Ndatán yóo ndikachi tí on koó ta ta ndáa rí, saá yóo

n̄ivi yó'o. ³⁷ Ta saá n̄ika'an ra xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Ndátán yóo kuj'i ña xa yóo ti'va nakaya, saá yóo n̄ivi na xa yóo ti'va kundikon yí'i, ta on koó n̄ivi kasa chiño noo i nakaya na nayó'o. ³⁸ Ta saá kuaku ndá'ví ndó ndukú ndó noo Ndios ña ti'ví ra inká n̄ivi ña kasa ndivi na chiño ra ñoyívi yó'o —káchí taJesús xí'in na.

10

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi nakaxin ra uxu ovi taa,

ta taxi ra ñandayí nda'a nataa yó'o

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Kana taJesús uxu ovi naxíka xí'in ra, ta kixaa na noo ra, ta taxi ra ndayí nda'a na ña tava na nímā ndiva'a ña sáxo'vi inká n̄ivi, ta taxi ra ndayí nda'a na sanda'a na ndi'i noo kue'e.

² Ta na uxu ovi taa yó'o naní na apóstol.* Ta ñii ñii taapóstol yó'o naní si'a: si'na ñii ra naní Simón ta inká kivi ra kúu Pedro; inká ra naní Andrés, ñani taSimón kúu ra; inká ra naní Jacobo, xí'in ñani ra taJuan, sa'ya taZebedeo kúu ovi tayó'o; ³ inká ra naní Felipe; inká ra naní Bartolomé; inká ra naní Tomás; inká ra naní Mateo, tayó'o xikuu ta nakaya si'un xa'a nagobierno; inká ra naní Jacobo, sa'ya taAlfeo kúu ra; inká ra naní Lebeo ta inká kivi ra kúu Tadeo; ⁴ inká ra naní Simón, ta kúu ta ndikon partido naní ña cananeo; inká ra naní Judas

* **10:2** To'on "apóstol" kóni kachí ña: N̄ivi na tí'ví taká'no kasa ndivi na chiño ra.

Iscariote. Tayó'o xikuu taa ta n̄itondaa n̄isikó kuí'ná t̄aJesús nda'a na sáa ini xini ña'á.

Ñayó'o ká'an x̄a'a t̄aJesús k̄ivi t̄i'vi ra naapóstol

k̄o'on na k̄a'an ndoso na t̄o'on ra

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Ta t̄i'vi t̄aJesús uxu ovi naapóstol k̄o'on na k̄a'an ndoso na t̄o'on ra, ta káchí ra xí'in na saá:

—On k̄o'on ndó noo inka n̄ivi na on s̄ivi kúu najudío, on k̄i'vi ndó nda ñii ñoo naSamaria. ⁶ Ta k̄o'on ndó noo najudío ñoo Israel, chi ndatán yóo ndikachi tí ndañó'ó noo xito'o rí, saá yóo nayó'o. ⁷ Tá kūa'an ndó, ta k̄a'an ndó xí'in na t̄o'on yó'o, kachí ndó saá: “Xa yóo yatin ní yich̄i va'a ña xá'nda chiño Ndios kutaku yó”, kachí ndó xí'in na. ⁸ Ta sanda'a ndó n̄ivi na ndeé ndó'o, ta sanataku ndó n̄ivi na n̄ixi'i, ta sanda'a ndó n̄ivi na ndeé ndó'o xí'in kū'e tá'yí naní lepra, ta tava ndó níma ndiva'a ña saña ña n̄ivi. Ta saní'i ndó'ó ndayí ña kasa ndivi ndó ndi'i ñayó'o, ta on vása xini ñó'ó cha'vi ndó ña. Ta saá, tá ke'é ndó ñava'a xí'in n̄ivi, ta on ndukú ndó ña cha'vi na ndó'ó.

⁹ 'Tá kūa'an ndó chiño yó'o, ta on kuni'i ndó s̄i'ún k̄o'on ndó, ¹⁰ ni leká ndó, ni inka tikoto ndó, ni inka nduxan ndó, ni on kuni'i ndó yiton.† Chi ndó'ó kómí ndó ndayí naki'in ndó ña xini ñó'ó noo ndó, nda'a n̄ivi na ke'é ndó ñava'a xí'in.

¹¹ 'Tá n̄ixaa ndó ñii ñoo ká'no án ñii ñoo lo'o, ta nandukú ndó n̄ivi va'a; tá naní'i ndó na, ta saá kundoo ndó ve'e na nda tondaa k̄ivi kee ndó ñoo nayó'o. ¹² Tá kūa'an k̄i'vi ndó ve'e noo kundoo

† **10:10** Yiton yó'o ñii kúu nó xí'in t̄at̄on, án garrote.

ndó yó'o, ta kạ'an ndó tọ'on yó'o xí'in nịvi: “Ná koo ndi'i ñava'a ini nịvi na yóo ve'e yó'o”, káchí ndó. ¹³ Tá nayó'o naki'in va'a na ndó'ó ve'e na, ta saá kivi kasa ndivi Ndios ñava'a ndukú ndó nọọ ra xa'a nayó'o. Tá ọn xjin na naki'in va'a na ndó'ó, ta ọn vása naki'in na ñava'a ndukú ndó nọọ Ndios xa'a na, ta ñava'a yó'o ndikó ña sata mii ndó. ¹⁴ Tá yóo nịvi na ọn xjin naki'in va'a na ndó'ó, ta ọn xjin na konj so'o na tọ'on kạ'an ndó, ta saá kee ndó ve'e na án ñoo na, ta kọ'ọn ndó, ta sakisin ndó xa'a ndó ña nakoyo yaa.‡ ¹⁵ Ndixa kạ'an j xí'in ndó, tonda ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi ndi'i nịvi ñoyivi yó'o, ta kivi yó'o ndeé kạ yọ'vi saxọ'vi ra naño yó'o nọọ nịvi na ọn vá'a na xindoo ñoo Sodoma xí'in ñoo Gomorra kujya xina'á —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

Ñayó'o kạ'an xa'a naapóstol ña xọ'vi ní na kivi ña vaxi

¹⁶ Ta tuku nịkạ'an taJesús xí'in na, káchí ra saá:

—Ti'vii ndó'ó kọ'ọn ndó kạ'an ndoso ndó tọ'on j xí'in nịvi. Ta kasa kuenda ndó, chi ndatán kọ'ọn ndikachi ma'ño tindiva'yí saá kọ'ọn ndó, chi yóo ní nịvi na máña na kóni ke'é ñandiva'a xí'in ndó. Ta saá ndíchí ní koo ndó nọọ na, ta kuu ndó nịvi nanda nọọ na. ¹⁷ Koto va'a ndó nọọ nịvi, chi taxi na kuachi xa'a ndó nọọ na ndiso chiño xí'in ve'e ño'o sinagoga, ta kani na ndó'ó xí'in kuártá. ¹⁸ Tiin na ndó'ó kọ'ọn ndó xí'in na nọọ nachíño ná'no án nọọ tarey, ta taxi na

‡ **10:14** Ña sakisin na xa'a na ta koyo yaa, káchí ña saá: Nịvi na ọn xjin konj so'o, nayó'o nákuiso na kuachi nọọ Ndios.

kuachi xa'a ndó noo nayó'o, chi ndó'ó kúu na ndíkõn yichij. Tá kundõo ndó noo nachicho yó'o, ta saá kukomí ndó yichij ka'an ndó to'on ñava'a xa'a j xí'in nayó'o ta xí'in inkã nivi na on vása kúu najudío. ¹⁹ Táná tiin na ndó'ó, ta on kundi'i ini ndó xa'a to'on ña ndakuijn ndó, saá chi mji kivi ña kundo'o ndó ñayó'o, Ndios taxi ra to'on ña ka'an ndó. ²⁰ Chi on sivi to'on mji ndó kúu ña ka'an ndó, saá chi Níma Yivá yó Ndios kúu ña taxi to'on ka'an ndó xí'in na.

²¹ 'Kivi ña vaxi sava nataa taxi na kuachi xa'a ñani na noo nachicho, ta sava na kúu yivá taxi na kuachi xa'a sa'ya na noo nachicho. Ta sava na kúu sa'ya kasa toon na noo yivá si'í na, ta taxi na kuachi xa'a mji yivá si'í na yó'o noo nachicho, ta nachicho ka'an na, kachí na saá: "Va'a, ná kivi nayó'o", kachí na. ²² Ndi'i nivi kusaa ini na koni na ndó'ó chi na ndíkõn yichij kúu ndó. Tá on sandakoo ndó yichij ta kundikõn va'a ndó ña, ndã noo ndi'i ña xo'vi ndó ñoyívi yó'o, ta Ndios sakaku ra ndó'ó ña kutaku ndó xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi. ²³ Tá nivi saxo'vi na ndó'ó ñii ñoo, ta saá kama kee ndó ko'on ndó inkã ñoo. Ndixa ká'an j xí'in ndó, ta ndã ta'an ndi'i ka'an ndoso ndó to'on Ndios noo ndi'i saá ñoo Israel, ta yi'i, ta ta kixi noo Ndios, ndikó tuku j ñoyívi yó'o.

²⁴ 'Ñii ta sakuá'á, on vása kúu ra ta ká'no ka noo tamaestro ra, ta ñii tãmozo on vása kúu ra ta ká'no ka noo ta xá'nda chiño noo ra. ²⁵ Ta ta sakuá'á kúchiño nduu ra ndatán yóo tamaestro ra, ta tãmozo kúchiño nduu ra ndatán yóo ta xá'nda chiño noo ra. Ñii ki'va saá kundo'o ndó xí'in j chi nivi nika'an na xa'a j, sakunaní na yi'i

Beelzebú, § ta ñii k̄i'va saá ka'an na xa'a ndó, chi ndíkõn ndó yich̄i —káchí ta Jesús x̄i'in naxíka x̄i'in ra.

Ñayó'o ká'an ña õn kuyi'ví yó ñivi

(Lc. 12:2-9)

²⁶ Ta tuku ñika'an ta Jesús, káchí ra saá:

—Ta saá õn kuyi'ví ndó nõõ ñivi na kándiva'a x̄i'in ndó. X̄ini ñó'ó ka'an ndoso ndó xa'a i x̄i'in na, chi ndatán yóo ña yóo se'é, saá yóo to'on ñava'a xa'a i. Ta nda ñii ñava'a nákaa se'é õn k̄ivi koo se'é ña ndi'i saá k̄ivi, ta x̄ini ñó'ó nat̄ivi ña. ²⁷ To'on ña ká'an se'é i nõõ naa x̄i'in ndó, ndato'on ndó ña x̄i'in ndi'i ñivi k̄ivi ndiví yé'e ñõ'o; ta to'on ña ká'an yaa i x̄i'in kuiti ndó, ta kuita ndó s̄ini ve'e ta ka'an ndoso ndó to'on yó'o.

²⁸ On kuyi'ví ndó nõõ ñivi na kóni ka'ni ndó'ó, chi õn kuchiño na sandi'i na xa'a níma ndó. Va'a ka kuyi'ví ndó nõõ Ndios, chi Ndios kivi sandi'i ra xa'a ȳiki koñu ndó x̄i'in níma ndó, ta sakana ra ndó'ó ndaya.

²⁹ 'Koto ndó tísaa válí, ñii s̄i'ún lo'o kúu ya'vi õvi rí. Tá õn s̄iví ña káchí ini Ndios kúu ña, ta nda ñii tísaa lo'o õn k̄ivi nakava rí nõõ ñõ'o ta k̄ivi rí, chi Ndios ndáa ra ndi'i rí. ³⁰ Ta ndó'ó, Ndios mañi ní ka ra ndó'ó, chi x̄ini ndi'i ra ndasaá kúu yis̄i s̄ini ndó. ³¹ Ta ndixa ndáa va'a ra ndó'ó, ñakán õn kuyi'ví ndó, chi ku'a ní ka ndáya'ví ndó nõõ tísaa válí —káchí ta Jesús x̄i'in naxíka x̄i'in ra.

Ñayó'o ká'an yu kúu ñivi ndakuiñ ta Jesús xa'a

(Lc. 12:8-9)

§ **10:25** Inka k̄ivi naní Satanás ña kúu níma ndiva'a ká'no, kúu Beelzebú.

³² Ta n̄ikā'an tuku t̄aJesús xí'in na, káchí ra saá:

—N̄ivi na ndákuiin x̄a'ā i n̄o n̄ivi ñoyívi yó'o, ta yí'i ñii k̄i'va saá ndakuiin i x̄a'ā na n̄o Yivá i Ndios, t̄a yóo ñoyívi n̄ino. ³³ Ta n̄ivi na ɔn x̄iin ndakuiin x̄a'ā i, ta yí'i ɔn ndakuiin i x̄a'ā nayó'o n̄o Yivá i Ndios, t̄a yóo ñoyívi n̄ino —káchí t̄aJesús.

Ñayó'o ká'an ña ɔn vása yóo yu'ú n̄ivi x̄a'ā t̄aJesús

(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Ta n̄ikā'an tuku t̄aJesús, káchí ra saá:

—On kani s̄inj̄i ndó ndí ña kund̄o v̄a'a ndó xí'in natá'an ndó, kúu ña k̄ixaā i ñoyívi yó'o, chi x̄a'ā ña nata'ví i n̄ivi kúu ña k̄ixaā i. Ndatán yóo ñii espada s̄ijn̄i tá'ví ña ñii ñ̄a'a ɔvi ñá'ño, saá yóo t̄o'on i. Saá chi sava n̄ivi kándixa na t̄o'on i, ta ink̄a n̄ivi ɔn vása kándixa na t̄o'on i. ³⁵ Sava nataa k̄o'on na yich̄i i, ta sava nataa s̄a'ya na k̄o'on na ink̄a yich̄i. Sava náña'ā k̄o'on ná yich̄i i, ta sava náña'ā s̄a'ya ná k̄o'on ná ink̄a yich̄i. Sava náña'ā k̄o'on ná yich̄i i, ta x̄ano ná k̄o'on ná ink̄a yich̄i. Ta saá kund̄aā ini yó ndí ɔn vása kivi koo yu'ú n̄ivi x̄a'ā i. ³⁶ Ta n̄ivi na ɔn kua'a kutá'an xí'in n̄ivi na ndík̄on yich̄i i, kuu n̄ivi natá'an m̄ji na na táku ve'e na.

³⁷ 'Ndi'i n̄ivi na kóni k̄o'on yich̄i i, x̄inj̄i ñó'ó kuki'vi ní k̄a ini na koni na yí'i n̄o nave'e m̄ji na. Tá n̄ivi kí'vi k̄a ini na x̄ini na yivá na, án si'í na, án s̄a'ya na n̄o yí'i, ta saá nayó'o ɔn vása kómí na ndayí kundik̄on na s̄ata i. ³⁸ Ndi'i n̄ivi

na ɔn xjin kusokó tón cruz mji na,* ta ɔn xjin na kasa ndivi na to'on i, ta nayó'o ɔn vása kómí na ndayí kundikon na yichi i. ³⁹ Ndi'i nivi na ndasaá kuiti ndúkú ña kutaku va'a na ñoyívi yó'o, ta ɔn xjin na xo'vi na xa'a i, ta nayó'o ɔn kuchiño na kutaku na xí'in Ndios. Ta nivi na ɔn vása ndi'i ini ndukú kutaku va'a na ñoyívi yó'o, xa'a ña kundikon na yi'i, nayó'o kúu nivi na kutaku xí'in i —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

Ñayó'o ká'an xa'a ña naki'in nivi na kándixa taJesús

(Mr. 9:41)

⁴⁰ Ta tuku nika'an taJesús saá:

—Ndi'i nivi na náki'in va'a ndó'ó, chi na ndikon yi'i kúu ndó, ta nayó'o náki'in va'a tuku na yi'i. Ta ndi'i nivi na náki'in va'a yi'i, ta nayó'o náki'in va'a na Ndios, ta kúu ta t'ví yi'i vaxi i. ⁴¹ Ndi'i nivi na náki'in va'a ñii taprofeta, chi ká'an ndoso ra to'on Ndios, ta nayó'o ñii ki'va naki'in na ñava'a xí'in taprofeta nda'a Ndios. Ta ndi'i nivi na náki'in va'a ñii tava'a, chi tava'a ní kúu ra, ta nayó'o ñii ki'va naki'in na ñava'a xí'in tava'a yó'o nda'a Ndios. ⁴² Ndi'i nivi na táxi lo'o takuí vixin ko'o ñii ndó'ó, chi na ndikon yi'i kúu ndó, vará ɔn sivi naná'no kúu ndó, ta ndixa ká'an i xí'in ndó, nayó'o naki'in na ñava'a nda'a Ndios kivi ña vaxi —káchí taJesús xí'in na.

* **10:38** To'on kusokó na tón cruz mji na kóni kachi ña: Xini ñó'ó koo ti'va nivi ña xo'vi na ta ndákuiti kivi na xa'a ña ndikon na taJesús.

11

*Ñayó'o ká'an xa'a tajesús kivi nika'an ra
xí'in naxíka xí'in tajuán, ta sakuchu nivi
(Lc. 7:18-35)*

¹ Tá ndi'i saná'a tajesús uxu ovi naxíka xí'in ra, ta kee ra kuá'an ra saná'a ra nivi kuá'a ní ñoo estado Galilea, ta ká'an ndoso ra to'on Ndios xí'in na.

² Ta tajuán taa ta sakuchu nivi, nákaa ra ini ve'e kaa, ta xini so'o ra xa'a ndi'i ñava'a ké'é tajesús xí'in nivi, ta tiví ra ovi naxíka xí'in ra kuá'an na noo tajesús, ta nixaa na noo ra, ³ ta nindaka to'on na ra, káchí na saá:

—¿An yó'ó kúu taa ta ndati ndi tiví Ndios sakaku ra na ñoyivi yó'o, án kundati ka ndi inka ra?

⁴ Ta ndakuin tajesús, nika'an ra xí'in naxíka xí'in tajuán, káchí ra saá:

—Ná ndikó ndó noo tajuán, ta ndato'on ndó xí'in ra ña xini so'o ndó ta ña xini ndó yó'o.

⁵ Chi xa xini ndó nivi na xikuu nakuáa, ta xa va'a xíto na vitin. Ta nivi na on vása ní-kivi kaka, ta vitin xa va'a xíka na. Ta nivi na xikuu na ndeé ní ndó'o xí'in kue'e tá'yí naní lepra, ta vitin xa ndundii na. Nivi na kaku só'ó, ta vitin xa va'a xini so'o na. Ta nivi na nixi'i, natakú na. Ta vitin nandá'vi xini so'o na to'on ñava'a ká'an ndoso i. Ta ndi'i ña xini so'o ndó ta xíto ndó kisa ndivi i yó'o, saá ndato'on ndó xí'in tajuán. ⁶ Ta taa ta kándixa yi'i, tá on sandakoo ra yi'i, vará on kasa ndivi i chiño ña ndati ra, ta nákaa ñasií nima tayó'o —káchí tajesús xí'in naxíka xí'in tajuán.

7 Ta saá kee na kuano'o na, ta taJesús kixá'á ká'an ra xí'in nivi na ndóo noo ra, káchí ra saá xí'in na:

—Ta kivi nixa'an ndó xito ndó taJuan noo yuku yichí, ¿yukia ndáti ndó koto ndó? ¿Án ndáti ndó koto ndó ñii tón toyóó tón kisin ní, kisa tachi? Ó'on, on sivi saá. 8 ¿Án ká'an ndó koto ndó ñii ta ta va'a ní tikoto ndixin? Ó'on, chi nivi nakuiká na va'a ní tikoto ndixin on vása ndóo na yuku yichí, nayó'o ndóo na ve'e ná'no ña livi ní.

9 ¿Án nixa'an ndó xito ndó ñii taprofeta? Saá va, taJuan kúu ñii taprofeta ndino'o, ta ká'no ní ka chiño kisa ndivi taJuan noo chiño kisa ndivi inka naprofeta na nika'an ndoso to'on Ndios xina'á.

10 Ta kuyá nuya'a ñii taprofeta nita ra to'on Ndios xa'a taJuan, to'on Ndios ña káchí saá:

Tayó'o kuu ta xika chiño noo i, ta ti'viji ra ko'on si'na ra noo taKá'no ta ti'viji ñoyivi.

Ta ndasa va'a ra yichi ña ko'on taKá'no ta ti'viji sakaku nivi ñoyivi,

saá nika'an Ndios xa'a taJuan xina'á.

11 Ta nika'an tuku taJesús xí'in na, káchí ra saá:

—Ñandixa ká'an i xí'in ndó, on koó inka taprofeta ká'no ka noo taJuan, ta sakuchu nivi. Ta saá ni, ta ta nino ní ka yoo noo ndi'i inka nivi na náki'in yichi ña xá'nda chiño Ndios, ta tayó'o kúu ta ká'no ka noo taJuan —káchí taJesús xí'in na.

12 Ta nika'an tuku ra saá xí'in na:

—Nda kivi kixá'á taJuan ká'an ndoso ra to'on Ndios tанда vitin, yoo nivi na chika ndee ndiva'a ña sandi'i na xa'a yichi Ndios. 13 Yoo

ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á, ta yóo to'on Ndios ña ñitaa inká naprofeta. Ta ndi'i ñayó'o ñika'an ña yu kúu ña koo nda xina'á tãnda kivi kixá'á ñika'an ndoso taJuan, tãa ta sakuchu ñivi. ¹⁴ To'on Ndios xina'á káchí ña ndí tãprofeta Elías ndikó ra ñoyívi yó'o kivi tã'an ka kixaa ta ti'ví Ndios sakaku na ñoyívi yó'o. Xini ñó'ó kundaa ini ndó ndí xa kundivi to'on yó'o, saá chi ndatán ñixiyo taElías saá yóo taJuan, tãa ta sakuchu ñivi. ¹⁵ Ndi'i ndó'ó ñivi na yóo so'o, xini ñó'ó chikaa so'o ndó ña kã'an i xí'in ndó —káchí taJesús xí'in na.

¹⁶ Ta ñika'an tuku ra saá xí'in na:

—¿Ndasaá yóo ñivi na ndóo ñoyívi yó'o vitin? Ndatán yóo naválí na sásiki noyá'vi, saá yóo na. Sava naválí kã'an na xí'in inká naválí tá'an na, ¹⁷ káchí na saá: “Tá tãivi ndi música livi xa'a ndó, ta ñi-xiin ndó kata xá'á ndó. Tá xita ndi yaa ndá'ya ní ña xita na noo ndúxun na ñixi'i, ta ñi-xiin ndó kuaku ndó”, káchí naválí. ¹⁸ Ndatán yóo naválí yó'o, saá yóo ndó, chi taJuan on vása ní-xixi va'a ra, ta nda ñii kivi on vása ní-xi'i ra vino, ta káchí ndó xa'a ra: “Tayó'o kómí ra níma ndiva'a.” ¹⁹ Ta yi'i, tãa ta kixi noo Ndios, kixaa i ñoyívi yó'o, ta xixi va'a i, ta xí'i i vino, ta káchí ndó saá xa'a i: “Ta ndeé ní xixi ra, ta ku'a ní xí'i ra. Ta kúsi i ní ini ra xika ra xí'in na káya si'ún xa'a nagobierno, xí'in inká ñivi na kánóo on vá'a to'on xa'a”, saá káchí ndó xa'a i. Ta ndi'i ñivi na kómí ñandichí Ndios, kúu na ké'é ñava'a, ta ñayó'o sáná'a ndí ñandichí Ndios kúu ñandaa —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o kã'an xa'a naño na on xiin koni so'o

*ña ká'an taJesus
(Lc. 10:13-15)*

²⁰ Ta saá kixá'á taJesus nika'an ndoso ra to'on yo'vi ña sáa ra noo ñaño noo ke'é ra kuá'a ní milagro xí'in nivi, saá chi ni-xiin na ndikó koo ini na ña sandakoo na ña on vá'a ké'é na. Nika'an ra xí'in nanivi ñoo yó'o, káchí ra saá:

²¹ —jNdá'ví ní ndó, nivi ñaño Corazín! jNdá'ví ní ndó, nivi ñaño Betsaida! Chi vaxi ñii kivi ña xo'vi ní ndó. Saá chi kuuya xina'á tá ní xini ví ñaño Tiro xí'in ñaño Sidón milagro ña ké'é j xí'in ndó vitin, níkuu, ta nandikó ní ka ini nayó'o, ta nakundixin na tikoto ndayí noo, ta chikaá na yaá no'o sinj na ña kúchuchú ní ini na xa'a kuachi na. ²² Ta ndixa ká'an j xí'in ndó, tondaa ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi ndi'i na ñoyívi yó'o, ta kivi yó'o xo'vi ní ndó'ó, ñaño Corazín xí'in ñaño Betsaida. Ndeé ka yo'vi saxo'vi Ndios ndó'ó noo nivi na on vá'a na xindoo ñoo Tiro xí'in ñoo Sidón. ²³ Ta ndó'ó, ñaño Capernaum, ¿án xáni sinj ndó kanóo va'a ní to'on ndó nda ñoyívi njino? jOn vása! Ta ndá'ví ní ndó, chi Ndios ti'ví ra ndó'ó ko'on ndó njno, nda ndaya. Saá chi kuuya xina'á tá ní xini ví ñaño Sodoma milagro ña ké'é j xí'in ndó vitin, ta ñaño Sodoma on ndi'i xa'a na, níkuu. ²⁴ Ta ndixa ká'an j xí'in ndó, tondaa ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi ndi'i nivi ñoyívi yó'o, ta kivi yó'o xo'vi ní ndó'ó, ñaño Capernaum. Ndeé ka yo'vi saxo'vi Ndios ndó'ó noo nivi na on vá'a na xindoo ñoo Sodoma —káchí taJesus.

Ñayó'o ká'an, ná kixi nivi nakindée na noo

*taJesús**(Lc. 10:21-22)*

²⁵ Ta saá taJesús nika'ḅan ra xí'in Ndios, káchí ra saá:

—Tata Yiváḅ, kása ká'noḅ yó'ó. Yó'ó kúu taKá'no ta xá'nda chiño ḅoḅ ndi'i ña yóo ñoyívi yó'o xí'in ña yóo ñoyívi ḅino. Kása ká'noḅ yó'ó chi xa saná'a ún nayó'o, na ḅino ini kúu na, ta kúndaḅ ini na ñava'a xa'a ún. Ta chise'é ún ñava'a yó'o ḅoḅ inká ḅivi na ḅaní nandíchí, xí'in na ḅaní na ká'vi ta ti'va ní yóo ñoyívi yó'o, ²⁶ chi saá káchí ini ún ke'é ún xí'in ndi'i ḅivi, Tata —káchí taJesús xí'in Ndios.

²⁷ Ta tuku nika'ḅan taJesús xí'in ḅivi, káchí ra saá:

—Yiváḅ Ndios taxi ra ndi'i ñava'a nda'aḅ. Nda ḅii ḅivi ḅn vása xínḅ na ini yí'ḅ, taḅ ta kúu Sa'ya Ndios, ta ḅii laá ḅii Ndios kúu ta xínḅ va'a ini yí'ḅ. Ta nda ḅii ḅivi ḅn vása xínḅ na ini Yiváḅ Ndios, ta ḅii laá yí'ḅ, taḅ ta kúu Sa'ya ra, kúu ta xínḅ ini ra, ta ḅivi na naḅaxinḅ taxiḅ konḅ na ini ra. ²⁸ Ndi'i ndó'ó ḅivi na xa kúnaḅ ní ḅoḅ ndi'i chiño, ta veé ní ndíso ndó, na'a ndó ḅoḅḅ, ta yí'ḅ taxiḅ ña nakindée ndó. ²⁹ Nakuiso ndó xí'inḅ ña ndísoḅ ta kasa chiño ndó xí'inḅ, ta kandixa ini ndó yí'ḅ, ta sakuá'á ndó yichḅḅ, chi taḅ ta yaḅ ini ta ndá'ví ini kúuḅ, ta saá naní'i ndó ña koo va'a ini ndó, ta nakindée nímaḅ ndó. ³⁰ Saá chi ña nakuiso ndó xí'inḅ ta ña kasa chiño ndó xí'inḅ, ḅn vása yo'vi ní ña, ta ni ḅn vása veé ní chiño yó'o —káchí taJesús xí'in ḅivi.

12

Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kómí ra ndayí ka'nda chiño ra xá'a kivi yii ña nákindée najudío (Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Nii kivi yii ña nákindée najudío, ta taJesús xí'in naxíka xí'in ra kuá'an na yá'a na ma'ño noo yoo yita trigo. Ta naxíka xí'in taJesús kixá'á na xí'i ní na soko, ta saá xá'nda na yoko ta kindaa na soo trigo, ta xaxi na trigo. ² Ta xini nafariseo ña ke'é nayó'o, ta ñiká'an na saá xí'in taJesús:

—Naxíka xí'in ún ñiya'a ndoso na ndayí Ndios chi xá'nda na trigo, ta on vá'a kasa chiño yó kivi yii ña nákindée yó, káchí ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á.

³ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—¿An on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios noo ká'an ña xá'a xii síkuá yó tarey David xí'in natá'an ra, kivi ñixi'i ní na soko? ⁴ Saá chi kuiya xina'á ñiki'vi nayó'o ini ve'e Ndios, ta xixi na sita va'a ñayii vará on sivi sutu xikuu na. Ta káchí ndayí Ndios saá: “Ndasaá sutu kuiti kúchiño kuxu sita va'a ñayii.” ⁵ Ta xa ka'vi ndó ndayí Ndios ña ká'an on kivi kasa chiño yó kivi yii ña nákindée yó. Ta nasutu kisa ndivi na chiño ve'e ño'o ká'no kivi yii ña nákindée yó, ta on koo kuachi ndiso na xá'a ñayó'o. ⁶ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, yi'i kuu ta ta kómí ní ka ndayí noo ve'e ño'o ká'no. ⁷ To'on Ndios káchí ña saá: “Kóni i ña kundá'vi ini ndó koni ndó inká ñivi, ta ke'é ndó ñava'a xí'in na. Tá on xii ndó kundá'vi ini ndó koni ndó nayó'o, ta saá on vása kusii ini i ña soko ndó nda'a i”, káchí Ndios. Tá

va'a ná kundaa ini ndó to'on yó'o, níkuu, ta saá on chikaa kuachi ini ndó koni ndó nivi na on koó kuachi kómí. ⁸ Yi'i, taa ta kixi noo Ndios, kómí i ndayí ka'an i yukia va'a ke'é yó kivi yii ña nákindée yó —káchí taJesús xí'in nafariseo.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii taa ta yichí nda'a
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)*

⁹ Ta kee taJesús ku'a'an ra, ta niki'vi ra ve'e ño'o sinagoga. ¹⁰ Ta yoo ñii taa, ta yichí nda'a kuu ra, ta on vása kánda ña. Ta ndoo nafariseo xito na yu kuu ñii ña on vá'a ke'é taJesús, ña kuchiño chikaa na kuachi sata ra. Ta saá nindaqa to'on na ra:

—¿Yukia káchí ndayí Ndios ña kándixa yó?
¿Án kuchiño sanda'a yó nivi kivi yii ña nákindée yó?

¹¹ Ta ndakuin taJesús, nika'an ra xí'in na:

—Tá ñii ndó'ó kómí ndó ñii ndikachi sana ndó, ta nákava rí ñii yavi kónó kivi yii ña nákindée yó, ta, ¿yukia ke'é ndó? ¿Án on ko'on ndó tava ndó kití sana ndó tí nakava? ¹² ¡Ta ku'a'a ní ka ndaya'ví ñii taa noo ñii kití sana yó! Ta ndixa ñava'a kuu ña ke'é yó chiño va'a kivi yii ña nákindée yó.

¹³ Ta saá nika'an taJesús xí'in taa ta yichí nda'a:

—Sanakaa ún nda'a ún vitin —káchí ra.

Ta tayó'o sanakaa ra nda'a ra, ta nduva'a ña. Ndatán yoo inká nda'a ra ña va'a, saá kindoo ña.

¹⁴ Ta kee nafariseo ku'a'an na, ta kixá'á na ká'an na xí'in tá'an na ndasaá koo ka'ni na taJesús.

Ñayó'o ká'an xá'a ña n̄itaa ñii taprofeta xá'a taJesús

¹⁵ Ta taJesús x̄ini ra yuk̄ia x̄ani ini nafariseo, ta k̄eta ra ve'e ño'o sinagoga ta kuá'an ra. Ta kuá'a ní n̄ivi x̄ikundikon na s̄ata ra, ta saá sanda'a ra ndi'i na ndeé ndó'o. ¹⁶ Ta n̄ika'an ra x̄i'in na:

—On ka'an ndó x̄i'in nda ñii n̄ivi xá'a ña ké'é i.

¹⁷ Ñayó'o n̄ika'an ra, ta saá kundivi to'on ña n̄ika'an Ndios x̄i'in taprofeta Isaías x̄ina'á. Ta to'on yó'o n̄itaa taIsaías ña n̄ika'an Ndios xá'a ta ta ti'ví ra sakaku n̄ivi ñoyívi yó'o, káchí ña saá:

¹⁸ Yó'o yóo ta ta nakaxin i ña kasa chiño ra noo i, ta kí'vi ní ini i x̄ini i ra, ta kúsii ní ini i x̄ini i ra.

Ta nataxi i Níma i ini ra,

ta saá ka'an ndoso ra ñandaá x̄i'in ndi'i n̄ivi.

¹⁹ On ña ra, ta ni on kutee ra, ta on nda'yi ndaa ra x̄i'in nda ñii n̄ivi.

Ta on nda'yi ra ko'on ra yichi ña koni so'o n̄ivi.

²⁰ Ndatán yóo ñii ta ta on vása ka'no ka ñii tón tamá tá'nó chi tón xa tá'nó kúu nó, saá yóo ta ta nakaxin i,

ta ndatán yóo ñii ta ta on vása nda'va ka ñii tímá tón xa kána ñi'ma yi'va, saá yóo ta ta nakaxin i,

chi ta kundá'ví ini kuu ra koni ra n̄ivi nandá'ví na vitá ini, na on kivi chindeé x̄i'in m̄i,

anda kundeé ra noo ndi'i ña on vá'a ta chinóo síkón ra ñava'a ñandaá.

²¹ Ta ndi'i n̄ivi na ñoyívi yó'o x̄i'in ndino'o níma na kundati na ra ña ke'é ra ñava'a ta sakaku ra na,

káchí Ndios, n̄itaa taIsaías x̄ina'á.

Ñayó'o ká'an, ñivi ñiká'an na xa'a taJesús kómí ra ndee ñanímá ndivá'a

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Ta ñivi kuá'an na ña kuá'an ñii taá ta kómí nímá ndivá'a xí'in na ñoo taJesús, ta kixaa na ñoo yóo ra. Taá ta ndeé ndó'o yó'o kúu ra takuáá ta ñí'í ra, ta taJesús sanda'a ña'á ra, ta saá kúchiño nakoto ra ta naká'an ra. ²³ Ta ndi'i ñivi na ndóo yó'o ñaka'nda ní ini na xini na ña ke'é taJesús, ta ñiká'an na, káchí na saá:

—¿An tayó'o kúu taa'ya ñani síkuá taDavid, ta ndáti yó ti'ví Ndios kixaa?

²⁴ Ta xini so'o nafariseo ña ñiká'an ñivi yó'o, ta saá ñiká'an tá'an na:

—Xí'in ndee ñaBeelzebú,* ña kúu ñaká'no ñoo ndi'i nímá ndivá'a, táva tayó'o nímá ndivá'a —káchí na.

²⁵ Ta taJesús xini ra ndi'i ña xáni ini nafariseo, ta ñiká'an ra saá xí'in na:

—Tá yóo ñii ñoo, ta on vása yóo yu'ú ñivi, ta ñata'vi tá'an na, ta kixá'á na káni tá'an na xí'in natá'an na, ta kama ní ndi'i xa'a ñoo yó'o. Tá yóo ñii ve'e ñoo ñata'vi tá'an na, ta káni tá'an na, ta ndi'i xa'a ñivi ve'e yó'o. ²⁶ Tá ñanímá ndivá'a ká'no Satanás nátava ña ini ñivi nímá ndivá'a tá'an ña, níkuu, ta saá ñata'vi tá'an ñandivá'a ta káni tá'an ña xí'in tá'an ña, ta yachí ní ndi'i xa'a yichí ña. ²⁷ Mji ndó ká'an ndó ndí xí'in ndee ñanímá ndivá'a ká'no táva ñandivá'a. Tá ndixa saá xáni ini ndó, ta na ndíkõn sata ndó na táva ñandivá'a, ¿míchí vaxi ndee nayó'o táva na ñandivá'a? Na ndíkõn sata ndó kachí na on

* **12:24** Inká kivi ñaní Satanás kúu Beelzebú.

sivi ndee ñanímá ndivá'a ká'no kúu ña kómí na kivi tava na ñandivá'a. Ta saá kixaa ñii kivi na ndíkõn sata mji ndó yó'o kuu na kasa nani xa'a kuachi ndiso ndó chi ñavatá ká'an ndó xa'a i. ²⁸ Ta yi'i, kómí i ndee Nímá Ndios ña tava i nímá ndivá'a, ta ña ké'é i yó'o káchí ña saá: vitin kixaa kivi ña kixá'a xá'nda chiño Ndios nõ nõvi ñoyivi yó'o.

²⁹ 'Ta yóo ñii ta ndeé ní ndaku, ta nivi õn kúchiño kivi na ve'e ra ña kindaa na ñakuíká kómí ra. Si'na xini ñó'ó katón na ra, ta saá kuchiño kivi na kindaa na ndi'i ñakuíká kómí ra. Ndatán yóo ta ndeé ní ndaku yó'o, saá yóo ñanímá ndivá'a ká'no.

³⁰ 'Ndi'i nivi na õn vása yóo yu'ú xí'in i, nayó'o kúu na õn xijn koni na yi'i. Ta ndi'i nivi na õn vása chindeé yi'i nakaya na nivi ña kundikõn na yichí Ndios, nayó'o kúu na sakuítá ní'no nivi ña õn kundikõn na yichí Ndios.

³¹ 'Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, Ndios kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a ndi'i ña õn vá'a ké'é nivi, ta kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a ndi'i to'on ña ká'an ndivá'a na xí'in Ndios. Ta ndi'i nivi na ká'an ndivá'a xí'in Nímá Ndios,† ta Ndios õn kasa ká'no ini ra xa'a nivi yó'o. ³² Ta nivi na ká'an ndivá'a xí'in yi'i, ta ta kixi nõ Ndios, ta Ndios kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a na. Ta nivi na ká'an ndivá'a xí'in Nímá Ndios, ta Ndios õn kasa ká'no ini ra xa'a nayó'o vitin, ni ndi'i saá kuiya ña vaxi —káchí ta Jesús xí'in na.

† **12:31** Ñii to'on ña ká'an ndivá'a xí'in Nímá Ndios kúu ña ká'an nivi ndí ndee ña kisa ndivi chiño va'a kúu ndee ña vaxi nõ nímá ndivá'a ká'no.

*Ñayó'o ká'ḅn, ndatán yóo níma nivi,
saá yóo to'on ña ká'ḅn na
(Lc. 6:43-45)*

³³ Ta tuku nika'ḅn taJesús xí'in na, káchí ra saá:

—Tá yóo yiton tón va'a, ta saá kóon kui'i tí va'a nda'a nó. Tá yóo yiton tón on vá'a, ta saá kóon kui'i tí on vá'a nda'a nó. Tá xito ndoso ndó kui'i tí yóo nda'a yiton, ta saá kundaa ini ndó án tón va'a kúu nó, án tón on vá'a kúu nó. Ndatán yóo yiton, saá yóo nivi. ³⁴ Ta ndó'ó, ká'ḅn i xí'in ndó, isa'ya koḅ xati kúu ndó! Chi mii ndó kúu nivi na on vá'a, ta ñakán on kúchiño ka'ḅn ndó to'on va'a. Ndatán yóo níma nivi, saá yóo to'on ña ká'ḅn na. ³⁵ Nivi na kómí níma va'a, ká'ḅn na to'on va'a. Ta nivi na kómí níma on vá'a, ká'ḅn na to'on on vá'a. ³⁶ Ta ká'ḅn i xí'in ndó, kixaa ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a ndi'i nivi ñoyívi yó'o, ta koni ñó'ó ndi'i nivi taxi na kuenda xa'a ndi'i to'on ña on vá'a nika'ḅn na. ³⁷ Chi xa'a to'on mii ndó ña nika'ḅn ndó, Ndios kasa nani ra xa'a ndó'ó, ta saá ka'ḅn ra án kundoo ndó xí'in ra, án ko'on ndó ndaya —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'ḅn xa'a nivi kivi ndukú na
ñii milagro noḅ taJesús
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)*

³⁸ Ta sava nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios nika'ḅn na xí'in taJesús, káchí na saá:

—Tata maestro, kóni ndi ña ke'é ún ñii milagro noḅ ndi.

³⁹ Ta ndakuiin taJesús:

—Nivi na ndiva'a ní ini, na on vása kándixa Ndios kúu ndó'ó! Saá chi ndukú ndó ñii milagro

noo i ña kandixa ndó ndí taa ta kixi noo Ndios kúu i. Ta on ke'éj inka milagro ña koto ndó, chi va'a ka xini ñó'ó kundaa ini ndó ña nindo'o taprofeta Jonás kuiya xina'á. ⁴⁰ Ta taJonás xinakaa ra unj ndiví, ta unj ñoo tixin titiaká ká'no. Ta saá yí'j, taa ta kixi noo Ndios, kunakaa i unj ndiví, ta unj ñoo tixin ño'o. ⁴¹ Tá kixaa kivi kasa nani Ndios xa'a nivi ñoyívi yó'o, ta naño Nínive chikaa na kuachi sata ndó'ó na táku vitin. Saá chi xini so'o na ña nika'an taJonás xí'in na, ta nandikó ini na ta kandixa na Ndios. Ta yí'j, taa ta yoo xí'in ndó vitin, kúu ñii taká'no ka noo taJonás, ta on xin ndó konj so'o ndó ña ká'an i. ⁴² Tá kixaa kivi kasa nani Ndios xa'a nivi ñoyívi yó'o, ta saá tuku ñii ñareina, ña nixa'nda chiño noo ñoo naní Sabá xina'á, chikaa ña kuachi sata ndó'ó na táku vitin. Chi ñareina yó'o xíká ní nixa'an ña xini so'o ña to'on ña nika'an tarey Salomón, chi ta ndíchí ní sinj xikuu ra. Ta yí'j, taa ta yoo xí'in ndó vitin, kúu ñii taká'no ka noo taSalomón, ta on xin ndó konj so'o ndó to'on ña ká'an i —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi saná'a ra xa'a níma ndivá'a

(Lc. 11:24-26)

⁴³ Ta tuku nika'an taJesús xí'in na:

—Tá ñii níma ndivá'a sáña ña ñii taa, ta saá kuachan ña noo yukú yichí ña nandukú ña noo nakindée ña. Tá on vása nání'i ña noo nakindée ña, ⁴⁴ ta xani ini ña saá: “Ndikó yó ndí'vi yó ini taa noo kee yó vaxi yó”, káchí ña. Ta ndikó ña, náxaa ña noo yoo taa noo kee ña, ta náoto ña vichí ini ra. Ndatán yoo ñii ve'e niti'ví ta ndasa

livi na, saá yóo ini t̄a yó'o. ⁴⁵ Ta ndíkó ním̄a ndiv̄a'a kūa'an ña, ta nándukú ña ink̄a ním̄a ndiv̄a'a, ta nání'i ña ux̄a ním̄a ña ndiv̄a'a ní k̄a ñōo m̄ji ña. Ta ndíkó koo ña, ta kūa'an ux̄a ním̄a ndiv̄a'a yó'o xí'in ña, ta k̄ixāa ndi'i ña nakoo ña ini t̄a yó'o. Ta saá xó'v̄i ní k̄a ra vitin ñōo ña si'na. Saá kundo'o ndó'ó na ndóo ñoyívi yó'o vitin tá on̄ x̄iin ndó koni so'o ndó to'on̄ i —káchí t̄aJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an x̄a'a k̄ivi k̄ixāa si'i t̄aJesús xí'in ñani ra

(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Tá ká'an k̄a t̄aJesús xí'in ñivi, ta saá k̄ixāa si'i ra xí'in nañani ra, ta yita na ke'e ñōo yóo ra, ta kóni na k̄a'an na xí'in ra. ⁴⁷ Ta ñii t̄a ndát̄o'on ra xí'in t̄aJesús:

—Tata, si'í ún xí'in nañani ún yita na ke'e, ta kóni na k̄a'an na xí'in ún —káchí ra.

⁴⁸ Ta nd̄akuiin t̄aJesús, ñik̄a'an ra xí'in tayó'o:

—¿Yu kúu si'íi? ¿Ta yu kúu nañani i?

⁴⁹ Ta saná'a nda'a ra naxíka xí'in ra, ta ñik̄a'an ra, káchí ra saá:

—Yó'o ndóo si'íi xí'in nañani i. ⁵⁰ Chi ñivi na kisa ndivi ña kóni Yivá i Ndios, t̄a yóo ñoyívi ñino, nayó'o kúu ñani i xí'in k̄i'v̄a i xí'in si'íi —káchí t̄aJesús.

13

Cuento yó'o ndát̄o'on x̄a'a t̄a chí'i ndik̄in trigo
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ta m̄ji k̄ivi yó'o k̄eta t̄aJesús ñii ve'e ta kūa'an ra, ta ñix̄āa ra x̄ikoo ra yu'u m̄ini. ² Ta k̄ixāa kūa'a ní ñivi ñōo ra, ta saá nd̄a ra ñii tón barco

ta xikoo ra sata tón barco noo m̄ini, ta ndi'i n̄ivi yó'o yita na yu'u takuií. ³ Ta kixá'á ra ndátō'on ra kuá'a ní cuento ña saná'a ra na, ta káchí ra saá xí'in na:

—Saá ndo'o ñii ta ch̄i'í ndikin trigo. ⁴ Ta kixá'á ra xita ní'no ra ndikin trigo ña ch̄i'í ra noo ño'o. Ta sava ña n̄ikoyo yich̄i, ta kixaa tísaa ta xaxi rí ña. ⁵ Sava ndikin n̄ikoyo noo yásín ní ño'o sata yuu, ta ndikin yó'o kama ní n̄induta ña, ch̄i on vása kuikon noo ño'o yó'o. ⁶ Ta keta ño'o ta n̄iyich̄i ña, ta ndi'i x̄a'a ña, saá ch̄i n̄i-kee kónó tio'o ña. ⁷ Ta sava ña n̄ikoyo ma'ño tón ñiño, ta n̄induta ña, ta n̄i-kuchiño kua'no ña, saá ch̄i x̄a'no tón ñiño yó'o ta x̄a'ni nduta nó ña. ⁸ Ta sava ndikin n̄ikoyo noo ño'o va'a ña kuikon. Ta n̄induta ña, ta x̄a'no ña, ta kuá'a ní n̄ixiyo ndikin yita yó'o. Sava yita taxi ña ñii ciento ndikin, sava yita taxi ña un̄i s̄iko ndikin, ta sava yita taxi ña oko uxu ndikin. ⁹ Ndi'i ndó'ó n̄ivi na yoo so'o, x̄ini ñó'ó chikaa so'o ndó ña ká'an̄i xí'in ndó —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an ndachun taJesús saná'a ra n̄ivi xí'in cuento

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Ta kixaa naxika xí'in ra noo ra, ta n̄indaqa to'on na ra:

—¿Ndachun xí'in cuento saná'a ún n̄ivi?

¹¹ Ta ndakuiin ra, n̄ika'an ra xí'in na:

—Ta ndó'ó, kúndaqa ini ndó to'on ña ñó'o se'é ña yo'vi ní ña ká'an x̄a'a yich̄i noo xá'nda chiño Ndios, ch̄i saá taxi Ndios nda'a ndó. Ta ink̄a n̄ivi kuiti x̄ini so'o na to'on yó'o, ta on vása kúndaqa va'a ini na yukia káchí ña. ¹² Ta n̄ivi

na kúndaꝯ ini to'on ká'an̄i, ta Ndios taxi ra ña kundaꝯ va'a ka ini na ña, ta n̄ivi na on x̄iin kundaꝯ ini to'on ña ká'an̄i, ta ña lo'o to'on x̄in̄i so'o na ta sandañó'ó na ndi'i ña. ¹³ Xa'a ñayó'o kúu ña sáná'a i n̄ivi x̄i'in cuento: Vará x̄ito na, ta on vása x̄in̄i na ñandaꝯ. Vará x̄in̄i so'o na, ta on vása chíkaꝯ so'o na, ni on vása kúndaꝯ ini na ña ndátoto'on i. ¹⁴ Ta saá kisa ndivi na to'on ña n̄itaa taprofeta Isaías x̄ina'á, ña káchí: Ndios káchí ra saá:

“Vará x̄in̄i so'o ní na, ta nda ñii k̄iv̄i on kundaꝯ ini na ña x̄in̄i so'o na.

Vará x̄ito ní na, ta nda ñii k̄iv̄i on kundaꝯ ini na yukía x̄ito na.

¹⁵ Ta ním̄a n̄ivi yó'o xa kutá'yá yuu ña.

Ta nákasi kút̄u na so'o na,
ta nákasi na nduch̄u noo na,
chi on x̄iin na koto na,
ni on x̄iin na kon̄i so'o na.

Ña ké'é na saá kúu ña on x̄iin na kundaꝯ ini na ñandaꝯ,

ni on x̄iin na ndikó na kixi na noo i ña sanda'a i na”,

káchí Ndios, káchí taprofeta x̄ina'á.

¹⁶ 'Ta m̄ii ndó, nákaꝯ ñas̄ii ním̄a ndó chi x̄ito ndó ñava'a ké'é i, ta x̄in̄i so'o ndó ña ká'an̄i x̄i'in ndó. ¹⁷ Ndixa ká'an̄i x̄i'in ndó, kūiya x̄ina'á n̄ix̄iyo ku'a'a ní naprofeta x̄i'in inka n̄ivi na n̄ix̄ika ndakú noo Ndios, ta ndi'i nayó'o k̄utoo na koto na ña x̄ito ndó vitin, ta n̄i-kuchiño na, ta k̄utoo na kon̄i so'o na ña x̄in̄i so'o ndó vitin, ta n̄i-kuchiño na —káchí ta Jesús x̄i'in nax̄ika x̄i'in ra.

*Ñayó'o ká'an tãJesús nándaxin ra cuento
xa'a tãa chí'i ndikìn trigo*

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Ta tuku ñikã'ãn tãJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Ta vitin koni sɔ'o ndó yukíã káchí cuento xa'a tã chí'i ndikìn trigo. ¹⁹ Ndikìn ña ñikoyo yichí ndátɔ'on ña xa'a ñivi na xini sɔ'o xa'a yichí ñoɔ xá'nda chiño Ndios, ta nayó'o ɔn vása kúndaã ini na, ta saá vaxi ñandivã'a ká'no ta táva ña tɔ'on Ndios ña xini sɔ'o na. ²⁰ Ta ndikìn ña ñikoyo ñoɔ yuu ndátɔ'on ña xa'a ñivi na xini sɔ'o tɔ'on Ndios, ta xandikɔn náki'in va'a na ña, ta kúsij ní ini na. ²¹ Ta yá'a ñii káni lo'o, tá kixá'á vaxi ña xó'vi na, án inkã ñivi ɔn xjin kã na koni ña'á na xa'a ña kándixa na tɔ'on Ndios, ta nayó'o xandikɔn sándakoo na yichí Ndios, ta ɔn xjin kã na kandixa na, saá chi ɔn tã'án chikaa va'a ini na tɔ'on Ndios. ²² Ta ndikìn ña ñikoyo ñoɔ tón ñiño ndátɔ'on ña xa'a ñivi na xini sɔ'o tɔ'on Ndios. Ta saá chiño yóo ñoyívi yó'o sándi'i ní ini na, ta kixá'á na kisa chiño na ña kukomí na kuã'a ní ñakuiká ñoyívi yó'o, ta saá ɔn xjin kã na kutakũ na ndatán ká'an tɔ'on Ndios. ²³ Ta ndikìn ña ñikoyo ño'o va'a ña kuikon ndátɔ'on ña xa'a ñivi na xini sɔ'o tɔ'on Ndios, ta kándixa ini na ña. Nayó'o kúu na kúndeé nduu ñivi na va'a ini ta ke'é na kuã'a ní ñava'a ñoɔ Ndios. Ndatán yóo ñii ndikìn ña táxi oko uxu ndikìn, ta inkã ndikìn ña táxi unj siko ndikìn, ta inkã ndikìn ña táxi ñii ciento ndikìn, saá yóo ñivi na kándixa ndino'o ini tɔ'on Ndios —káchí tãJesús xí'in naxíka xí'in ra.

Cuento yó'o ndátɔ'on ña xa'a yita trigo xí'in

ku'u na'á

²⁴ Ta ndat̄o'on ta Jesús ink̄a cuento ña saná'a ra n̄ivi, káchí ra saá:

—Ndátán yóo ñii t̄aa chí'i ra ndik̄in trigo, saá yóo yich̄i noo xá'nda chiño Ndios. ²⁵ Kiv̄i k̄is̄in t̄a chí'i trigo ta k̄is̄in ndi'i t̄a k̄isa chiño noo ra, ta k̄ixaa ñii t̄aa t̄a s̄aa ini x̄ini ña'á, ta chí'i ra ndik̄in ku'u na'á noo ñ'o' noo xa chí'i na ndik̄in trigo, ta saá k̄eta ra kūa'an ra. ²⁶ Ta n̄indut̄a trigo ta x̄a'no ña, ta k̄ixaa kiv̄i kána yok̄o ña, ta saá x̄ini n̄ivi ndí ku'u na'á xá'no ña ma'ño yita trigo. ²⁷ Ta na k̄isa chiño noo t̄aa t̄a chí'i trigo k̄ixaa na noo ra, ta n̄ik̄a'an na x̄i'in ra: “Tata, ¿án on vása kuiti ní-chi'i ún ndik̄in trigo? Ta vitin yóo kūa'a ní ku'u na'á x̄i'in trigo. ¿Míchí k̄ixi ña?”, káchí na. ²⁸ Ta ndakuijn t̄a chí'i trigo: “Ñii t̄aa t̄a s̄aa ini x̄ini ȳi'í k̄ixi ra chí'i ra ku'u na'á.” Ta na k̄isa chiño noo ra n̄indak̄a to'on na ra: “¿Án kóni ún to'on ndi'í ndi'i ku'u na'á?” ²⁹ Ta ndakuijn ra, káchí ra saá: “Ó'on, on to'on ndó ku'u na'á kōto to'on ndó trigo x̄i'in ña. ³⁰ Va'a ná taxi yó kua'no x̄i'in tá'an ña anda kiv̄i ka'nda yó ña. Ta kiv̄i t̄a'nda ña ta ka'an̄i x̄i'in na xá'nda, kach̄i saá: Ka'nda ndi'í ndó ña, ta tava s̄in ndó trigo, ta ki'in ndó ku'u na'á, ta katón nomi ndó ña ta ko'on ña kōko ña; ta saá taan va'a ndó ndik̄in trigo yak̄a ve'e'í”, kach̄i t̄aa t̄a chí'i trigo x̄i'in na k̄isa chiño noo ra —káchí ta Jesús x̄i'in nax̄íka x̄i'in ra.

*Cuento yó'o ndát̄o'on x̄a'q̄a ndik̄in mostaza
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)*

³¹ Ta ndat̄o'on ta Jesús ink̄a cuento ña saná'a ra n̄ivi, káchí ra saá x̄i'in na:

—Ndatán yóo ñii ndik̄in mostaza ña ch̄i'i ñii t̄a ño'ò ra, saá yóo yich̄i ñoo xá'nda chiño Ndios. ³² Ta ndik̄in mostaza kúu ña válí ní ka ñoo ndi'i ndik̄in yóo ñoyívi yó'o, ta k̄iv̄i ndút̄a ña ta ndúu ña ña ká'no ní ka ñoo ndi'i ink̄a ñat̄at̄a chí'i ñivi. K̄iv̄i x̄a'no ña, ta nduu ña ñii tón yiton ká'no, ta kíx̄aa tísaa kisa va'a rí tak̄a rí nda'a nó.

Cuento yó'o ndát̄o'on x̄a'a levadura

(Lc. 13:20-21)

³³ Ta tuku ndát̄o'on ta Jesús ink̄a cuento, káchí ra saá:

—Ndatán yóo levadura ña ñasaka ñivi x̄i'in yux̄an s̄it̄a va'a, saá yóo yich̄i ña xá'nda chiño Ndios. Vará lo'o ní levadura ñasaka ñivi x̄i'in un̄i ko'ndo ná'no yux̄an harina, ta k̄undeé ña s̄añaño ña ndi'i yux̄an yó'o.

Ñayó'o ká'an ndachun saná'a ta Jesús ñivi x̄i'in cuento

(Mr. 4:33-34)

³⁴ Ta k̄iv̄i ñik̄a'an ta Jesús x̄i'in ñivi, ta ndasaá kuiti x̄i'in cuento saná'a ra na; on vása ní-saná'a ra nayó'o x̄i'in ink̄a ñoo t̄o'on. ³⁵ Saá k̄isa ndivi ra t̄o'on Ndios ña ñit̄aa ñii t̄aprofeta x̄ina'á, ña káchí saá:

K̄a'an ñi x̄i'in ñivi x̄i'in cuento;
ta ndat̄o'on ñi x̄i'in na x̄a'a t̄o'on ña ñix̄iyo se'é
nda k̄iv̄i k̄isa va'a ñi ñoyívi yó'o t̄anda k̄iv̄i
v̄itin,
kachí Ndios, ñit̄aa t̄aprofeta x̄ina'á.

Ñayó'o ká'an ta Jesús nándaxin ra cuento x̄a'a yita trigo x̄i'in ku'u na'á

³⁶ Ta n̄ındayi taJesús n̄ivi, ta n̄iki'vi ra ve'e. Ta k̄ixaā yatin nax̄ika x̄i'in ra nōo ra, ta n̄ika'an na x̄i'in ra:

—Nandaxin ún nōo ndi yukiā kóni kachí cuento xa'ā ku'u na'á x̄i'in yita trigo.

³⁷ Ta ndakuijn ra, kachí ra saá x̄i'in na:

—Taa tā ch̄i'i ndik̄in trigo kúu ȳi'j, taa tā k̄ixi nōo Ndios. ³⁸ Ta ño'o nōo ch̄i'i ra kúu ñoyívi yó'o, ta ndik̄in trigo kúu n̄ivi na ku'a'an yich̄i Ndios. Ta ku'u na'á kúu n̄ivi na ndík̄on yich̄i ñaním̄a ndiva'a. ³⁹ Ta taa tā saá ini tā ch̄i'i ku'u na'á kúu ñaním̄a ndiva'a ká'no. Ta k̄iv̄i ña ka'nda na trigo x̄i'in ku'u na'á kúu k̄iv̄i sondí'í ñoyívi yó'o, ta na ka'nda kúu naángel. ⁴⁰ Ndatán náto'on n̄ivi ku'u na'á nōo ño'o ch̄i'i na, ta ka'mi na ku'u na'á yó'o nōo x̄ix̄i ño'o, saá ke'é naángel k̄iv̄i sondí'í ñoyívi yó'o. ⁴¹ Ȳi'j, taa tā k̄ixi nōo Ndios, ti'v̄i'j naángel ko'on na tava na ndi'i n̄ivi na chú'u ink̄a n̄ivi ke'é na ña on vá'a, ta tava na ndi'i n̄ivi na ke'é ña on vá'a. ⁴² Ta taan na n̄ivi yó'o nōo ndeé ní x̄ix̄i ño'o, nōo kuaku ní na ta xo'vi ní na. ⁴³ Ta ndi'i n̄ivi na kisa ndivi ña kóni Ndios kund̄o na nōo xá'nda chiño Yivá yó Ndios, ta ndatán yóo ña yé'e ño'o, saá naye'e n̄ivi yó'o. Ndi'i n̄ivi na yóo so'o, x̄in̄i ñó'ó chikaā so'o na ña ká'an̄i x̄i'in na —kachí taJesús x̄i'in nax̄ika x̄i'in ra.

Cuento yó'o ndát̄o'on xa'ā ñakuiká ña yóo se'é

⁴⁴ Ta tuku ndát̄o'on taJesús ñii cuento ña saná'a ra na, kachí ra saá x̄i'in na:

—Ñii ñakuiká yóo se'é t̄ixin ño'o, ta ñii taa naní'i ra ña, ta kúsij ní ini ra, ta tuku ch̄ikaā se'é ra ña, ta n̄ixa'an ra n̄isikó ndi'i ra ña kóm̄i ra, ta saá ndikó ra s̄ata ra ño'o yó'o nōo ch̄ikaā

se'é ra ñakuíká. Ndatán yóo ñakuíká yó'o, saá yóo yichì nọọ xá'nda chiño Ndios.

Cuento yó'o ndátọ'on xq'a yuü livi

⁴⁵ Ta ndátọ'on taJesús inką cuento ña saná'a ra na, káchí ra saá:

—Ñii taą ta síkó ña'a ndúkú ra yuü livi ní ña ndáya'ví ní naní ña perla. ⁴⁶ Ta naní'i ra ñii yuü livi ña ndáya'ví ní, ta nıxa'an ra nısikó ndi'i ra ña kómí ra, ta saá ndikó ra sata ra yuü livi yó'o. Ndatán yóo yuü livi ña ndáya'ví ní, saá yóo yichì ña xá'nda chiño Ndios.

Cuento yó'o ndátọ'on xq'a ñono ña táva na tiaká

⁴⁷ Ta ndátọ'on taJesús inką cuento ña saná'a ra na, káchí ra saá:

—Ndatán yóo ñii ñono ña chíkaą na ini mını, ta kuą'a ní nọọ tiaká táva na, saá yóo yichì ña xá'nda chiño Ndios. ⁴⁸ Tá chútú ñono, ta násita na ña yu'u takuí. Ta saá nákaxin na ndi'i tiaká tí va'a ta táan na rí ini chikiva, ta xáta na tí ọn vá'a. ⁴⁹ Saá kundo'o nıvi kıvı sondí'í ñoyívi yó'o: ta kixaą naángel ta nata'ví na nıvi na va'a xí'in na ọn vá'a, ⁵⁰ ta na ọn vá'a kuıtą na kọ'on na nọọ xıxı ño'o ndi'i saá kıvı, nọọ kuaku ní na ta xọ'vı ní na.

Ñayó'o ká'an taJesús xq'a ñakuíká xaá xí'in ñakuíká yatá

⁵¹ Ta taJesús nındaķą tọ'on ra naxıka xí'in ra, káchí ra saá:

—¿Án kúndaą ini ndó ndi'i ña nıka'anı xí'in ndó?

—Kúndaą va'a ini ndı, Tata —káchí na.

52 Ta n̄ika'an taJesús xí'in na, káchí ra saá:

—Ndi'i na sáná'a ndayí Ndios ña n̄itaa taMoisés ta ndíkõn na yichì nõõ xá'nda chiño Ndios, ta ndatán yóo ñii ta xí'in ve'e ra nõõ ñó'o ñakuíká yatá xí'in ñakuíká xaá, saá yóo nayó'o. Ta saá kúchiño na konì ñó'ó na ñakuíká xaá xí'in ñakuíká yatá —káchí ra.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi nixiyo ra ñoo Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

53 Ta ndi'i ndatõ'on taJesús cuento ña sáná'a ra na, ta kee ra kuá'an ra. 54 Ta na xaá ra ñoo m̄ji ra, ta kixá'á ra sáná'a ra n̄ivi ve'e ñó'o sinagoga. Ta ñaka'nda ní ini na, ta káchí na xí'in tá'an na saá:

—¿Míkíã sa kuá'á tayó'o ndi'i ña xini ní ra? ¿Míkíã kee ndeẽ ña ké'é ra milagro xí'in n̄ivi? 55 ¿Án õn sivi tayó'o kúu sa'ya ta carpintero? ¿Án õn sivi si'í tayó'o kúu ñá naní María? ¿Án õn sivi ñani ta Jacobo, ta José, ta Simón xí'in ta Judas kúu ra? 56 ¿Án õn ndixa ndóo k̄i'va ra ñoo yó yó'o? ¿Míkíã kixi ña xini ní tayó'o? —káchí na.

57 Ta n̄i-xiin na konì so'o na ña ká'an ra. Ta n̄ika'an taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o kisa to'ó na taprofeta, ta ñaño m̄ji ra xí'in nave'e m̄ji ra õn x̄iin na kasa to'ó na ra —káchí ra.

58 Ta saá õn vása ní-ke'é ra kuá'a ní milagro xí'in na, chi n̄i-xiin na kandixa na ra.

14

Ñayó'o ká'an xa'a ña ñixi'i taJuan, ta saƙuchu ñivi

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Ta kivi yó'o tarey Herodes, ta xá'nda chiño noo nañoo estado Galilea, xini so'o ra ndi'i ñava'a ña ke'é taJesús, ² ta ñika'an ra xí'in na kisa chiño noo ra:

—TaJesús yó'o kúu taJuan, ta saƙuchu ñivi, ta ñixi'i ra ta vitin nataku ra, ñakán kómí ra ndee ké'é ra ndi'i milagro yó'o vitin —káchí tarey.

³⁻⁴ Ñika'an taHerodes to'on yó'o chi xáni sini ra xa'a ña on vá'a ke'é ra xí'in taJuan. Chi taJuan ñika'an ra ku'a ní yichi xí'in taHerodes, káchí ra saá:

—Ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés káchí ña, on koó yichi naki'in ún ñási'í ñani ún koo ñá xí'in ún —káchí ra.

Saá chi taHerodes xa ñitonda'a ra xí'in ñáHerodías ñási'í taFelipe ta kúu ñani mji ra. Ta taHerodes, xa'a ña sakusij ra ini ñási'í ra yó'o, xa'nda chiño ra noo natropa ña tiin na taJuan, ta katón na ra ta chika'a na ra ini ve'e ka.

⁵ Ta taHerodes kóni ra ka'ni ra taJuan, ta ñi-kuchiño ra chi yí'ví ra noo ñivi, chi ñivi xáni ini na ndí taJuan kúu ra profeta. ⁶ Ta ñii kivi kana viko ñixino kuiya taHerodes, ta ñasa'ya ñáHerodías kata xá'á ñá noo ndi'i na ndóo viko yó'o, ta kúsij ní ini taHerodes xini ra ñá, kata xá'á ñá. ⁷ Ta saá chiná'a ra Ndios ña taxi ra nda'a ñálo'o yó'o ndi'i ña ndukú ñá noo ra. ⁸ Ta si'í ñá ñika'an ñá xí'in sa'ya ñá yukia ndukú ñá noo tarey, ta saá ñika'an ñálo'o yó'o xí'in tarey:

—Chinóo ún s̄inj̄i t̄aJuan, t̄a sakuchu n̄ivi, n̄oḡ ko'ḡ ña ndík̄a, ta taxi ún ña nda'ā i.

⁹ Ta kúchuchú ní ini t̄arey ña x̄inj̄i so'o ra ña ndukú ñálo'o, ta saá ni, xa'nda chiño ra ña kasa ndivi na ña ndukú ñá n̄oḡ ra, xa'ā ña x̄inj̄i so'o ndi'i na ndóo viko yukí̄a n̄ik̄a'an ra x̄i'in ñálo'o ña ch̄iná'a ra Ndios. ¹⁰ Ta t̄i'ví ra natropa kūa'an na ve'e k̄aa, ta k̄andoso na s̄ik̄on t̄aJuan. ¹¹ Ta saá ní'i na s̄inj̄i t̄aJuan kánóo ña n̄oḡ ko'ḡ ta taxi na ña nda'ā ñálo'o, ta ñálo'o yó'o n̄ataxi ñá ko'ḡ yó'o nda'ā si'í ñá.

¹² Ta naxíka x̄i'in t̄aJuan k̄ixāa na ve'e k̄aa, ta n̄akuiso na ȳik̄i koñu ra, ta n̄ixa'ān na s̄andúxun na ña. Ta saá k̄ixāa na n̄oḡ yóo t̄aJesús, ta nd̄ato'on na x̄i'in ra yukí̄a n̄indo'o t̄aJuan.

Ñayó'o ká'an xa'ā t̄aJesús k̄ivi taxi ra x̄ixi ḡ'on mil t̄aa

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ta k̄ivi x̄inj̄i so'o t̄aJesús ña n̄indo'o t̄aJuan, ta saá k̄ee ra kūa'an ra ini tón barco, ta n̄ixāa ra ñii xiiña n̄oḡ on koó n̄ivi. Ta saá x̄inj̄i so'o n̄ivi mí kūa'an t̄aJesús, ta k̄ee na kūa'an x̄á'a na s̄ata ra. ¹⁴ Tá n̄oḡ t̄aJesús tón barco, ta x̄ini ra kūa'a ní n̄ivi, ta kúndá'ví ní ini ra x̄ini ra na, ta s̄anda'a ra n̄ivi na ndeé ndó'o. ¹⁵ Ta xa n̄ikuaa ní kúu ña, ta saá n̄it̄ond̄aa yatin ux̄u ḡvi naxíka x̄i'in ra, ta n̄ik̄a'an na x̄i'in ra:

—Tata, n̄oḡ ndóo yó v̄ichí ní, ta n̄ikuaa ní kúu ña vitin. V̄a'a ti'ví ún ndi'i n̄ivi yó'o ná ko'on na ñoo válí yatin ña ndukú na sata na ña kuxu na —káchí naxíka x̄i'in ra.

¹⁶ Ta nd̄akuijn t̄aJesús, n̄ik̄a'an ra x̄i'in naxíka x̄i'in ra:

—On vása xín̄i ñó'ó kò'on na. M̄ji ndó taxi kuxu na —káchí ra.

¹⁷ Ta n̄ik̄a'an na saá:

—On kóó kuà'a ñaxíxi. Yóo kuiti o'on s̄it̄a va'a ta ovi kúu tiaká.

¹⁸ Ta n̄ik̄a'an taJesús saá xí'in na:

—Taxi ndó ña yóo nda'āi.

¹⁹ Ta saá n̄ik̄a'an ra xí'in n̄ivi kundoo ndi'i na noo yita síi. Ta k̄i'in ra o'on s̄it̄a va'a xí'in ovi tiaká, ta x̄ito ndaa ra ñoyívi n̄ino, ta n̄ik̄a'an ra, káchí ra:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún taxi ún ñaxíxi.

Ta ta'ví ra s̄it̄a va'a, ta taxi ra ña nda'a naxíka xí'in ra, ta nayó'o n̄ataxi na ña nda'a ndi'i n̄ivi na ndóo yó'o. ²⁰ Ta n̄ani ña x̄ixi ndi'i n̄ivi nda n̄ixaa ini na. Tá ndi'i x̄ixi na, ta naxíka xí'in taJesús sakutú na uxu ovi chikiva xí'in ña k̄indoo ndoso, chi n̄i-kundeé nan̄ivi kuxu ndi'i na ña. ²¹ Ta ndi'i na x̄ixi yó'o x̄ikuu na ñii o'on mil ta, xí'in ink̄a kuà'a ní násí'í xí'in kuà'a ní naválí.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ña xíka ra noo m̄ini
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)*

²² Ta saá taJesús xa'nda chiño ra noo naxíka xí'in ra ña ndaa na tón barco ta kò'on si'na na noo ra nda ink̄a xiiña noo m̄ini, saá chi n̄indoo ra ndayi ra ndi'i n̄ivi. ²³ Tá ndi'i n̄indayi ra n̄ivi, ta ndaa ra kuà'an ra yuku noo ka'an ra xí'in Ndios. Ta saá n̄iketá ño'o ta k̄unaa, ta yóo mató'on ra yuku yó'o, ²⁴ ta tón barco kánóo nó ma'ño m̄ini. N̄i-kuchiño kò'on ka nó chi ndeé ní káni tach̄i xí'in takuií ta s̄akuiko ní ña tón barco. ²⁵ Ta xa

yatin kóni t̄ivi kúu ña,* ta taJesús xíka xá'á ra noo takuií vaxi ra noo kánóo tón barco. ²⁶ Tá x̄ini naxíka xí'in ra ndí xíka ra noo m̄ini, ta saá n̄iyi'ví ní na, ta xí'in ndi'i ndeē na n̄ika'ān na:

—¡Ñii ñí'ná kúu ñakaā! —káchí na.

²⁷ Ta saá kama n̄ika'ān taJesús xí'in na:

—On kundi'i ini ndó, chi ȳi'í va kúu. On kuyi'ví ndó —káchí taJesús xí'in na.

²⁸ Ta n̄ika'ān taPedro, káchí ra saá:

—Tata, tá ndixa yó'ó kúu ún, ta ka'nda chiño ún noo i ta ná kundoso i noo takuií ta xaa i noo ún.

²⁹ —Na'a —káchí taJesús xí'in ra.

Ta taPedro noo ra tón barco, ta k̄ixá'á ra xíka xá'á ra noo takuií ña xaa ra noo taJesús. ³⁰ Ta x̄ini ra ndeé ní vaxi tach̄i, ta n̄iyi'ví ní ra, ta k̄ixá'á ra kuā'ān n̄iketá ra ini m̄ini, ta xí'in ndi'i ndeē ra n̄ika'ān ra:

—Tata, ¡sakaaku ún ȳi'í! —káchí ra.

³¹ Ta taJesús x̄andik̄on sanakaā ra nda'ā ra, ta t̄iin ra taPedro, ta n̄ika'ān ra xí'in ra:

—¡Taa ta lo'o ní kándixa ini ȳi'í kúu yó'ó! ¿Ndachun xíka ini ún, ta on vása kándixa ún ȳi'í chindeé i yó'ó?

³² Ta saá ndaa na tón barco, ta n̄iyaa tach̄i.

³³ Ta na ñó'o ini tón barco x̄ikuxítí na noo taJesús, ta k̄isa to'ó na ra, n̄ika'ān na saá xí'in ra:

—¡Ndixa yó'ó kúu ún Sa'ya Ndios! —káchí na.

* **14:25** Ña cuarta vigilia nákaa ña t̄ixin kaa un̄i xí'in kaa iño xitaān.

*Ñayó'o ká'an xá'a ta Jesús
kivi sanda'a ra ñivi ñoo Genesaret
(Mr: 6:53-56)*

³⁴ Niyá'a na ñini ta ñixaa na inka xiiña, ta ñoo na tón barco ñoo Genesaret. ³⁵ Ta ñakoni nanivi ñoo yó'o yu kúu ta Jesús, ta saá tì'ví na ñivi ndato'on na xí'in inka na ñoo yatin ña kixaa ta Jesús. Ta nayó'o kixaa na xí'in na ndeé ndó'o ñoo ra. ³⁶ Ta xaku ndá'ví na ñoo ra ña taxi ra tondaa nda'a na ra, vará lo'o yu'u tikoto ra, ta ndi'i ñivi na ñitondaa nda'a ña'á nduva'a na.

15

*Ñayó'o ká'an yu kúu ñivi na yakua ñoo Ndios
(Mr: 7:1-23)*

¹ Ta sava nafariseo xí'in sava na sáná'a ndayí Ndios kixi na ñoo Jerusalén, ta kixaa na ñoo ta Jesús, ta ñindaká to'on na ra:

² —¿Ndachun yá'a ndoso naxíka xí'in ún ñoo ña saná'a naxii síkuá yó xina'á? Chi on vása ndá'á na ta xixi na —káchí na xí'in ta Jesús.

³ Ta ndakuijn ta Jesús, ñika'an ra saá xí'in na:
—Ta ndó'ó, ¿ndachun yá'a ndoso ndó ndayí ña xá'nda chiño Ndios, ta kisa ndivi ndó ña saná'a naxii síkuá ndó xina'á? ⁴ Chi Ndios ñika'an ra, káchí ra saá: “Kasa to'ó ndó yivá ndó, ta kasa to'ó ndó si'í ndó”, ta “Xíni ñó'ó kivi ndi'i ñivi na kándiva'a xí'in yivá na án xí'in si'í na”, káchí Ndios. ⁵ Ta ndó'ó, sáná'a ndó káchí ndó yóo yichi ka'an ñii ña xí'in yivá ra ta xí'in si'í ra, káchí ra saá: “On kúchiño i chindeé i ndó'ó, saá chi xa ñika'an i taxi i ndi'i ña kómí i nda'a Ndios”, káchí ra. ⁶ Ta xa'a ña ká'an ra ñayó'o káchí ña

saá: On vása xínì ñó'ó kà kasa to'ó ra yivá ra, ta on vása xínì ñó'ó kà kasa to'ó ra si'í ra. Ta saá chíkaa ñino ndó to'on Ndios xa'a ña ndíkon ndó yichì mii ndó. ⁷ ¡Na ovi yu'u kúu ndó'ó! Ta ñandaa kúu to'on Ndios ña ñitaa taprofeta Isaías xa'a ndó kuyá xina'a, ña káchí saá:

⁸ Nivi yó'o kisa to'ó na yi'í xí'in ndasaá kuiti to'on kée yu'u na,

ta nímá na xíká ní yóo ña noo, chi on vása ndino'o ini na kisa to'ó na yi'í.

⁹ Ta nda manì kisa to'ó na yi'í,

chì sáná'a na ñivi ña kúu ndayí mii na, ta on vása sáná'a na ñivi ña xá'nda chiño, noo na,

káchí Ndios —káchí taJesús xí'in nafariseo ta xí'in na sáná'a ndayí.

¹⁰ Ta taJesús kana ra ñivi vaxi na noo ra, ta ñika'an ra saá xí'in na:

—Konì so'o ndó, ta kundaa ini ndó ña ka'an jì xí'in ndó. ¹¹ Ña xíxi ñivi ta ña kí'vi yu'u na, ta on vása ndása ña nduu ñivi na yakuá noo Ndios. Ta to'on ña on vá'a vaxi yu'u ñivi, ta ñayó'o ndása ña nduu ñivi na yakuá noo Ndios —káchí taJesús xí'in na.

¹² Ta naxíka xí'in ra kixaa na noo ra, ta ñindaqa to'on na ra:

—¿An xínì ún ña ñisaa ní nafariseo ña xínì so'o na to'on ña ñika'an ún xí'in na?

¹³ Ta ndakuijn ra:

—Ndatán yóo ku'u ña on vása ní-chi'i Yivá yó Ndios, ta xínì ñó'ó to'on ndi'i ra ña, saá yóo nafariseo yó'o. ¹⁴ Ta saá on kani sijnì ndó xa'a na. Ndatán yóo nakuáá tìn na nda'a inka nakuáá

kuá'an na yichí, saá yóo nayó'o. Tá ñii takuáá tiiin ra nda'a inka takuáá kuá'an na yichí, ndiovi ra saá koyo ta'vi.

¹⁵ Ta ndakuiin taPedro, ñika'an ra, káchí ra saá:

—Nandaxin ún noo ndi cuento saná'a ún xa'a ña ndasaá nduu ñivi na yakuá noo Ndios.

¹⁶ Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—¿Án ñii ki'va ndatán yóo inka ñivi, saá yóo ndó'ó? ¿Án ta'an kundaá ini ndó? ¹⁷ Ndi'i ña xixi ñivi kí'vi ña yu'u na ta xáa ña tixin na, ta saá yá'a ña xítá ña. ¹⁸ Ta to'on ña on vá'a vaxi ña yu'u na chi káku ña níma na, ta ñayó'o ndása ña nduu ñivi na yakuá noo Ndios. ¹⁹ Chi ndi'i ña on vá'a xáni ini ñivi káku ña níma na. Ta chínda'á ña na ke'é na ndi'i saá noo ña on vá'a, ña kúu ña xá'ni na inka ñivi, xí'in ña kí'vi ta kuachi ñoyívi xí'in inka ña'a ña on sivi kúu ñásí'í ra, án kí'vi ña'a kuachi ñoyívi xí'in ta ta on sivi kúu yi ña, xí'in ndi'i inka noo ñakini ña ké'é ñivi xí'in inka ña'a án ta. Ta inka ña on vá'a ké'é na kúu ña kisa kuí'ná na, xí'in ña ká'an na ñavatá, xí'in ña kándiva'a na xí'in inka ñivi. ²⁰ Ndi'i ñayó'o kúu ña ndása ña nduu ñivi na yakuá noo Ndios. Tá ña on vása ndá'á ñivi ña kuxu na, ñayó'o on vása ndása ña nduu na ñivi yakuá noo Ndios —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a ñii ña'a ña kixi xíká
ta kándixa ña taJesús*

(Mr. 7:24-30)

²¹ Ta kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra, ta kuá'an na ñii xiiña noo yóo yatin ñoo Tiro xí'in Sidón.

22 Ta ñii ñáCanaán* vaxi yatin ñá ñoꝝ kuꝝ'ꝑꝑ ra, ta xí'in ndi'i ndee ñá ñika'ꝑꝑ ñá, káchí ñá si'a xí'in ra:

—Tata, sa'ya taDavid, ¡ná kundá'ví ini ún koni ún yí'í! Sa'ya í ñálo'o ndeé ní xó'vǐ ñá, chi kómí ñá níma ndiva'a —káchí ñá.

23 Ta ɔn vása ní-ndakuijn taJesús nda ñii tɔ'on. Ta saá naxíka xí'in ra kixaa na ñoꝝ ra, ta xaku ndá'ví na ñoꝝ ra:

—Ka'ꝑꝑ ún xí'in ñáyó'o ná kɔ'ɔn ñá, saá chi ndá'yí ní ñá vaxi ñá sata yó.

24 Ta ñika'ꝑꝑ taJesús:

—Ndios tí'ví ra yí'í vaxi i kuiti ñoꝝ nañoꝝ Israel, chi ndatán yóo ndikachi tí ndañó'ó ñoꝝ xito'o rí, saá yóo nayó'o —káchí ra.

25 Ta ñaña'a yó'o ñitondaꝝ yatin ñá, ta xikuxítí ñá ñoꝝ taJesús, ta ñika'ꝑꝑ ñá xí'in ra:

—Tata, ¡chindeé ún yí'í!

26 Ta ndakuijn ra, ñika'ꝑꝑ ra:

—ɔn vása va'a tava ñivi sítá va'a ña xíxi sa'ya na ta sakana na ña ñoꝝ tí ina kuxu rí ña.

27 Ta ñika'ꝑꝑ ñá xí'in ra, káchí ñá saá:

—Ndixa, Tata. Ta saá ni, tí ina xíxi rí ña chachi kóyo yu'u mesa xito'o rí —káchí ñá.

28 Ta taJesús ñika'ꝑꝑ ra:

—Nana, kónó ní chikaa ún ña ndaa ini ún yí'í. Ta kasa ndivi i ña ndúkú ún ñoꝝ i —káchí ra.

Ta ñálo'o sa'ya ñaña'a yó'o mji hora yó'o nduva'a ñá.

* 15:22 Nixjyo ñii xiiña xjananí Canaán xina'á, ta ñivi na xitaku yó'o ɔn sivi najudío xikuu na, ta nanivi xindɔo yó'o nixaꝝ na xindɔo na ñii xiiña ñoꝝ naní Fenicia yatin ñoo Tiro xí'in Sidón.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi sanda'a ra
kua'a ní nivi na ndeé ndó'o*

²⁹ Ta saá taJesús kee ra kua'an ra yu'u mini Galilea. Ta ndaa ra ñii yuku ta xikoo ra. ³⁰ Ta kua'a ní nivi kixaa na noo ra, ta xí'in nayó'o kixaa nivi na on kivi kaka xá'á, nivi nakuáá, nivi nañí'í, nivi na lavó nda'a, nivi na lavó xa'a, xí'in inká na ndeé ndó'o ndi'i saá noo kue'e kixaa na noo taJesús. Ta sanda'a ra ndi'i na ndeé ndó'o yó'o. ³¹ Ta saá naka'nda ní ini nivi xini na ndí na xikuu nañí'í ká'an na, na xikuu na lavó nda'a xí'in na lavó xa'a nduva'a na, na xikuu na on kivi kaka xá'á xika na, na xikuu nakuáá xito na. Ta ndi'i nivi kisa ká'no na ta kisa to'ó na Ndios ta xá'nda chiño noo naIsrael.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi taxi ra xixi komi
mil ta*

(Mr: 8:1-10)

³² Ta taJesús kana ra naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Kúndá'ví ní ini j xini j nivi, chi xa unj kivi ndóo na yó'o ta on koó ña kuxu na. On xiin j ti'ví j na no'o na koto kivi nduú na yichj, chi xí'í ní na soko —káchí ra.

³³ Ta ndakuin naxíka xí'in ra:

—¿Míkíā sata yó sítā vā'a kuxu ndi'i nanivi, chi vichí ní káa yó'o?

³⁴ Ta nindaqa to'on taJesús naxíka xí'in ra:

—¿Ndasaá sítā vā'a kómí ndó?

Ta ndakuin na:

—Yóo uxā sítā vā'a xí'in lo'o tiaká válí.

³⁵ Ta saá nika'an ra xí'in nivi kundoo ndi'i na noo ño'o. ³⁶ Ta ki'in ra uxá sítá va'a xí'in lo'o tiaká, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún taxí ún ñaxíxi.

Ta ta'ví ra sítá va'a yó'o, ta ta'ví ra tiaká, ta taxí ra ña nda'a naxíka xí'in ra, ta nayó'o nataxi na ña nda'a nivi kuxu na. ³⁷ Ta nani ña xixi ndi'i nivi nda nixaa ini na. Tá ndi'i xixi na, ta naxíka xí'in taJesús sakutú na uxá chikiva sítá va'a xí'in tiaká ña kindoo ndoso, chi ni-kundeé nivi kuxu ndi'i na ña. ³⁸ Ta ndi'i nivi na xixi yó'o xikuu na komi mil ta xí'in inka kua'a ní násí'í xí'in kua'a ní naválí. ³⁹ Ta taJesús nika'an ra nundayi ra nivi yó'o ta kuano'o na, ta saá ndaa ra tón barco, ta kua'an ra ñii xiiña nani ña Magdala.

16

*Ñayó'o ká'an xa'a nafariseo xí'in nasaduceo
kivi ndukú na ñii milagro noo taJesús
(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)*

¹ Ta nafariseo xí'in nasaduceo kixaa na noo taJesús. Ta kóni koto ndoso na ra, káchí na saá xí'in ra:

—Ke'é ún ñii milagro ña kundaa ini ndi, tá ndixa Ndios ti'ví yó'ó.

² Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Tá nikuaa, tá kukuá'á noo sakán niketá ño'o, ta ká'an ndó, káchí ndó saá: “Va'a ní koo kivi taan.” ³ Tá xitaan, tá kukuá'á ndi'i noo sakán vaxi kana ño'o, ta ká'an ndó, káchí ndó saá: “On vása va'a koo kivi vitin.” ¡Nivi na ovi yu'u kúu ndó'ó! Xíni va'a ndó ña kúu seña ña káchí

ndasaá koo kivi, ta, ¿ndachun on vása kúndaá ini ndó yukía kóni kachí ña xító ndó xí'in ña xíní so'o ndó ké'éj vitin? ⁴ ¡Nivi na ndiva'a ní ini, na on vása kándixa Ndios kúu ndó'ó! Saá chí ndúkú ndó ñii milagro nooj ña kandixa ndó tá taa tá kixi noo Ndios kúu. Ta yí'i on ke'éj inká milagro ña koto ndó, chí va'a ká xíní ñó'ó kúndaá ini ndó ña nindo'o taprofeta Jonás kuíya xina'á.

Ta saá kee taJesús kuá'an ra xí'in naxíka xí'in ra.

Ñayó'o ká'an xa'a levadura nafariseo
(Mr: 8:14-21)

⁵ Ta ndaa na tón barco ta kuá'an na niya'a na inká xiiña noo mîni, ta naxíka xí'in taJesús nandoso na kuni'i na sítá va'a ko'on na. ⁶ Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Koto va'a ndó. On naki'in ndó levadura nafariseo xí'in nasaduceo.

⁷ Ta ñika'an naxíka xí'in ra xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Ká'an ra saá xí'in yó chí on koó sítá va'a ní'i yó.

⁸ Ta kúndaá ini taJesús yukía ñika'an xí'in tá'an na, ta káchí ra saá xí'in na:

—Na on vása kándixa kúu ndó. ¿Ndachun ká'an xí'in tá'an ndó: “On koó sítá va'a ní'i yó”, káchí ndó? ⁹ ¿Án tá'an kúndaá ini ndó? ¿Án nandoso ndó ña tá'víj o'on sítá va'a xíxi na o'on mil taa, ta nindoó kuá'a ní ká chikiva sítá va'a?

¹⁰ ¿Án nandoso ndó xa'a uxá sítá va'a xíxi na komi mil taa, ta nindoó kuá'a ní ká chikiva sítá va'a? ¹¹ ¿Ndachun on vása kúndaá ini ndó chí

on sivi xa'a s̄ita va'a kúu ña ká'an̄ i xí'in ndó vitin? Koto va'a ndó, on naki'in ndó levadura nafariseo xí'in nasaduceo —káchí ra xí'in naxíka xí'in ra.

¹² Ta saá kundāa ini na on sivi xa'a levadura ña ñó'o xí'in s̄ita va'a kúu ña ká'an̄ taJesús xa'a. Ta ña ká'an̄ ra xa'a xí'in na kúu ña koto va'a na noo to'on ña sáná'a nafariseo xí'in nasaduceo.

Ñayó'o ká'an̄ xa'a taPedro kivi ñika'an̄ ra ndi taJesús kúu Cristo ta t̄i'ví Ndios sakaku ñivi ñoyivi yó'o

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Ta k̄ixāa taJesús ñii xiiña noo yoo yatin ñoo Cesarea Filipino, ta ñindāka to'on ra naxíka xí'in ra:

—¿Yukía káchí ñivi xa'a i yu kúu i?

¹⁴ Ta ndakuijn na, káchí na saá:

—Sava ñivi ká'an̄ yó'ó kúu ún taJuan, ta sakuchu ñivi. Sava na ká'an̄ yó'ó kúu ún taprofeta Elías. Ta ink̄a na ká'an̄ yó'ó kúu ún taJeremías án ink̄a taprofeta ta x̄itaku x̄ina'á.

¹⁵ Ta ñindāka to'on ra na:

—Ta m̄ji ndó, ¿yukía káchí ndó yu kúu i?

¹⁶ Ta ndakuijn taSimón Pedro, ñika'an̄ ra:

—Yó'ó kúu Cristo, tāa ta t̄i'ví Ndios sakaku ñivi ñoyivi yó'o, ta kúu ún Sa'ya Ndios tatáku.

¹⁷ Ta ñika'an̄ taJesús xí'in ra:

—Ñava'a ní ke'é Ndios xí'in ún, tata Simón, sa'ya taJonás, chí on sivi ñivi kúu na saná'a yó'ó ñandāa yó'o. Ta Yivá i Ndios, ta yoo ñoyivi ñino, kúu ta saná'a yó'ó. ¹⁸ Ndixa ká'an̄ i xí'in ún, ta

vitin sakunaníj yó'ó Pedro,* ta satā yūu yó'o† kasa va'āj ve'e ño'ōj nōo nakutá'an ndi'ī n̄ivi na kandixā yí'í, ta ndā ñiī k̄iv̄i on̄ ndi'ī xa'ā ña, chi ndeē ña xa'nī n̄ivi, on̄ kuchiñō kundeé̄ kā ña nōo n̄ivi na kándixā yí'í, ta kutakū ndino'ō na ndi'ī saá̄ k̄iv̄i. ¹⁹ Ta nataxīj nda'ā ún llavē ña nakuiná̄ ún yé'é̄ nōo k̄i'vi nan̄ivi yich̄i nōo xa'ndā chiñō Ndios. Ta Ndios taxī ra ndayí̄ nda'ā ún ña ka'an̄ ún yu kúū ñava'ā ta yu kúū ña on̄ vá'ā ke'é̄ n̄ivi ñoyívī yó'o. Ta saá̄ koō yu'ú̄ ra xí'in̄ ún xa'ā ndi'ī ñayó'ō —káchí̄ ra xí'in̄ tāPedro.

²⁰ Ta tāJesús̄ n̄ika'an̄ ra xí'in̄ na:

—Ta on̄ ka'an̄ ndó̄ xí'in̄ ndā ñiī n̄ivi ndí̄ yí'í̄ kúū Cristo, tāā tā t̄i'ví̄ Ndios sakakū n̄ivi ñoyívī yó'o.

Ñayó'ō ká'an̄ xa'ā tāJesús̄ ndát̄o'on̄ ra ña ka'nī na ra

(Mr. 8:31–9:1; Lc. 9:22–27)

²¹ Ndā k̄iv̄i yó'ō k̄ixá'á̄ tāJesús̄ ndát̄o'on̄ ra xí'in̄ naxíkā xí'in̄ ra ndí̄ xín̄ī ñó'ó̄ ko'on̄ ra ñoō Jerusalén. Ta ñoō yó'ō nax̄ikua'ā nōo najudío, xí'in̄ na sáná'ā ndayí̄ Ndios xí'in̄ naná'nō nōo nasut̄ū saxo'v̄ī ní na ra. Ta ka'nī na ra, ta k̄iv̄i un̄ī natakū ra, kasa Ndios. ²² Ta saá̄ tāPedrō tavā síin̄ ña'á̄ ra, ta k̄ixá'á̄ ra n̄in̄gā ra xí'in̄ tāJesús̄ xa'ā ña n̄ika'an̄ ra, ta tāPedrō n̄ika'an̄ ra, káchí̄ ra saá̄ xí'in̄ tāJesús̄:

—¡Ná̄ on̄ taxī Ndios kundo'ō ún ñayó'ō, Tata! ¡Ndā ñiī k̄iv̄i on̄ kundo'ō ún saá̄!

²³ Ta nd̄ikó̄ koō tāJesús̄ tā n̄ika'an̄ ra xí'in̄ tāPedro, káchí̄ ra saá̄:

* **16:18** T̄o'on̄ griego “petros” k̄iv̄i Pedro, kóni kachí̄ ña: yūu lo'o. † **16:18** T̄o'on̄ griego “petra” kóni kachí̄ ña: yūu ká'no.

—¡Kuta'a ún nōōj, ñandivā'a ká'no! Ta yó'ó tãPedro sási ún nōōj ña on kasa ndivi j ña kóni Yivá j Ndios. On vása xáni ini ún ndatán xáni ini Ndios. Ta kuiti xáni ini ún ndatán xáni ini nivi —káchí tãJesús xí'in tãPedro.

²⁴ Ta nika'an tãJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Ndi'i nivi na kóni kundikōn yí'j xínj ñó'ó sandakoo na ndi'i ña káchí ini mji na, ta kusokó na tón cruz mji na‡ ta kundikōn na sata j. ²⁵ Ndi'i nivi na ndasaá kuiti ndúkú ña kutaku va'a na ñoyívi yó'o, ta on xijn na xō'vj na xa'a j, ta nayó'o on kuchiño na kutaku na xí'in Ndios. Ta nivi na on vása ndí'i ini ndukú kutaku va'a na ñoyívi yó'o, xa'a ña kundikōn na yí'j, nayó'o kúu nivi na kutaku xí'in j. ²⁶ Tá kómí nivi ndi'i ñakuíká ñoyívi yó'o, ta on vása táku ndino'o na nōō Ndios, ta nda manj kúu ña. Saá chi on kuchiño na cha'vi na xí'in ndi'i ñakuíká kómí na xa'a ña kutaku na xí'in Ndios. ²⁷ Ta yí'j, tã tã kixi nōō Ndios, vaxi ñii kivi ndikó j ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ndee ña va'a ña livi yé'e Yivá j Ndios, ta kixaa naángel xí'in j, ta saá cha'vi j ñii ñii nivi xa'a ndi'i ñava'a án ña on vá'a ke'é na ñoyívi yó'o. ²⁸ Ndixa ká'an j xí'in ndó, sava ndó'ó na ndóo vitin, kutaku ka ndó ña kivi koni ndó yí'j, kivi ndikó j ñoyívi yó'o ña ka'nda chiño j nōō ndi'i nivi —káchí tãJesús xí'in na.

17

Ñayó'o ká'an xa'a kivi nãtaxa tãJesús,

‡ **16:24** To'on kusokó na tón cruz mji na kóni kachí ña: Xínj ñó'ó koo ti'va nivi ña xō'vj na ta ndákuiti kivi na xa'a ña ndikōn na tãJesús.

xini unī taxíka xí'in ra
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Njya'a iño kivi ta taJesús nakaxin ra unī taxíka xí'in ra, taPedro, taJacobo xí'in taJuan ta kúu ñani taJacobo yó'o, ta kuá'an na xí'in ra ñii yukū síkón. ² Ta kán xini na nasama noo taJesús. Ndatán yé'e ño'o saá náye'e noo ra. Ta nduyaa tikoto ra. Ndatán yoo ño'o ña yé'e saá yoo tikoto ra. ³ Ta saá nitivi taMoisés xí'in taElías, ndát'on na xí'in taJesús. ⁴ Ta nika'an taPedro xí'in taJesús:

—Tata, va'a ní ndoo yó yó'o. Tá kóni ún, ta kasa va'a ndi unī tia'va, ñii ña koo mji ún, ñii ña koo taMoisés, ta inká ña koo taElías —káchí taPedro xí'in ra.

⁵ Tá ká'an ka taPedro, ta noo ñii viko ña yé'e nda noo ñíndichi ra xí'in nataa yó'o, ta nisa'vi ndi'i na tixin viko. Ta tixin viko yó'o kixi to'on ña nika'an Ndios, káchí ra saá:

—Tayó'o kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i xini i, ta kúsij ní ini i xini i ra. Ta koni so'o va'a ndó to'on ña ká'an ra —káchí Ndios.

⁶ Tá xini so'o naxíka xí'in taJesús to'on yó'o, ta xikundee ndi'i na noo ño'o, ta nijiví ní na. ⁷ Ta taJesús kixaa ra noo na, ta nitonda nda'a ra na, ta nika'an ra saá xí'in na:

—Ndakoo ndó. Ta on kuyiví ndó.

⁸ Tá na unī yó'o nakoto ndaa na, ta nda ñii nivi on koó ka ní-xini na, nda ñii laá kuiti taJesús ñíndichi noo na.

⁹ Tá vaxi noo na yukū yó'o, ta taJesús xa'nda chiño ra noo na, káchí ra saá xí'in na:

—On ndato'on ndó xí'in nda ñii ñivi ña sakan xini ndó. Tá kixaa kivi kivi i ta nataku i, saá kivi ndato'on ndó xí'in ñivi —káchí ra xí'in na.

¹⁰ Ta naxíka xí'in ra ñindaqa to'on na taJesús, káchí na saá:

—¿Ndashun ká'an na sáná'a ndayí Ndios ndí si'na xini ñó'ó kixi taElías, ta saá kixaa ta ta ti'vi Ndios saku ra ñivi ñoyivi yó'o? —káchí na.

¹¹ Ta ndakuin taJesús:

—Ndixa taElías si'na xini ñó'ó kixaa ra, ta ndasa va'a ndi'i ra ña'a. ¹² Ta yi'i ká'an i xí'in ndó, xa kixi taElías, ta on vása ní-nakoni ñivi ra, ta ke'é na xí'in ra ndi'i ña on vá'a káchí ini mji na. Ñii ki'va saxo'vi na tayó'o, saá saxo'vi na yi'i, ta ta kixi noo Ndios —káchí taJesús xí'in na.

¹³ Ta saá kundaa ini naxíka xí'in ra ndí taJesús ká'an ra xa'a taJuan, ta sakuchu ñivi.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii talo'o ta kómí níma ndiva'a
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)*

¹⁴ Ta kixaa taJesús xí'in naxíka xí'in ra noo nákutá'an ku'a ní ñivi, ta ñii ta kixaa yatin ra noo taJesús, ta xikuxítí ra noo ra. ¹⁵ Ta ñika'an ra, káchí ra saá xí'in ra:

—Tata, kundá'vi ini ún koni ún talo'o sa'ya i. Saá chi ta xí'i yi'í kúu ra, ta ndeé ní kini xó'vi ra. Ku'a ní yichi nákava ra noo xixi ño'o, ta ku'a ní yichi nákava ra ini takuí. ¹⁶ Nixa'an ra xí'in i noo naxíka xí'in ún, ta on vása ní-kuchiño na sanda'a na ra —káchí ra.

¹⁷ Ta ndakuin taJesús, ñika'an ra xí'in ñivi:

—Ñivi na toon ní ini kúu ndó'ó, ta on xiin ndó kandixa ndó Ndios! ¿Ndasaá ka kivi xini ñó'ó

kutakuḽi xí'in ndó? ¿Nda ama kundee iniḽi xí'in ndó? Ta vitin, va'a taxi ndó ná kixi talo'o yó'o noḽi —káchí ra.

¹⁸ Ta kixaḽa talo'o ta taJesús xa'nda chiño ra noḽi níma ndiva'a ña kee ña. Ta ñaníma ndiva'a yó'o kee ña, ta xandikon nduva'a talo'o.

¹⁹ Ta kixaḽa naxíka xí'in taJesús noḽi ra, ta nindaḽa to'on se'é na ra:

—¿Ndachun on vása ní-kuchiño ndi tava ndi níma ndiva'a yó'o?

²⁰ Ta ndakuḽin taJesús, káchí ra xí'in na:

—On vása ní-kuchiño ndó chi xini ñó'ó kandixa ka ndó Ndios. Ndixa ká'anḽi xí'in ndó, tá kandixa ndó Ndios vará nda lo'o kuiti, ndatan yóo ndikin mostaza lo'o ní ña, ta xa'a ña lo'o kuiti kandixa ndó, ñayó'o taxi ña kukomí ndó ndee ña ka'an ndó xí'in yukú ká'no ñíndichi yó'o: “Kuta'a ún yó'o ta ku'a'an ún inká xiiña kaa”, kachí ndó, ta yukú ká'no ñíndichi yó'o kuta'a ña. Saá chi tá kándixa lo'o ndó Ndios, ta kuchiño ndó kasa ndivi ndó ndi'i ña'a. ²¹ Ta ñaníma ndiva'a tá'an ña xikomí talo'o yó'o, xini ñó'ó koo so'on ndó ta ka'an ní ndó xí'in Ndios, saá kuchiño tava ndó ña —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ndato'on tuku ra xa'a ña kivi ra

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Ta yóo taJesús xí'in naxíka xí'in ra estado Galilea, ta nika'an ra xí'in na:

—Ñii kivi ña vaxi ñii ta nataxi ra yi'i, ta kúu ta ta kixi noḽi Ndios, nda'a nivi. ²³ Ta nayó'o ka'ni na yi'i, ta tondaḽa kivi unḽi natakuḽi, kasa Ndios —káchí ra xí'in na.

Ta kúchuchú ní ini naxíka xí'in ra x̄in̄i so'o na to'on yó'o.

Ñayó'o ká'an x̄a'a ña chá'vi na s̄i'ún ve'e ño'o ká'no

²⁴ Tá n̄ixaā taJesus xí'in naxíka xí'in ra ñoo Capernaum, ta na káya s̄i'ún naní dracma x̄a'a ve'e ño'o ká'no k̄ixaā na noo taPedro, ta n̄indāka to'on ña'a na:

—¿Án on vása chá'vi taMaestro s̄i'ún x̄a'a ve'e ño'o ká'no?

²⁵ Ta ndakuiin taPedro, káchí ra saá:

—Chá'vi va ra ña —káchí ra.

Ta saá taPedro n̄iki'vi ra ve'e, ta si'na n̄ika'an taJesus xí'in ra, káchí ra saá:

—¿Yukía xáni ini ún, Simón? Narey ñoyívi yó'o, ¿yo noo n̄ivi ndúkú na s̄i'ún? ¿Án ndúkú na s̄i'ún noo naño m̄i na, án ndúkú na s̄i'ún noo n̄ivi na inkā ñoo?

²⁶ Ta ndakuiin taPedro:

—Ndúkú na ña noo n̄ivi na inkā ñoo.

Ta n̄ika'an taJesus:

—Ta naño m̄i narey on vása chá'vi na. ²⁷ Ta saá ni, x̄a'a ña on sasā yó na, va'a kā kūa'an ún m̄ini, ta sakana ún ini takuií yi'vā ña kómí kāa chikí'í noo ña satiin yu'u títiaká, ta títiaká tínoó tiin ún nakuiná ún yu'u rí, ta naní'í ún ñii s̄i'ún, ta ko'on ún ve'e ño'o ká'no, ta cha'vi ún x̄a'a yi'í xí'in x̄a'a m̄i ún —káchí taJesus xí'in taPedro.

18

Ñayó'o ká'an x̄a'a yu kúu taká'no ka noo xá'nda chiño Ndios

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ta kixaa naxíka xí'in ta Jesús noo ra, ta nindaqa to'on na ra:

—¿Yu kúu taká'no ka noo xá'nda chiño Ndios?

² Ta saá kana ta Jesús ñii talo'o, ta nika'an ra xí'in talo'o yó'o kundichi ra ma'ño noo naxíka xí'in ra. ³ Ta nika'an ta Jesús xí'in na:

—Ndixa ká'aní xí'in ndó, tá on vása ndasa nino xí'in mii ndó, tá on vása nduu ini ndó ndatán yóo ini naválí, ta on kivi kivi ndó noo xá'nda chiño Ndios. ⁴ Ta ta ndása lo'o xí'in mii, ndatán yóo talo'o yó'o, ta tayó'o kúu taká'no ka noo xá'nda chiño Ndios. ⁵ Ndi'i nivi xa'a ña kándixa na yi'i, ta náki'in va'a na naválí, kóni kachí ña saá, ndí yi'i náki'in va'a na —káchí ta Jesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña yiyo kivi nivi kuachi
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)*

⁶ Ta tuku nika'an ta Jesús, káchí ra saá xí'in na:

—Tá yóo nakuálí na ndikon yi'i, ta nivi na chinda'á nakuálí yó'o kivi na kuachi, ndá'ví ní nivi yó'o! Va'a ka si'na inka nivi ná katón na ñii yuu ká'no sikon nayó'o, ta sakana ña'á na noo kónó va'a ini takuí, ña on chinda'á na nakuálí kivi na kuachi. ⁷ ¡Ndá'ví ní nivi ñoyívi yó'o!, saá chi ndi'i kivi yóo ku'a ní ña on vá'a ña chinda'á nivi kivi na kuachi. ¡Ta ndá'ví ní ka nivi na chinda'á inka nivi kivi na kuachi!

⁸ 'Tá ñii nda'a ndó án ñii xa'a ndó kúu ña chinda'á ndó'ó kuan kivi ndó kuachi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña ta sakana ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá nda'a ndó án ñii laá xa'a ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi nda'a ndó ta xí'in ovi xa'a ndó ndaya noo xixi ño'o ndi'i saá kivi.

⁹ Tá ñii nduchụ ọọ ndó kúu ña chında'á ndó'ó kuṅ kị'vi ndó kuāchi, ta vạ'a kạ tava ndó ña ta sakana ndó ña. Chi vạ'a kạ kutaku ndó xí'in ñii lẹá nduchụ ọọ ndó, ọọ ña kọ'on ndó xí'in ọvị nduchụ ọọ ndó ndaya —káchí tạJesus xí'in na.

Cuento yó'o ndátọ'on xạ'ạ ñii tíndikachi ndañó'ó

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Ta ndátọ'on tuku tạJesus ñii cuento ña saná'a ra na, káchí ra saá:

—Koto vạ'a ndó ña ọn kani sịnị ndó na ọn vása ndáyạ'ví kúu naválí yó'o. Ká'ạnị xí'in ndó, naángel na ndáa naválí yó'o ndóo na ndi'i saá kịvị xí'in Yivá ị Ndios, tạ yóo ñoyívi ịno. ¹¹ Saá chi yị'ị, tạ tạ kịxị ọọ Ndios, kịxạạ ị ñoyívi yó'o sakaku ị ịvị na ndañó'ó.

¹² '¿Yukía xáni ini ndó? Tá yóo ñii tạ kómí ra ñii ciento ndikachi sạnạ ra, ta ñii rí ndañó'ó, ta saá, ¿án ọn sandakoo ra tí kọmị sịkọ xạ'on kọmị kundọ mị rí yukụ, ta kọ'on ra nandukú ra tí ndañó'ó? ¹³ Ndixa ká'ạnị xí'in ndó, tá naní'i ra rí, ta kusị ní kạ ini ra xạ'ạ tí naní'i ra ọọ ndi'i inka tí kọmị sịkọ xạ'on kọmị sạnạ ra. ¹⁴ Ndatán yóo tạ ndáa ndikachi, saá yóo Yivá yó Ndios, tạ yóo ñoyívi ịno. Ọn xịin ra ndañó'ó ndạ ñii ịvị ọọ ra —káchí tạJesus.

Ñayó'o ká'ạn ndasaá xịnị ñó'ó kasa ká'no ini ịvị

xạ'ạ natá'an na

(Lc. 17:3)

¹⁵ Ta tuku ịkạ'ạn tạJesus xí'in na:

—Tá yóo ñii tạtá'an ún, ta ke'é ra ña ọn vá'a xí'in ún, ta xịnị ñó'ó kọ'on mató'ón ún kạ'ạn ún

xí'in ra ña ɔn ke'é ka ra ña ɔn vá'a saá xí'in ún. Tá tayó'o chikaa sɔ'o ra ña ká'an ún, ta ndikó ini ra xa'a ña ɔn vá'a ke'é ra, ta saá tuku nakoo va'a ra xí'in ún ta nakoo va'a ra xí'in Ndios. ¹⁶ Tá tayó'o ɔn xjin ra konj sɔ'o ra ña ká'an ún, ta saá kana ún ñii án ɔvi ñivi kɔ'on na xí'in ún, ta noo nayó'o ka'an tuku ún xí'in ra. Ta saá kasa ndivi ún to'on Ndios, ña káchí ndí xini ñó'ó ɔvi án unj ñivi na ndakuijn kasa ndaa xa'a kuachi. ¹⁷ Ta saá ni, tá tayó'o ɔn xjin ra konj sɔ'o ra ña ká'an unj ndó xí'in ra, ta saá ndato'on ndó xí'in na ve'e ño'o yukia ke'é ra. Tá ɔn xjin ra konj sɔ'o ra ña ká'an na ve'e ño'o, ta ke'é ndó xí'in tayó'o ndatan yoo ña ké'é ndó xí'in ta ɔn vása kándixa Ndios, án ndatan yoo ña ké'é ndó xí'in ñii ta ta káya si'ún xa'a nagobierno ñoo Roma, saá ke'é ndó xí'in tayó'o.

¹⁸ 'Ta Ndios taxi ra ndayí nda'a ndó ña ka'an ndó yu kúu ñava'a ta yu kúu ña ɔn vá'a ke'é ñivi ñoyívi yó'o. Ta saá koo yu'ú ra xí'in ndó xa'a ndi'i ñayó'o.

¹⁹ 'Ta ká'anj xí'in ndó, tá yoo yu'ú ɔvi ndó ñoyívi yó'o xa'a ña ndukú ndó noo Ndios, ta saá Yivá j ta yoo ñoyívi ñino kasa ndivi ra ña. ²⁰ Saá chi noo nákutá'an ɔvi án unj na ndikon sata j ta ká'an na xí'in j, ta yi' j yoo j xí'in nayó'o —káchí ta Jesús.

²¹ Ta saá ta Pedro ñitonda yatin ra noo ta Jesús, ta ñinda ka to'on ña'a ra:

—Tata, ¿ndasaá yichj xini ñó'ó kasa ká'no ini j xa'a ta ké'é ña ɔn vá'a xí'in j? ¿Án va'a anda uxá yichj kasa ká'no ini j xa'a ra?

²² Ta ndakuijn ta Jesús:

—On vása ká'an̄ j̄ xí'in ún and̄a ux̄a yich̄i kasa ká'no ini ún xa'a ra, ká'an̄ j̄ xí'in ún and̄a un̄i s̄iko ux̄u yich̄i ux̄a, saá kasa ká'no ini ún xa'a ra.

Cuento yó'o ndát̄o'on x̄a'a ov̄i t̄a n̄ká

²³ Ta ndát̄o'on t̄a Jesús ñii cuento ña saná'a ra na:

—Ndát̄án yóo ñii t̄arey kóni ra ndasa va'a ra kuenda xí'in na kisa chiño noo ra, saá yóo noo xá'nda chiño Ndios. ²⁴ Ta yóo ñii t̄a t̄a kisa chiño noo t̄arey, ta n̄ká ra noo t̄arey ux̄u mil s̄i'ún nan̄i talento.* Ta k̄iv̄i k̄ixá'á t̄arey ndása va'a ra kuenda, ta ñiv̄i k̄ixāa na xí'in t̄a n̄ká yó'o. ²⁵ Ta on vása ní-kuchiño taxa'vi ra s̄i'ún t̄arey, ta saá xa'nda chiño t̄arey ña s̄ikó na ra kuu ra esclavo, ndát̄án kasa chiño kit̄i saá kasa chiño ra noo xito'o ra. Ta xa'nda chiño tuku t̄arey ña s̄ikó na ñás'í ra xí'in sa'ya ra, xí'in ndi'i ña kómí ra ña cha'vi ra ndi'i ña n̄ká ra. ²⁶ Ta saá t̄a kisa chiño yó'o x̄ikuxít̄i ra ta x̄aku ndá'ví ra noo t̄arey, káchí ra saá: “Tata, kundá'ví ini ún koni ún ȳi'j̄, ta saá cha'vi ndi'i'j̄ s̄i'ún ña n̄ká j̄ nda'a ún.” ²⁷ Ta saá kundá'ví ini t̄arey x̄ini ra t̄ayó'o, ta k̄isa ká'no ini ra xa'a ña n̄ká ra, ta t̄axi ra ndaȳi kūa'an̄ ndík̄a t̄ayó'o. ²⁸ Ta saá t̄a kisa chiño yó'o k̄ee ra kūa'an̄ ra, ta yich̄i nakutá'an ra xí'in ink̄a tatá'an m̄ji ra t̄a n̄ká noo ra ñii ciento s̄i'ún válí nan̄i denario.† Ta t̄in ra s̄ikon t̄a n̄ká lo'o yó'o noo ra ta k̄ixá'á ra sákuá'na ña'á ra, káchí ra saá xí'in ra: “¡Cha'vi ȳi'j̄ vitin ña n̄ká ún noo j̄!” ²⁹ Ta saá tatá'an ra t̄a n̄ká

* **18:24** Ñii talento kúu s̄i'ún ña kúu ya'vi ñii t̄a t̄a k̄isa chiño xa'on kujya. † **18:28** Ñii denario kúu s̄i'ún ña kúu ya'vi ñii t̄a t̄a k̄isa chiño ñii k̄iv̄i.

lo'o yó'o xikuxítí ra ta xaku ndá'ví ra noo ra, ta káchí ra saá: “Kundá'ví ini ún koni ún yí'í, ta cha'vi ndi'í ña níká j nda'a ún.” ³⁰ Ta ni-xiin ra kundati ra. Ta saá chikaa ra ta níká lo'o yó'o noo ra ini ve'e kaa anda cha'vi ra ndi'í ña níká ra. ³¹ Ta inká na kisa chiño noo tarey xini na ña ndó'o ta níká lo'o, ta kúchuchú ní ini na, ta nixa'an na ndato'on na xí'in tarey ndi'í ña xini na ndo'o ta níká lo'o yó'o. ³² Ta saá tarey kana ra ta kisa ká'no ini ra xa'a yó'o, ta kixaa ra noo ra, ta tarey nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá: “¡Yó'ó ta ndiva'a kúu ún! Kisa ká'no ini j xa'a ndi'í ña níká ún noo j, chi xaku ndá'ví ún noo j. ³³ Nii ki'va ndatan kisa ká'no ini j xa'a ún, saá xini ñó'ó kasa ká'no ini ún xa'a tata'an ún ta níká lo'o noo ún.” ³⁴ Ta tarey nisaá ní ini ra, ta chikaa ra tayó'o ini ve'e kaa, ta xa'nda chiño ra ña saxo'vi ña'a na anda kixaa kivi ña cha'vi ndi'í ra ña níká ra. Saá ndi'í cuento lo'o yó'o —káchí ta Jesús.

³⁵ Ta tuku káchí ta Jesús saá:

—Ndatan ke'é tarey yó'o, ñii ki'va saá ke'é Yivá j Ndios xí'in ndó, tá on xiin ndó kasa ká'no ndino'o ini ndó xa'a natá'an ndó.

19

*Ñayó'o ká'an xa'a ta Jesús kivi saná'a ra
ña on vá'a sandakoo va'a ta ñásí'í ra
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)*

¹ Ta ndi'í nika'an ta Jesús xí'in na, ta saá kee ra estado Galilea ta ku'a'an ra estado Judea ña nákaa inká tá'ví yu'u yuta Jordán. ² Ta ku'a'a ní

n̄ivi x̄indik̄on na s̄at̄a ra, ta s̄anda'a ra na ndeé ndó'o.

³ Ta sava nafariseo k̄ixaa na n̄oo ra ña koto ndoso ña'á na, ta n̄ika'an na x̄i'in ra:

—¿Án yóo yich̄i ñii t̄aa sandakoo va'a ra ñásí'í ra x̄a'a ña káchí ini m̄ii ra?

⁴ Ta nd̄akuijn t̄aJesús, káchí ra saá:

—¿Án on vása ní-ka'vi ndó t̄o'on Ndios ña ká'an x̄a'a k̄iv̄i k̄isa va'a Ndios ñoyívi yó'o? Chi Ndios k̄isa va'a ra ñii t̄aa x̄i'in ñii ña'a. ⁵ Ta n̄ika'an Ndios: “X̄a'a ñayó'o ñii t̄aa sandakoo ra yivá ra ta sandakoo ra sí'í ra ña tonda'a ra x̄i'in ñásí'í ra, ta na ov̄i yó'o nduu na ñii n̄ivi”, káchí t̄o'on Ndios. ⁶ Ta saá, on s̄iv̄i k̄a ov̄i n̄ivi kúu na, saá chi ñii n̄ivi kúu na n̄oo Ndios. Ta n̄ivi na sanakutá'an Ndios, nd̄a ñii ink̄a n̄ivi on vá'a sata'ví tá'an na nayó'o —káchí t̄aJesús x̄i'in na.

⁷ Ta n̄inda'ka t̄o'on nafariseo t̄aJesús:

—Ta saá, ¿nd̄achun t̄axi t̄aMoisés nd̄ayí nda'a t̄aa ña kasa va'a ra tutu x̄a'a ña sandakoo va'a ra ñásí'í ra, ta k̄a'an ra nd̄ayí ra ña k̄o'on ñá?

⁸ Ta nd̄akuijn t̄aJesús:

—TaMoisés t̄axi ra nd̄ayí ña sandakoo va'a nataa ñásí'í na chi ndó'ó najudío n̄i-xiin ndó chikaa ndó t̄o'on Ndios ini ndó. Chi x̄ina'á k̄iv̄i k̄ixá'á ñoyívi on vása ní-chitóni Ndios sandakoo va'a t̄aa ñásí'í ra. ⁹ Ta ȳi'í ká'an̄i x̄i'in ndó, tá ñii ña'a ña yóo ȳii ta on vása ní-ki'vi ña kuachi x̄i'in ink̄a t̄aa, ta ȳii ña on k̄o'ó yich̄i kómí ra sandakoo va'a ra ñá. Tá ñii t̄aa sandakoo va'a ra ñásí'í ra, ta tonda'a tuku ra, t̄ayó'o k̄i'vi ra kuachi x̄i'in ñásí'í ra ñáov̄i. Ta t̄aa t̄a tonda'a x̄i'in ñaña'a ña n̄indo'o, k̄isa ȳii ñá, ta t̄ayó'o k̄i'vi ra kuachi x̄i'in

ñá, chi ñásí'í tanoó kúu ñá noo Ndios —káchí tãJesús xí'in nafariseo.

¹⁰ Ta naxíka xí'in ra ñika'an na, káchí na saá xí'in tãJesús:

—Tá on koo yichí sandakoo va'a tã ñásí'í ra, ta va'a ka on tonda'a ra.

¹¹ Ta ndakuiin tãJesús, káchí ra saá:

—Yoo ñivi na on kivi naki'in to'on yó'o. Ta ndasaá kuiti ñivi na chindeé Ndios kuchiño naki'in va'a to'on yó'o. ¹² Yoo tã tã on vása tonda'a chi saá kaku ra. Yoo inkã tã tã on kuchiño koni ñó'ó ra ña'a, saá chi xa'nda na ra ña on koni ñó'ó ka ra ña'a. Ta yoo inkã tã tã chíkaa ini on tonda'a, saá chi kóni ra kasa chiño ra noo Ndios. Ndi'i tã tã va'a kuchiño naki'in to'on yó'o, xini ñó'ó kasa ndivi ra ña —káchí tãJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a tãJesús
kivi chinoo ra nda'a ra siní naválí
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)*

¹³ Ta kixaa ñivi xí'in naválí noo yoo tãJesús ña chinoo ra nda'a ra siní na, ta ndukú ra ñava'a noo Ndios xa'a na. Ta naxíka xí'in ra ñika'an na xí'in ñivi yó'o:

—On kixi ndó xí'in naválí yó'o —káchí na.

¹⁴ Ta ñika'an tãJesús saá:

—Taxi ndó naválí ná kixi na noo i, on kasi ndó noo na ña kixi na, chi ñivi na ndikon yichí noo xa'nda chiño Ndios, ndatan yoo naválí yó'o, saá yoo na.

¹⁵ Ta chinoo ra nda'a ra siní naválí yó'o, ta saá kee ra ku'a'an ra inkã xiiña.

*Ñayó'o ká'an xá'a ñii taa takuíká ní
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)*

¹⁶ Ta ñii taa kixaa ra noo tãJesús, ta ñika'an ra, káchí ra saá:

—Tata maestro, taa va'a ini kúu ún, ¿ndá chiño va'a xini ñó'ó ke'é i, ta taxi Ndios ña kutaku i xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi?

¹⁷ Ta ndakuiin tãJesús:

—¿Ndachun ká'an ún yi'i kúu taa va'a ini? Saá chi on koó nda ñii ñivi va'a ini, ñii laá Ndios kuiti kúu ta va'a ndino'o ini. Tá kóni ún kutaku ún xí'in Ndios ndi'i saá kivi ña vaxi, ta xini ñó'ó kasa ndivi ún ndayí ra.

¹⁸ Ta saá ñindaqa to'on tayó'o tãJesús, káchí ra:

—¿Ndá ndayí xini ñó'ó kasa ndivi i? —káchí ra.

Ta ndakuiin tãJesús;

—On ka'ni ún ñivi, on ki'vi ún kuachi ñoyívi xí'in inká ña'a ña on sivi kúu ñásí'í ún, on kasa kuíná ún ña kómí ñivi, on ka'an ún ñavatá xa'a inká ñivi, ¹⁹ ta kasa to'ó ún yivá ún, ta kasa to'ó ún si'í ún, ta ñii ki'va ndatán kí'vi ini ún xini ún xí'in mji ún, saá kuki'vi ini ún koni ún natá'an ún —káchí tãJesús xí'in ra.

²⁰ Ta saá ndakuiin tayó'o, ñika'an ra xí'in tãJesús:

—Yi'i nda lo'o i kisa ndivi i ndi'i saá ndayí yó'o. ¿An yoo inká chiño kumaní kasa ndivi i? —káchí ra.

²¹ Ta ndakuiin tãJesús:

—Tá kóni ún kuu ún ta va'a ndino'o ini, ta ku'a'an ún siko ún ndi'i ñakuíká kómí ún, ta saní'í ún si'ún nda'a nandá'ví. Ta saá kukomí ún ñakuíká ndino'o xí'in Ndios ñoyívi ñino. Tá ndi'i

ke'é ún ñava'a yó'o, ta kixi ún kundikōn ún yì'ì —káchí taJesús xí'in ra.

22 Ta xìnì sò'o tayó'o ña ñika'an taJesús, ta kúchuchú ní ini ra, ta kee ra kuā'an ra, saá chi kuā'a ní ñakuíká kómí ra.

23 Ta ñika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Ndixa ká'an ì xí'in ndó, yò'vì ní kì'vi nakuíká yichì nọọ xá'nda chiño Ndios. 24 Tuku ká'an ì xí'in ndó, vará yò'vì ní tá kuchiño ñii tícamello ya'a rí yavì xā'a túkú, ta yò'vì ní ká kuchiño ya'a ñii takuíká yé'é ña kì'vi ra yichì nọọ xá'nda chiño Ndios —káchí taJesús xí'in na.

25 Ta naxíka xí'in ra xìnì sò'o na ña ñika'an taJesús, ta ñaka'nda ní ini na, ta ñindakā to'on na ra:

—Tá yò'vì ní kì'vi nakuíká yichì Ndios, ta, ¿yu kúu ñivì kuchiño kì'vi yichì Ndios ta kundọo na xí'in ra?

26 Ta taJesús xito ra nọọ na, ta ñika'an ra xí'in na:

—Ñivi on kuchiño na sakaku xí'in mji na, ñii laá Ndios kúu ta kuchiño sakaku ña'á. Ndios kuchiño kasa ndivi ra ndi'i chiño. On koó ña yò'vì nọọ Ndios.

27 Ta ñika'an taPedro xí'in ra:

—Ta mji ndì, xa sandakoo ndì ndi'i ñava'a ña xikomí ndì, xā'a ña ndikōn ndì sata ún. ¿Yu kúu ñava'a naki'in ndì xā'a ñayó'o? —káchí ra.

28 Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'an ì xí'in ndó, tá kixaxā kivi ña nduxāá ñoyivi, ta yì'ì, ta ta kixi nọọ Ndios, koo ì táyì ká'no tón livi ña ka'nda chiño ì, ta mji ndó na ndikōn yì'ì kundọo ndó uxu ovì táyì ná'no,

ta ka'nda chiño ndó ñoḡ na uxu ovi ti'vi ñivi naño Israel. ²⁹ Ta ndi'i ñivi na sandakoo ve'e na, án ñani na, án kị'va na, án yivá na, án si'í na, án ñásí'í na, án sa'ya na, án ño'o na, xa'a ña chikaa ini na ko'on na yichi ñoḡ xá'nda chiño Ndios, ta nayó'o naki'in na ñava'a ñoḡ Ndios. Ñoyívi yó'o Ndios taxi ra nda'a na ku'a'a ní ka ñava'a, anda ñii ciento ñava'a xa'a ñii ñii ñava'a ña sandakoo na. Ta saá ñoyívi ñino Ndios taxi ra ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi. ³⁰ Ta saá ku'a'a ní ñivi nanoḡ nduu na ñivi nasondí'í, ta ñivi nasondí'í vitin nduu na ñivi nanoḡ —káchí ta Jesús xí'in na.

20

Cuento yó'o ndato'on xa'a ñivi na kisa chiño xí'in tíuva

¹ Ta ndato'on ta Jesús ñii cuento ña saná'a ra na:

—Ndatán yóo ñii ta ta kómí ño'o, saá yóo yichi ñoḡ xá'nda chiño Ndios. Ta tayó'o kee ra ve'e ra xitaan ní, ta ku'a'an ra ndukú ra na kasa chiño xí'in ra ñoḡ ño'o ñoḡ nataan ra tón uva. ² Ta ñani'i ra ñivi, ta ñika'an ra xí'in na: “Cha'vi ñi ndó'ó ñii si'ún denario* tá ko'on ndó kasa chiño ndó kivi vitin ñoḡ ño'o ñi ñoḡ nataan ñi tón uva.” Ta saá ku'a'an na kasa chiño na. ³ Ta kaa ñin xitaan† tuku ku'a'an ra, ta xini ra sava ñivi ndóo na noyá'vi chi on koḡ chiño kómí na.

⁴ Ta ñika'an ra xí'in na: “Ko'on ndó kasa chiño

* **20:2** Ñii denario kúu si'ún ña kúu ya'vi ñii ta ta kisa chiño ñii kivi. † **20:3** Kaa ñin xitaan ñani ña kaa uní ñoḡ naño Roma, chi kaa noḡ ñoḡ naño Roma kúu kaa uxá xitaan.

ndó noḡ ño'oj̄i noḡ naṭaan̄i tón uva, ta cha'vīj̄i ndó'ó ña kúu ya'vī ndó." Ta saá kuā'an̄ na kasa chiño na noḡ ra. ⁵ Ta kaa uxu ovī ta tuku kaa un̄i xikuaa‡ tuku kee ra kuā'an̄ ra, ta nan̄i'i ra n̄ivi na kasa chiño noḡ ra. ⁶ Ta kaa o'on̄ xikuaa§ tuku kee ra kuā'an̄ ra, ta nan̄i'i ra ink̄a n̄ivi na ndóo m̄ji ta on̄ koó chiño kómí na. Ta n̄indaḡa to'on̄ ra na: "¿Nd̄achun ndiví nd̄aa ndóo m̄ji ndó yó'o, ta on̄ vása kisa chiño ndó?" ⁷ Ta nd̄akuijn̄ na: "Chi nd̄a ñii n̄ivi on̄ vása ní-ka'an̄ xí'in nd̄i kasa chiño nd̄i xí'in na." Ta saá n̄ika'an̄ ra xí'in na: "Ndó'ó ko'on̄ ndó kasa chiño ndó noḡ ño'oj̄i noḡ naṭaan̄i tón uva, ta naki'in̄ ndó ña kúu ya'vī ndó." ⁸ Tá xikuaa n̄iketá ño'o kúu ña, ta ta xí'in ño'o noḡ kisa chiño na n̄ika'an̄ ra xí'in ta nd̄iso chiño noḡ na kisa chiño noḡ ra, káchí ra saá: "Kana ún̄ na kisa chiño kixi na yó'o, ta cha'vī ún̄ na. Si'na kixá'á ún̄ cha'vī ún̄ na n̄iki'vī sondí'í, ta sandi'í ún̄ cha'vī ún̄ na si'na n̄iki'vī kisa chiño." ⁹ Ta kixaa na n̄iki'vī kisa chiño kaa o'on̄ xikuaa, ta ñii ñii na n̄aki'in̄ na ñii s̄i'ún̄ denario. ¹⁰ Ta saá kixaa na n̄iki'vī noḡ na xitaan̄ ní kixá'á kisa chiño, ta nayó'o nd̄ati na naki'in̄ ka na s̄i'ún̄. Ta ñii ñii nayó'o n̄aki'in̄ na ñii laá s̄i'ún̄ denario. ¹¹ Ta kixá'á na ká'an̄ kuáchí na noḡ ta ta xí'in ño'o noḡ kisa chiño na, ¹² káchí na saá xí'in ra: "N̄ivi na kisa chiño ñii laá hora, ta naki'in̄ na s̄i'ún̄ ñii k̄i'va nd̄atán yóo ña naki'in̄ nd̄i'j̄i na kisa chiño ndiví nd̄aa, ta ndeé ní kisa chiño nd̄i ta ñi'ní ní n̄ixi'j̄i nd̄i." ¹³ Ta nd̄akuijn̄ ta ta xí'in ño'o, káchí ra saá xí'in ñii tayó'o: "Tata migo,

‡ 20:5 Kaa uxu ovī ndiví nan̄i ña kaa j̄no noḡ nañoo Roma, ta kaa un̄i xikuaa nan̄i ña kaa j̄jn noḡ nañoo Roma. § 20:6 Kaa o'on̄ xikuaa nan̄i ña kaa uxu ñii noḡ nañoo Roma.

on vása ké'éj nda ñii ña on vá'a xí'in ún. ¿Án on vása ní-kindoo yu'ú ún xí'inj naki'in ún ñii s'i'ún denario? ¹⁴ Va'a ná ki'in ún s'i'ún ún ta kuano'o ún vitin. Saá chi yi'i káchí ini j cha'vi j ñii s'i'ún ta kisa chiño sondí'í ndatán yoo ña cha'vi j yó'ó. ¹⁵ ¿Án on koó yichí kómij ke'éj ña kónij xí'in s'i'únj? ¿Án kisa kuínj ini ún chi ta va'a ini kúuj xí'in ñivi?", káchí ta xí'in ño'o xí'in ta kisa chiño noo ra. ¹⁶ Ta saá ñivi nanoó nduu na ñivi nasondí'í, ta ñivi nasondí'í vitin nduu na ñivi nanoó. Saá chí Ndios nákana ra kuá'a ní ñivi, ta lo'o kuiti kúu na ñakaxin ra —káchí ta Jesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a ta Jesús ndát'o'on ra xa'a ña kivi ra

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Ta kuá'an ta Jesús yichí kuán ndaa ñoo Jerusalén, ta tava sín ra uxu ovi naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra xí'in na:

¹⁸ —Ta vitin kuá'an yó yichí kuán ndaa ñoo Jerusalén, ta ñii taa nataxi ra yi'i, ta kúu taa ta kixi noo Ndios, nda'a naná'no noo nasutu, xí'in nda'a na sáná'a ndayí Ndios. Ta nayó'o káchí na yi'i xínj ñó'ó kivi j, ¹⁹ ta nataxi na yi'i nda'a na on vása kúu najudío ka'ni na yi'i. Ta kusiki ní na yi'i, kuaku ndaa na yi'i, kani ní na yi'i xí'in kuártá, ta sondí'i ka'ni na yi'i nda'a tón cruz. Ta kivi unj nataku j —káchí ta Jesús.

Ñayó'o ká'an xa'a si'í ta Jacobo xí'in ta Juan kivi ndukú ña ñii ñava'a noo ta Jesús

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Ta saá kixaa si'í taJacobo* xí'in taJuan, sa'ya taZebedeo kúu ra, ta kixaa ñá xí'in ovi sa'ya ñá noo taJesús, ta xikuxítí ñá chi ndukú ñá ñii ñava'a noo ra. ²¹ Ta ñika'an taJesús xí'in ñá:

—¿Ndá ñava'a kóni ún ke'é i xí'in ún?, nana.

Ta ndakuijn ñá:

—Tata, kivi kixá'á ún ka'nda chiño ún ñoyívi, taxi ún ná koo ñii sa'ya i táyi tón kundichi sijn kua'á ún ta inká ra koo táyi tón kundichi sijn yitin ún.

²² Ta ndakuijn taJesús, ñika'an ra xí'in ovi sa'ya ñá:

—On vása kúndaq ini ndó yukía ndúkú ndó noo i xa'a mji ndó. ¿Án ndixa kúndeé ndó xo'vi ní ndó ndatán xo'vi yi'i?

Ta ndakuijn na ovi yó'o:

—Kúchiño va ndj —káchí na xí'in taJesús.

²³ Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa xo'vi ní ndó ñii ki'va ndatán xo'vi yi'i. Ta on kúchiño taxi i ndayí kundoo ndó táyi tón kuita sijn kua'á i xí'in sijn yitin i. Saá chi Yivá i Ndios kúu taq ta chitóni yu kúu ñivi kundoo táyi kán —káchí taJesús xí'in ovi tayó'o.

²⁴ Ta xini so'o inká uxu naxíka xí'in taJesús yukía ndúkú ovi taq yó'o noo ra, ta kixá'á na ñisaa ní na xini na ta ovi yó'o. ²⁵ Ta taJesús kana ra vaxi ndi'i na noo ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—Xini ndó na ndíso chiño noo na ñoo inká xiiña, nayó'o kisa ká'no xí'in mji na, ta yá'a ní ndeé xá'nda chiño na noo ñivi. ²⁶ Ta mji ndó, on vá'a kutaku ndó saá. Tá ñii taq kóni ra kuu

* **20:20** TaJacobo, inká kivi ra kúu Santiago.

ra taká'no noo ndó'ó, xini ñó'ó nduu ra ta kasa chiño noo ndó. ²⁷ Tá ñii ta kóni ra kuu ra tañoó noo ndó'ó, xini ñó'ó nduu ra tamozo noo ndó. ²⁸ Ta yi'i, ta ta kixi noo Ndios, kixi xa'a ña chindeé i nivi, ta on sivi xa'a ña chindeé nivi yi'i kuu ña kixi. Ta taxi xí'in mii ña kivi, ta xí'in ñayó'o cha'vi ña va'a saña ku'a ní nivi noo ndi'i ña on vá'a ndíso na —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ovi takuáá

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Ta saá kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra ñoo Jericó, ku'a'an na yichi, ta ku'a ní nivi ndikon ku'a'an sata na. ³⁰ Ta ndóo ovi takuáá yu'u yichi yó'o, ta xini so'o ra yá'a taJesús yichi, ta xí'in ndi'i ndee ra nika'an ra, káchí ra saá:

—Tata, sa'ya taDavid, ina kundá'ví ini ún koni ún ndi'i! —káchí ra.

³¹ Ta nivi na ku'a'an yichi nika'an na xí'in ra:

—iKasi ndó yu'u ndó! —káchí na.

Ta ni-chika so'o ovi takuáá ña nika'an na xí'in ra, ta kixá'a ra ndeé va'a ka ká'an ra:

—Tata, sa'ya taDavid, ina kundá'ví ini ún koni ún ndi'i! —káchí ra.

³² Ta xikundichi taJesús yichi yó'o, ta kana ra ovi takuáá kixi ra noo ra, ta taJesús nindakā to'on ra takuáá yó'o:

—¿Yukía kóni ndó ke'é i xí'in ndó? —káchí ra.

³³ Ta ndakuiin ovi takuáá, káchí ra saá:

—Tata, kóni ndi sanda'a ún nduchū noo ndi, ta va'a koto ndi —káchí ra.

³⁴ Ta kundá'ví ní ini taJesús xini ña'a ra, ta nitonda nda'a ra nduchū noo ra. Ta xandikon

nduᵛa'a nduchu noo oᵛi ra saá, ta xa ᵛa'a xító ra, ta saá nakundikon oᵛi ra saá saᵛa taJesús.

21

Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi niki'vi ra ñoo Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kivi kuá'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra yichi ña kuá'an ñoo Jerusalén, ta nixaa na ñoo Betfagé, ña nákaa noo xiki tón Olivo. Ta taJesús nika'an ra xí'in oᵛi naxíka xí'in ra, ² káchí ra saá:

—Kuá'an ndó ñoo ña xító ndaa ndó kaa. Tá nixaa ndó ñoo kaa, ta naní'i ndó ñii burra nó'ni rí, ta ñii sa'ya rí xí'in rí. Ta ndaxin ndó rí ta kixi ndó xí'in rí yó'o. ³ Tá yoo nivi na ndaka to'on ndó'o: “¿Ndachun ndáxin ndó kiti yó'o?”, kachí na xí'in ndó, ta ndakuijn ndó, kachí ndó saá xí'in na: “TaKá'no noo yó xini ñó'o rí, tá ndi'i xini ñó'o ra rí, ta kama ní nataxi ra rí nda'a ndó”, kachí ndó xí'in na —káchí taJesús.

⁴ Ta ndi'i ñayó'o nixiyo, chi saá xini ñó'o kundivi ña nika'an Ndios xí'in taprofeta, chi taprofeta nitaa ra to'on ña káchí saá:

⁵ Ka'an ún xí'in nañoo Jerusalén:*

“Koto ndó, taRey ñoo ndó vaxi ra noo ndó, ta ndá'ví ini kúu ra, yóso ra ñii burro, yóso ra ñii burro lo'o, sa'ya tí ndiso ñaveé”, káchí to'on Ndios.

⁶ Ta kuá'an oᵛi naxíka xí'in taJesús, ta kisa ndivi na chiño ndatán yoo ña nika'an taJesús xí'in na. ⁷ Ta saá ndikó na kixaa na noo taJesús

* **21:5** Inká kivi naní ñoo Jerusalén kúu Sion.

xí'in burra ta xí'in sa'ya rí. Ta ch̄inóo na tikoto na sata rí, ta saá nakoso ta Jesús ta kuá'an ra yich̄i. ⁸ Ta kuá'a ní n̄ivi ch̄indoo na tikoto na yich̄i noo yá'a ra kuá'an ra, ta sava n̄ivi xa'nda na noo nda'a tón yiton ta ch̄indoo na nó yich̄i ña ya'a ra sata nó, saá kisa to'ó na ra. ⁹ Ta n̄ivi kuá'an si'na noo ra xí'in na ndíkōn kuá'an sata ra, ndeé ní kúsiñ ini na, ta ká'an na, káchí na saá:

—¡Kasa ká'no yó Ndios xa'a sa'ya ta David yó'o! ¡Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in tayó'o, ta ta k̄ixaa xí'in ndayí Ndios! ¡Ná kanóo síkōn ñato'ó Ndios! —káchí n̄ivi na kuá'an xí'in ta Jesús.

¹⁰ Ta ta Jesús n̄ik̄i'vi ra ñoo Jerusalén, ta ndi'i naño yó'o ñii n̄is̄is̄o na, ndákā to'on na ta ká'an na xí'in tá'an na:

—¿Yu kúu tayó'o? —káchí na.

¹¹ Ta ndakuiñ n̄ivi na kuá'an xí'in ta Jesús:

—Tayó'o kúu ta Jesús, ta profeta ta kee ñoo Nazaret estado Galilea —káchí na.

Ñayó'o ká'an xa'a ta Jesús k̄ivi tava ra ndi'i na síkō ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Ta n̄ik̄i'vi ta Jesús ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no, ta k̄ixá'á ra táva ndi'i ra na síkō xí'in na sata ña kee na ko'on na. Ta sandiva ra mesa n̄ivi na sama si'ún, ta xa'ta ra táyi na síkō tísata. ¹³ Ta n̄ik̄a'an ra xí'in ndi'i na:

—Saá káchí to'on Ndios ña n̄itaa na x̄ina'á: “Ve'e i kunaní ña ve'e noo ko'on n̄ivi ña k̄a'an na xí'in i”, káchí to'on Ndios. Ta ndó'ó, on vása va'a ké'é ndó, chi sanduu ndó ve'e yó'o ñii kavua naku'ná —káchí ta Jesús xí'in na.

14 Ta saá n̄ivi nakuáá xí'in n̄ivi na on k̄iví kaka k̄ixaa na n̄oɔ t̄aJesús ve'e ño'o ká'no yó'o, ta sanda'a ra na. 15 Ta na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no n̄oɔ nasutu n̄isaa ní na x̄ini na t̄aJesús, chí x̄ini na ndi'i milagro ke'é ra, ta x̄ini so'o na n̄ika'an naválí na yíta ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no, xí'in ndi'i ndee na káchí na saá:

—¿Kasa ká'no yó Ndios xa'a sa'ya t̄aDavid yó'o!

16 Ta na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no n̄oɔ nasutu n̄indaqa to'on na t̄aJesús:

—¿Án x̄ini so'o ún yukía ká'an naválí yó'o?

Ta ndakuijn t̄aJesús, káchí ra saá:

—Oon, x̄ini so'o i ña ká'an na. Ta ndó'ó, ¿án on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios, n̄oɔ káchí ña saá?:

Ndios chitóni ra ka'an naválí ñato'ó xa'a ra.

Nda yu'u naválí xí'in yu'u naválí pá'á na chíchín naki'in ra ñato'ó,

káchí to'on Ndios —káchí t̄aJesús xí'in na.

17 Ta sandakoo t̄aJesús naná'no yó'o ta ku'a'an ra ñoo Betania, n̄oɔ n̄ikisjn ra ñii ñoo.

Ñayó'o ká'an xa'a ña sátavi chí'ña t̄aJesús tón higo

(Mr. 11:12-14, 20-26)

18 Ta xitaan ní kúu ña, ta kee t̄aJesús ñoo yó'o ndikó ra ku'a'an ra ñoo Jerusalén, ta x̄i'í ní ra so'ko. 19 Ta x̄ini ra ñii tón higo yatin yu'u yichj, ta n̄ixaa yatin ra n̄oɔ ñíndichi nó, ta n̄i-naní'i ra nda ñii kui'i nda'a nó. Nina yukū kuiti yóo nda'a nó. Ta saá n̄ika'an ra xí'in tón higo yó'o, káchí ra saá:

—On koon ka kui'i nda'a ún nda ñii k̄iví ña vaxi —káchí ra.

Ta xandikōn n̄iyich̄i tón higo yó'o. ²⁰ Ta x̄ini nax̄ika x̄í'in ra yuk̄iā n̄indo'o tón higo yó'o, ta nāka'nda ní ini na, ta n̄indāka tō'on na taJesús:

—¿Ndāchun kama ní n̄iyich̄i tón higo yó'o?
—káchí na x̄í'in ra.

²¹ Ta ndākuijn taJesús:

—Ndixa ká'an̄i x̄í'in ndó, tá kándixa ndino'o ini ndó Ndios, ta on vása x̄ika ovi ini ndó, ta saá kuchiño kasa ndivi ndó ndātán yóo ña ke'é̄j x̄í'in tón higo yó'o. Tá ka'an̄ ndó, kachí ndó saá x̄í'in ñii x̄ik̄i ká'no: “Kuta'a ún ta ko'on ún sakana x̄í'in m̄i ún noo m̄ini”, ta saá koo ña. ²² Tá kándixa ndino'o ini ndó Ndios, ta naki'in ndó ndi'i ña ndukú ndó noo ra.

Ñayó'o ká'an̄ xa'a ndayí ña kómí taJesús ke'é ra chiño

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Ta k̄ixaā taJesús ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no ta sáná'a ra n̄ivi, ta nax̄ikua'a noo najudío x̄í'in naná'no noo nasutu k̄ixaā na noo ra, ta n̄indāka tō'on na ra:

—¿Míkíā k̄ixi ndayí ké'é ún ñayó'o? ¿Yu kúu na tāxi ndayí nda'a ún ke'é ún chiño yó'o saá?
—káchí na x̄í'in ra.

²⁴⁻²⁵ Ta ndākuijn taJesús:

—Ta yi'i kóni i ndāka tō'on i ndó'ó ñii laá tō'on. ¿Míkíā k̄ixi ndayí taJuan sakuchu ra n̄ivi? ¿An tāxi Ndios ndayí nda'a ra? ¿An n̄ivi kúu na tāxi ndayí nda'a ra ña sakuchu ra n̄ivi? Tá ndakuijn ndó ña ndáka tō'on i ndó'ó, ta saá ka'an̄i x̄í'in ndó míkíā k̄ixi ndayí ké'é̄j chiño yó'o —káchí taJesús x̄í'in na.

Ta saá k̄ixá'á na ká'an̄ tá'an x̄í'in m̄i na:

—¿Ndasaá koo ndakuijn yó vitin? Chi táná ka'an yó Ndios taxi ndayí nda'a taJuan, ta saá ndaka to'on taJesús mii yó: “¿Ndachun on vása ní-kandixa ndó ña nika'an ra?” ²⁶ Táná ka'an yó nivi kuiti kúu na taxi ndayí nda'a taJuan, ta saá yiyo ní sasaá yó naño, chi nayó'o kándixa na ndí taJuan xikuu ra ñii taprofeta —káchí na, ká'an tá'an na.

²⁷ Ta saá ndakuijn na, káchí na si'a xí'in taJesús:

—On xini ndi yu kúu na taxi ndayí nda'a taJuan —káchí na.

Ta saá taJesús nika'an ra xí'in na:

—Ta ni yi'i, on ka'an i xí'in ndó mikiá kixi ndayí kómí i ña ké'é i chiño yó'o —káchí ra.

Cuento yó'o ndato'on xa'a ñii taq ta kómí ovi sa'ya

²⁸ Ta taJesús nindaká to'on ra na:

—¿Yukía kani sini ndó xa'a ña kóni i ndato'on i xí'in ndó vitin? Saá ndo'o ñii taq, kómí ra ovi sa'ya ra. Ta nika'an ra xí'in sa'ya ra tañoó, káchí ra saá: “Sa'ya i, ko'on ún vitin kasa chiño ún noo ño'o i noo nataan i tón uva.” ²⁹ Ta ndakuijn sa'ya ra: “On ko'on i”, káchí ra, ta saá niya'a ñii káni lo'o ta nandikó ini ra, ta nixa'an ra kisa chiño ra. ³⁰ Ta saá taq ta kómí ovi sa'ya yó'o nika'an ra xí'in inká sa'ya ra, ñii ki'va nika'an ra xí'in tañoó. Ta ndakuijn sa'ya ra taovi yó'o, káchí ra saá: “Va'a, tata, ko'on i”, káchí ra, ta tayó'o on vása ní-xa'an ra kasa ndivi ra chiño. ³¹ Ta vitin, ¿yukía xáni ini ndó? ¿Ndá sa'ya tayó'o kúu ta kisa ndivi ña xa'nda chiño yivá ra? —káchí taJesús.

Ta ndakuijn na:

—Tañó kúu tã kisa ndivi chiño ña kóni yivá ra —káchí na.

Ta saá nika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'anj xí'in ndó, nivi na káya s'ún xa'a nagobierno, xí'in náña'a ná kisin xí'in ku'a'a ní tãa, kúu na si'na ka kúchiño kivi noo ndó yichj noo xá'nda chiño Ndios. ³² Chi taJuan kixi ra noo ndó ña saná'a ra ndó'ó ndasaá va'a kutakj ndó noo Ndios, ta nj-xiin ndó kandixa ndó ra. Ta na káya s'ún xa'a nagobierno xí'in náña'a ná kisin xí'in ku'a'a ní tãa, nandikó ini na ta kandixa na ña nika'an ra. Ta ndó'ó xini ndó ndi'i ñayó'o, ta nj-xiin ndó nandikó ini ndó, ta on vása ní-kandixa ndó ra —káchí taJesús.

Cuento yó'o ndátõ'on xa'a nivi na on vá'a na táti ño'õ

noo yóo tón uva

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Ta nika'an taJesús:

—Konj so'o ndó inkã cuento ña saná'a j ndó'ó. Saá ndó'o ñii tãa, ñataan ra tón uva. Ta kisa va'a ra ñii ñamã xino nduu ña ndi'i noo ño'õ noo ñataan ra tón uva. Ta xa'ta ra noo ño'õ ña kisa va'a ra ñii noo ko'on ndutã tíuva, ta kisa va'a ra ñii torre noo kundõo nivi kundaa na tón uva yó'o.

'Ta saá satati ra ño'õ ra xí'in tón uva ra inkã nivi, ta kee ra ku'a'an ra inkã ñoo xíká ní. ³⁴ Ta kixaa yatin kivi ña ka'nda na tíuva yó'o, ta tãa ta xí'in yiton tón uva t'ví ra namozo ra ku'a'an na naki'in na sava tíuva ña kuu ya'vi ra. ³⁵ Ta nivi na táti ño'õ noo yóo tón uva tjin na namozo yó'o, ta kani ní na ñii tayó'o, ta xa'ni na ñii tatá'an

tayó'o, ta koon na yuu inkā ra. ³⁶ Ta taa tã xí'in yiton tón uva tì'ví ra kuā'a kã namozo kuā'an na naki'in na tíuva, ta ñii kì'va nindo'o nanóó, saá ndó'o nayó'o.

³⁷ 'Ta saá taa tã xí'in yiton tón uva tì'ví ra sa'ya mji ra kuā'an ra noo na táti ño'o, chi xani ini ra: "Ndixa kasa to'ó na sa'ya mji yó." ³⁸ Ta na táti ño'o xini na kixaā talo'o sa'ya ra, ta nika'an na xí'in tá'an na, káchí na saá: "Takaā kúu sa'ya tã nataan tón uva, ta sa'ya ra yó'o kúu tã naki'in ñakuiká xí'in ño'o yó'o táná kivi yivá ra. Na'a ndó ná ko'yo ka'ni yó ra, ta kindoo yó xí'in ndi'i ñakuiká ra", káchí na. ³⁹ Ta saá tjin na ra, ta sakana na ra nda satã namã ña xino nduu noo yóo tón uva, ta xa'ni na ra. Saá ndi'i cuento yó'o —káchí tãJesús.

⁴⁰ Ta tãJesús nindaķa to'on ra nivi na xini so'o cuento yó'o:

—¿Yukia xani ini ndó? Kivi ndikó taa tã xí'in yiton tón uva, ¿yukia kundo'o nivi na táti ño'o noo yóo tón uva, kasa tã xí'in ño'o?

⁴¹ Ta ndakuijn na, káchí na saá:

—On kundá'ví ini ra koni ra nivi na on vá'a na táti ño'o noo yóo tón uva, ta sandi'i ra xa'a na. Ta satati tuku ra ño'o ra inkā nivi, ta nataxi na tíuva nda'a ra ña kuu ya'vi ra —káchí na.

⁴² Ta nika'an tãJesús xí'in na:

—¿An on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios, ña káchí saá?:

Yoo yuu ña ni-xiin nivi na kisa va'a ve'e koni ñó'ó na,
ta mji yuu yó'o nduu ña yuu ñanoó nákaā xa'a ve'e.

Ndios kúu t̄a k̄isa ndivi saá, ña'a livi ní kúu ña
ke'é Ndios,
ta m̄ji yó náka'nda ini yó x̄ini yó ñayó'o, káchí
ñivi,

káchí t̄o'on Ndios. ⁴³ Ta saá ká'añi x̄i'in ndó,
Ndios tava ra ndó'ó ñoó xá'nda chiño ra, ta taxi
ra kundoo ink̄a ñivi ñoó xá'nda chiño ra, ta ñivi
yó'o kúu na kasa ndivi ña kóni Ndios. ⁴⁴ Ndi'i
ñivi na kaki'i ta nakava na s̄ata yuu ña nduu
ñanóó yó'o, ñivi yó'o ndi'i xa'a na; ta yuu yó'o, tá
nakava ña s̄ata ñivi, ta chi'ma ña na, nda nduu
na yaa —káchí t̄aJesús x̄i'in na.

⁴⁵ Ta x̄ini s̄o'o nafariseo x̄i'in naná'no ñoó
nasutu cuento ña ndato'on t̄aJesús, ta kundaa
ini na cuento yó'o ká'añ ña xa'a m̄ji na. ⁴⁶ Ta
saá x̄ani s̄ini na ndúkú na ndasaá koo tiin na ra,
ta on vása ní-kuchiño na, chi y'ví na koto saá
nañoó, chi ndi'i nañoó kándixa na t̄aJesús kúu
ra ñii taprofeta.

22

*Cuento yó'o ndato'on xa'a yu kúu ñivi
na kuxu viko ká'no x̄i'in Ndios
(Lc. 14:15-24)*

¹ Ta tuku ndato'on t̄aJesús ñii cuento ña saná'a
ra nafariseo x̄i'in naná'no ñoó nasutu, káchí ra
saá:

² —Ndátan yóo ñii tarey x̄akin ra ñii viko ká'no
ña tonda'a sa'ya ra, saá yóo yichi ñoó xá'nda
chiño Ndios. ³ Ta m̄ji kivi viko t̄i'ví ra namozo ra
ku'añ na nakana na ñivi na xa ndato'on ra x̄i'in
koo viko yó'o, ta ñi-xiin na kixi na. ⁴ Ta saá tuku
t̄i'ví ra ink̄a namozo ra, káchí ra saá: “Ko'on ndó
ka'añ ndó si'a x̄i'in ñivi na kana i: Xa yóo ndivi

ndi'i ña kuxu ndó. Xa ñixi'i s̄indiki xí'in ink̄a kit̄i tí ndu'u s̄ana t̄arey kuxu ndó; xa yóo ti'va ndi'i ña'a. Kama ndó kixi ndó viko tonda'a, kachí ndó xí'in na", káchí t̄arey xí'in namozo. ⁵ Ta ñivi na k̄ana ra yó'o ñi-xiin na ko'on na viko, ta sava na kee kūa'an ño ch̄i'i na, ta ink̄a na kūa'an ño kisa chiño na. ⁶ Ta ink̄a na t̄iin na namozo t̄arey, ta saxo'vi ña'á na, ta xa'ni ña'á na. ⁷ Ta x̄ini so'o t̄arey ña ñindo'o namozo ra, ta saá ndeé ní ñisaa ra. Ta ti'ví ra natropa ña sandi'i na xa'a ndi'i ñivi na xa'ni namozo ra ta chikaa na ño'o ña k̄oko ndi'i ñoo nayó'o. ⁸ Ta saá ñika'an ra xí'in ink̄a namozo ra: "Xa yóo ndivi ndi'i viko tonda'a, ta ñivi na si'na k̄ana i kixi viko, on vása kómí k̄a na ndayí kixi na. ⁹ Ta vitin ko'on ndó ndi'i yich̄i ño nákutá'an ñivi ta nakaya ndó na ná kixi na viko." ¹⁰ Ta saá kee namozo kūa'an na yich̄i, ta ñakaya na ndi'i ñivi na ñaní'i na yich̄i, nava'a án na on vá'a kúu na, ta saá chútú ndaa ve'e ño yóo viko tonda'a.

¹¹ 'Ta k̄ixaa t̄arey viko ta ch̄indeé ra na ñakutá'an yó'o, ta ñakoto ra ñii t̄aa on vása ndixin ra tikoto yaa ña ndixin na ñó'o viko tonda'a.* ¹² Ta ñinda'ka to'on ra t̄ayó'o: "Tata, ¿ndachun ñiki'vi ún yó'o, ta on koó tikoto yaa ndixin ún?" Ta t̄ayó'o on vása ní-kundaa ini ra ndasaá koo ndakuiin ra. ¹³ Ta t̄arey ñika'an ra xí'in namozo ra: "Katón ndó nda'a xí'in xa'a t̄ayó'o ta tava ndó ra ke'e, ta chikaa ndó ra ño naa ní, ño ndeé ní kuaku ra, ño ndeé ní xo'vi

* **22:11** Si'a ñixijo viko tonda'a x̄ina'á: t̄aa t̄a ká'an viko yó'o sán'i ra tikoto yaa kundixin ñii ñii ñivi na k̄i'vi kuxu ño viko.

ra”, káchí t̄arey. ¹⁴ Saá chi Ndios nákana ra kuá'a ní ñivi, ta lo'o kuiti kúu na ñakaxin ra —káchí t̄aJesús.

Ñayó'o ká'an x̄a'a ña chá'vi ñivi kota nda'a nagobierno

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Ta saá nafariseo k̄ee na kuá'an na, ta ñakoo yu'ú na ndasaá koo ndukú na ña k̄a'an t̄aJesús to'on on vá'a ña kuchiño na chikaá na ra kuachi.

¹⁶ Ta t̄i'ví na na ndík̄on s̄at̄a na x̄í'in na ndík̄on partido t̄aHerodes, ta k̄ixaa na ñoq̄ t̄aJesús, ta ñika'an na saá x̄í'in ra:

—Tata maestro, x̄ini ndi yó'ó kúu ún t̄a t̄a ká'an ñandaá, ta sáná'a ún ñandaá x̄a'a yichi Ndios. Ta on vása ndí'i ini ún ña ká'an ñivi x̄a'a ña sáná'a ún, ta on vása nákaixin ún ñivi, ta ñii k̄i'va ká'an ún x̄í'in ndi'i na. ¹⁷ Ta saá k̄a'an ún yukía xáni ini ún. ¿Án va'a cha'vi yó kota ñoq̄ t̄arey César ñoo Roma? ¿Án on vá'a cha'vi yó ña? —káchí na x̄í'in ra.

¹⁸ Ta t̄aJesús kúndaá ini ra ndí kóni na koto ndoso na ra, ta ñika'an ra x̄í'in na:

—iNa onvi yu'u kúu ndó'ó! ¿Ndachun kóni ndó koto ndoso ndó ȳi'j? ¹⁹ Taxi ndó s̄i'ún ña chá'vi ndó kota ná koto i ñoq̄ ña.

Ta saná'a na ñii s̄i'ún ñaní denario.† ²⁰ Ta saá ñindaak̄a to'on ra na:

—¿Yo ña'ná, ta yo k̄ivi kúu ña yóo ñoq̄ s̄i'ún yó'o?

²¹ Ta ndakuijn na:

† **22:19** Ñii denario kúu s̄i'ún ña kúu ya'vi ñii t̄a t̄a k̄isa chiño ñii k̄ivi.

—Sì'ún yó'o kómí ña na'ná xí'in kivi tarey César.

Ta saá nika'an taJesús xí'in na:

—Taxi ndó nda'a tarey César ña kúu kuenda ra, ta taxi ndó nda'a Ndios ña kúu kuenda Ndios —káchí taJesús xí'in na.

²² Ta xini so'o na ña nika'an ra xí'in na, ta naka'nda ní ini na. Ta saá sandakoo na ra, ta kee na ku'a'an na.

*Ñayó'o ká'an xa'a nivi nixi'i ta nataku na
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)*

²³ Ta mii kivi yó'o, nasaduceo kixaa na noo taJesús. Nasaduceo yó'o kúu naná'no na sáná'a ta ká'an na ndí na nixi'i on vása nataku ka na. Ta nindaka to'on na taJesús:

²⁴ —Tata maestro, ndayí Ndios ña nita taMoisés, káchí ña saá: “Tá ñii ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya ra ní-xiyo xí'in ñásí'í ra, ta ñani ra xini ñó'ó tonda'a ra xí'in ña nindo yó'o, ña kivi koo sa'ya na. Ndatán koo sa'ya ta nixi'i, saá koo sa'ya nayó'o”, káchí ndayí ña nita taMoisés. ²⁵ Ta, zyukia káchí yó'ó xa'a ñayó'o? Chi saá ndo'o natá'an ndi, uxá ñani kúu ra. Tanoo tonda'a ra xí'in ñii ña'a, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na ní-xiyo. Ta ñani ra tovi tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o. ²⁶ Ñii ki'va ndo'o tanoo, saá ndo'o inka ñani ra. Tovi nixi'i ra, ta on koó sa'ya na ní-xiyo. Ta ñani ra tani tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra takomi tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra to'on tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra taiño tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta

n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. Ta ñani ra taɔxa tɔnda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. ²⁷ Ta saá n̄ixi'i m̄ji ñáña'a yó'o. ²⁸ Ta k̄ivi natak̄u ndi'i na n̄ixi'i, ¿yukú ɔa kuu ȳi ñáña'a yó'o?, chi ndi'i ɔa ɔxa ñani n̄ixiyo ra xí'in ñá —káchí na xí'in taJesús.

²⁹ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Sándá'ví xí'in m̄ji ndó, chi naa ní ini ndó, ɔn vása kúndaɔ ini ndó ña ká'an tɔ'on Ndios, ni ɔn vása kúndaɔ ini ndó ña kúu ndee Ndios. ³⁰ Saá chi k̄ivi natak̄u n̄ivi na n̄ixi'i, ɔn vása tonda'a ka na ñoyívi n̄ino, ni ɔn vása taxi na sa'ya na tonda'a na xí'in ink̄a n̄ivi. Ndatán yóo naángel ñoyívi n̄ino, saá koo n̄ivi na kundɔo xí'in Ndios. ³¹ Xa'a ña natak̄u na n̄ixi'i, ¿án ɔn vása ní-ka'vi ndó yukia n̄ika'an Ndios xí'in taMoisés xina'á? Káchí ra saá: ³² “Yi'i kúu Ndios, ta taAbraham, taIsaac, xí'in taJacob kisa tɔ'ó ra ȳi'í vitin”, káchí Ndios. Ta xí'in tɔ'on yó'o kúndaɔ ini yó ndí táku ka x̄i síkuá yó yó'o, chi na ndixa n̄ixi'i ɔn kuchiño na kasa tɔ'ó na Ndios —káchí taJesús xí'in na.

³³ Ta x̄ini sɔ'o n̄ivi ña n̄ika'an ra xí'in nasaduceo, ta n̄aka'nda ní ini na.

Ñayó'o ká'an xa'a ndayí ña x̄ini ñó'ó ní ka noo ink̄a ndayí

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Ta nafariseo x̄ini sɔ'o na ndí taJesús sayaa ra yu'u nasaduceo ta ɔn vása ní-naní'i ka na ña ka'an na xí'in ra, ta saá nafariseo nakutá'an xí'in tá'an m̄ji nayó'o. ³⁵ N̄ii tafariseo yó'o kúu ñii ɔa ta x̄ini va'a ndayí ña n̄itaa taMoisés, ta n̄indaaka tɔ'on ra ña koto ndoso ra taJesús, káchí ra saá:

³⁶ —Tata maestro, ¿ndá ndayí Ndios kúu ña xíní ñó'ó ní ka noo ndi'i inká ndayí? —káchí ra.

³⁷ Ta ndakuijn taJesús:

—Ndayí ña xíní ñó'ó ní ka kúu ñayó'o: “Kuki'vi ini yó koni yó Yivá yó Ndios xí'in ndi'i nímā yó, xí'in ndi'i ini yó, xí'in ndi'i sijní yó.”

³⁸ Ñayó'o kúu ndayí ñanoó, ña xíní ñó'ó ní ka.

³⁹ Ndatán sáná'a ndayí ñanoó, saá sáná'a ndayí ñaoví, káchí ña saá: “Ñii kǐ'va ndatán kǐ'vi ini yó xíní yó xí'in mǐi yó, saá kuki'vi ini yó koni yó natá'an yó.” ⁴⁰ Qvǐ ndayí yó'o kúu ña ná'no va'a, ta kúu ña noo kaku ndi'i inká ndayí ña nítāa taMoisés, ta noo ñayó'o kee ndi'i to'on ña saná'a naprofeta xina'á.

Ñayó'o ká'an xǎ'a yu kúu nave'e Cristo

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ Ta ndóo ka nafariseo, ta taJesús nindaqa to'on ra na, ⁴² káchí ra saá xí'in na:

—¿Yukía xáni ini ndó xǎ'a Cristo? ¿Yu kúu nave'e tayó'o?

Ta ndakuijn na:

—Ñii sa'ya ñani síkuá tarey David kuu ra —káchí na.

⁴³ Ta saá nika'an ra si'a xí'in na:

—Tá ndixa Cristo kuu ra sa'ya ñani síkuá tarey David, ¿ta ndachun nika'an tarey David xǎ'a Cristo, káchí ra: “TaKá'no nooǐ kúu ra”? Chi Nímā Ndios nika'an ini taDavid, ta nítāa ra to'on yó'o, ña káchí saá:

⁴⁴ Ndios nika'an ra xí'in taKá'no nooǐ:

“Koo ún xí'inǐ siin kua'áǐ noo táyǐ tón to'ó yó'o,

tanda kivi taxi i koyo ndi'i na kani tá'an xí'in ún
 tixin xa'a ún", kachí Ndios,
 nítáa táDavid xina'á. ⁴⁵ Xí'in to'on yó'o táDavid
 kachí ra Cristo kúu táKá'no noo ra. Ta, ¿mí
 kúchiño kúu Cristo sa'ya ñani síkuá táDavid?
 —kachí táJesús xí'in na.

⁴⁶ Ta nda ñii nayó'o ni-kuchiño ndakuin na
 nda ñii to'on ña nika'an ra xí'in na, tanda kivi
 yó'o ni-xiin ka na ndaka to'on na ra ña koto
 ndoso na ra.

23

*Ñayó'o ká'an xa'a táJesús kivi chikaq ra
 kuachi*

sata nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Ta saá táJesús nika'an ra xí'in nivi, ta xí'in
 naxíka xí'in ra, kachí ra saá:

² —Nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios kómí
 na yichi nandaxin na ndayí ña nítáa táMoisés.

³ Ta saá xini ñó'ó kasa ndivi ndó ndi'i ña ká'an na
 xí'in ndó. Ta on kutaku ndó ndatán táku nayó'o,
 chi ña sáná'a na ndó'ó on vása kisa ndivi mji
 na. ⁴ Chi nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios
 ké'é na ndatán ké'é nivi na kátón chiño veé ní
 ta yo'vi ní kuiso nivi, ta sákuiso na ña sata inká
 nivi, ta mji na nda lo'o on xiin na tinda na chiño
 veé ta yo'vi ní yó'o. ⁵ Ndi'i ña ké'é na kúu xa'a
 ña kóni mji na ña koto inká nivi ta ka'an na ndí
 va'a ní nivi kúu nafariseo xí'in na sáná'a ndayí.
 Ta nayó'o kátón ndaa na tá'ya na ñii caja lo'o
 noo ñó'o tutu kómí to'on Ndios, ta inká caja lo'o
 kátón ndaa na nó noo chiyó nda'a na, ta tón ovi

caja v́alí kátón nayó'o kúu tón ná'no ká nọọ caja inka n̄ivi. Ta nd́ixin na tikoto ña tákaa yí'va nánì ní ká nọọ ñayi'va yu'u tikoto inka n̄ivi. ⁶ Ta nọọ yóo vikọ xíxi, ndúkú na kundọo na nọọ táyi ná'no tón tọ'ó. Ta kútoo ní na kundọo na táyi tón ná'no tón tọ'ó yóo ve'e ñọ'o sinagoga. ⁷ Ta xíka na nọyá'vi, ta kóni na ña kasa tọ'ó ní n̄ivi na, kóni na ña ká'an n̄ivi xí'in na, kachí na saá: “Rabí, Rabí.”*

⁸ 'Ta ndó'ó, ọn vása va'a ke'é ndó ña ndáti ndó ñii k̄i'va saá ká'an n̄ivi xí'in ndó, kachí na: “Rabí”, chi ñii laá kúu ọa ọa Maestro nọọ ndó, ta ndi'i ndó'ó kúu ndó ñani ndó xí'in tá'an ndó. ⁹ Ta ọn ká'an ndó “Yivá i” kachí ndó xí'in nda ñii ọa, saá chi ñii laá kúu Yivá yó Ndios, ọa yóo ñoyívi n̄ino. ¹⁰ Ta ọn taxi ndó ká'an na xí'in ndó “Taká'no” kachí na, chi ñii laá kúu Ọa ọa Ká'no nọọ ndó. ¹¹ Ta ọa ká'no ní ká nọọ ndó'ó kuu ọa kasa chiño nọọ ndó. ¹² Chi ndi'i na kisa ká'no xí'in m̄ji nduu na nan̄ino ní, ta ndi'i na kisa n̄ino xí'in m̄ji nduu na naná'no ní, kasa Ndios xí'in na —káchí ọa Jesús.

¹³ Ta n̄ika'an tuku ọa Jesús xí'in nafariseo ta xí'in na sáná'a ndayí Ndios, káchí ra saá:

—¡Ñii k̄ivi xọ'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Na ọvi yu'u kúu ndó! Chi nákasi ndó yich̄i ña ọn ya'a nan̄ivi ña k̄i'vi na yich̄i nọọ xá'nda chiño Ndios. Ta ni m̄ji ndó, ọn x̄jin ndó k̄i'vi ndó yich̄i yó'o.

¹⁴ '¡Ñii k̄ivi xọ'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Na ọvi yu'u kúu ndó! Ọn vá'a ké'é ndó chi kíndaa ndó ve'e náña'a ná n̄ixi'i

* **23:7** Tọ'on “Rabí” kóni kachí ña: Tata Maestro.

yij. Tá ndi'i ke'é ndó saá, ta xí'in ñavatá ini ndó, xá'an ndó ve'e ño'o sinagoga, ta na'á ní ká'an ndó xí'in Ndios. Ké'é ndó saá xa'a ña kóni ndó kani sijn̄i n̄ivi ndí ndó'ó kúu nava'a ní noo Ndios. Ta xa'a ña on vá'a ké'é ndó, Ndios saxo'v̄i ka ra ndó'ó noo inka n̄ivi.

15 'iÑii k̄iv̄i xo'v̄i ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! iNa ovi yu'u kúu ndó! Saá chi kuá'an ndó ndi'i saá xiiña nda noo m̄ini, ta ndúkú ndó n̄ivi na kundik̄on yich̄i ndó. Ta n̄ivi na ndík̄on yich̄i ndó, ndása ndó nayó'o n̄ivi na ndiva'a ní ka ini noo ndó, ta ndixa ko'on nayó'o ndaya xí'in ndó.

16 'iÑii k̄iv̄i xo'v̄i ní ndó'ó, chi sáná'a ndó n̄ivi ko'on na yich̄i ña káchí m̄i ndó, ta ndixa m̄i ndó nakuáá kúu ndó, on vása xini ndó yich̄i! Saá chi ká'an ndó, káchí ndó saá: "Tá ñii n̄ivi ká'an na chíná'a na xa'a ve'e ño'o ká'no, ta on vása xini ñó'ó kasa ndivi na to'on na. Tá ká'an na chíná'a na xa'a ñaoro ña yóo ve'e ño'o ká'no, ta saá ndixa xini ñó'ó kasa ndivi na ña ká'an na", káchí ndó. 17 iNakí'ví kúu ndó ta nakuáá kúu ndó! ¿Yukía kúu ñaká'no xini ñó'ó ní ka? ¿Án ñaoro, án m̄i ve'e ño'o ká'no?, saá chi ve'e ño'o ká'no kúu ña ndása yij ndi'i ñaoro ñó'o ini ña. 18 Ta tuku ká'an ndó: "Tá ñii n̄ivi ká'an na chíná'a na xa'a n̄ama yij ve'e ño'o ká'no, ta on vása xini ñó'ó kasa ndivi na to'on na. Tá ká'an na chíná'a na xa'a ña sóko na noo Ndios ña ndoso noo n̄ama yó'o, ta saá ndixa xini ñó'ó kasa ndivi na ña ká'an na", káchí ndó. 19 iNasó'ó ta nakuáá kúu ndó'ó! ¿Yukía kúu ñaká'no xini ñó'ó ní ka? ¿Án ña sóko n̄ivi nándoso noo n̄ama, án m̄i

naṃaṃa yij ve'e ño'o ká'no?, saá chi naṃaṃa ve'e ño'o ká'no kúu ña ndása yij ndi'i ñasóko ña nándoso noṃo ña. ²⁰ Chi nivi na chíná'a xa'a naṃaṃa yij ve'e ño'o ká'no, nayó'o chíná'a na xa'a ndi'i ñasóko ña nándoso noṃo naṃaṃa yó'o, ²¹ ta nivi na chíná'a xa'a ve'e ño'o ká'no, nayó'o chíná'a na Ndios, ta yoo ve'e ño'o ká'no. ²² Ta nivi na chíná'a xa'a ñoyívi nino, nayó'o chíná'a na xa'a tón táyi ká'no Ndios, ta chíná'a na xa'a mii Ndios, ta yoo ñoyívi nino.

²³ ¡Ñii kivi xo'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Nivi na ovi yu'u kúu ndó! Saá chi táxi ndó nda'a Ndios ñii ko'ndo ña tava ndó tixin ña uxu ko'ndo ña kúu ñii ñii noṃo yukú válí ña xixi yó,† ta on vása kisa ndivi ndó chiño ña xini ñó'ó ní ka noṃo Ndios. Chi noṃo Ndios ña xini ñó'ó ní ka kúu ña ke'é yó ñandaa xí'in inká nivi, ña kundá'ví ini yó koni yó ndi'i nivi, ta chikaa ndino'o ini yó ña kandixa yó Ndios. Xini ñó'ó kasa ndivi ndó chiño ná'no yó'o noṃo Ndios. Ta saá ni, on sandakoo ndó kasa ndivi ndó inká chiño válí noṃo ra. ²⁴ ¡Ndó'ó sáná'a ndó nivi ko'on na yichi, ta mii ndó nakuáá kúu ndó! Ké'é ndó ndatán ké'é nivi na xí'i takuí ta si'na sáxixin na titikon lo'o ta koko na tícamello ñó'o xí'in takuí xí'i na.

²⁵ ¡Ñii kivi xo'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Na ovi yu'u kúu ndó! Nákata ndó sata vaso xí'in sata ko'o, ta ini mii ndó chutú ní ñakuí'ná, ta on vása táku ndó ñandakú. ²⁶ ¡Ndó'ó nafariseo nakuáá kúu ndó!

† 23:23 Yukú válí yó'o kúu mino castila xí'in eneldo xí'in comino.

Si'na xínì ñó'ó ndasa ndii ndó nímā ndó, ta saá ndundii ndi'i mji ndó ñoq Ndios.

27 '¡Ñii kivi xo'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Na ovi yu'u kúu ndó! Ndatán yóo ñii ve'e yaa ñoq ndúxun ñivi na ñixi'j, saá yóo ndó'ó, chi yaa ní sata ve'e yó'o ta tixin ña nina chútú leke xí'in ndi'i ña tá'yí. 28 Ndatán káa ñivi na va'a ní, saá káa ndó ñoq inkā ñivi, ta nímā ndó chútú ña on vá'a xí'in ñavatá.

29 '¡Ñii kivi xo'vi ní ndó'ó, nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios! ¡Na ovi yu'u kúu ndó! Livi ní kisa va'a ndó ve'e ñoq ñinduxun naprofeta xina'á, ta saá livi ní ndása va'a ndó ñoq ñinduxun inkā ñivi na va'a. 30 Ta ká'an ndó: "Tá ní xitaku yó xina'á kuja xitaku naxii síkuá yó, ta nda lo'o on chindeé yó nayó'o ña ka'ni na naprofeta", káchí ndó. 31 Ta xí'in to'on yó'o ná'ma mji ndó ña kúu ndó sa'ya ñani síkuá na xa'ni naprofeta xina'á. 32 ¡Ta vitin va'a saxino ndó kasa ndivi ndó ña kixá'á ké'é naxii síkuá ndó xina'á!

33 '¡Sa'ya koq xati kúu ndó'ó! ¿Ndasaá kuchiño sakaku xí'in mji ndó ña on ko'on ndó ndaya? 34 Ta saá ti'víj naprofeta na ká'an ndoso to'onj, ta ti'víj nandíchi na xínì to'onj, ta ti'víj na sáná'a to'onj ta ka'an na xí'in ndó. Ta ndó'ó ka'ni ndó sava nayó'o, ta inkā na katakaq ndaa ndó ña kivi na nda'a tón cruz, ta sava na kani ndó xí'in kuártá ve'e ño'o sinagoga, ta sava nayó'o ñii ñii ñoo ndó taxin ndó na. 35 Ta sata mji ndó nakava kuachi xa'a ña ñixita ñii ndi'i ñivi na va'a xina'á, ta kixá'á ña xí'in ña ñixi'j

taAbel,‡ ta ndi'i ña xí'in ña ñixi'i taZacarías, sa'ya taBerequías. Ta ñivi xijí síkuá ndó xa'ni na taZacarías kivi xindichi ra ma'ño ña kúu yé'é ve'e ño'o ká'no xí'in ña kúu nama yijí noo sóko na ña'a noo Ndios. ³⁶ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, sata mji ndó ñivi na táku vitin, nakava kuachi xa'a ña ñixita ñijí ndi'i nava'a yó'o —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'ku taJesús xa'a ñoo Jerusalén
(Lc. 13:34-35)*

³⁷ Ta tuku ñika'an taJesús, káchí ra saá:

—¡Nañoo Jerusalén, ndó'ó kúu na xá'ni naprofeta, ndó'ó kúu na koon yuu ñivi na t'í'ví Ndios ña chindeé na ndó'ó! ¡Kua'a ní yichí káchí ini i nakaya i ndó'ó, ndatán ñii nduxú sí'í nákaya rí sa'ya rí tixin ndixin rí, ta ñi-xiin ndó kundaa i ndó'ó! ³⁸ Ta vitin sandakoo Ndios ve'e ño'o ndó, ta kuu vichí ña ta nduxun ña. ³⁹ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, nañoo Jerusalén, on koto ka ndó yijí nda tondaa kivi ka'an ndó to'on yó'o: “Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in tayó'o, taa ta kixaa xí'in ndayí Ndios”, káchí ndó xa'a i.

24

*Ñayó'o ká'an xa'a ve'e ño'o ká'no ñoo
Jerusalén*

*ndi'i xa'a ña ñii kivi ña vaxi
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)*

¹ Ta saá taJesús keta ra ve'e ño'o ká'no ta ku'a'an ra, ta naxíka xí'in ra ñixaa yatin na noo

‡ **23:35** TaAbel xikuu sa'ya taAdán xí'in ñáEva, ta tayó'o ñixi'i ra, ke'é ñani ra taCaín.

ra, ta kixá'á na ká'an na xí'in ra xa'a ve'e ño'o yó'o. ² Ta nika'an taJesús xí'in na:

—¿An xito ndó ndi'i ñayó'o? Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, nda ñii ka yuu on koo ka sata inka yuu. Saá chi ñii kivi ña vaxi tani ve'e ño'o yó'o ta ndi'i xa'a ña —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a seña ña saná'a
xa yatin kixaa kivi sondí'í ñoyívi yó'o
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)*

³ Ta saá ku'a'an na xiki tón Olivo ta xikoo taJesús noo ño'o, ta naxíka xí'in ra xito na on koo ka nivi, ta kixaa na noo ra, ta nika'an na xí'in ra:

—Tata, kóni ndi ndato'on ún xí'in ndi, ¿ama koo saá ña kachí ún? ¿Ndá seña kuu ña koni ndi ña kunda'a ini ndi ña xa yatin kixi tuku ún, ta kixaa kivi sondí'í ñoyívi yó'o? —káchí na.

⁴ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Koto va'a ndó ña on sandá'ví nivi ndó'o.

⁵ Saá chi ku'a'a ní ta kixaa, ta kivi kixaa ñii ñii na, ta ka'an na xí'in ndó, kachí na saá: “Yí'i kúu Cristo, ta ta tíví Ndios sakaku na ñoyívi yó'o”, kachí na xí'in ndó, ta sandá'ví na ku'a'a ní nivi.

⁶ Ta koni so'o ndó yoo kuachi xá'ni tá'an na ñoo yatin, ta xá'ni tá'an na ñoo xíká, ta on kuyí'ví ndó. Chi xini ñó'o kundivi ndi'i ñayó'o, ta saá ni, ta'an kixaa kivi ñasondí'í ñoyívi yó'o. ⁷ Kivi ña vaxi nakuita nivi na ñoo ná'no ka'ni tá'an na xí'in nivi na inka ñoo ná'no, ta ñoo noo yoo narey ka'ni tá'an na xí'in inka ñoo noo yoo inka narey. Ta ku'a'a ní xiiña taan noo ño'o, ta koo ní soko, xí'in ndi'i noo kue'e. ⁸ Ñayó'o kuiti kuu ña kixá'á ña xo'vi ní nivi.

9 'Sava n̄ivi tiin na ndó'ó kọ'on ndó xí'in na, ta nataxi na ndó'ó nda'a nachíño ná'no, ta saxo'vi na ndó'ó, ta ka'ni na sava ndó'ó. Ndi'i n̄ivi ñoyívi yó'o kusaḡ ini na koni na ndó'ó chi na ndíkḡon yí'i kúu ndó. 10 Ta kivi kundivi ñayó'o saá, kuḡ'a ní n̄ivi sandakoo na yichí i, ta kusaḡ ní ini na koni na xí'in tá'an m̄ji na, ta sandá'ví xí'in tá'an m̄ji na nataxi na natá'an na nda'a nachíño. 11 Ta nakuita kuḡ'a ní n̄iprofeta vatá sandá'ví na kuḡ'a ní n̄ivi. 12 Ndeé ní kua'no ka ña on vá'a, ta kuḡ'a ní n̄ivi sandakoo na ña kuki'vi ini na koni tá'an na. 13 Ta n̄ivi na on vása sandakoo yichí i, ta kundikḡon va'a na ña, ndḡ kixaḡ kivi ndi'i ña xo'vi na ñoyívi yó'o, ta Ndios sakḡaku ra na ña kutakḡ na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi. 14 Ta n̄ivi na ndíkḡon yí'i ndato'on na xa'a i xí'in ndi'i n̄ivi na ndóo ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o ña kundaa ini na to'on i, ta saá kixaḡ kivi ñasondí'í ñoyívi yó'o —káchí taJesús xí'in na.

15 Ta ndó'ó na ká'vi to'on yó'o xini ñó'ó kundaa ini ndó to'on yó'o ña n̄ika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Kuiya xina'á taprofeta Daniel n̄ika'an ra xa'a ña on vá'a ñakini ña sandi'i xa'a ñayí. Ta kixaḡ kivi koto ndó yóo ña on vá'a ñakini yó'o ve'e ño'o ká'no, 16 ta ndi'i n̄ivi na ndóo estado Judea yó'o, xini ñó'ó kee na ta kono na kọ'on na noo yóo yukḡ síkón. 17 Tá n̄ivi nándoso na s̄ini ve'e na, ta nayó'o on vá'a noo na naki'in na ña kómí na ve'e na. 18 Tá n̄ivi ñó'o yukḡ, ta nayó'o, on vá'a ndikó ka na ve'e na naki'in na tikachí na. 19 iNdá'ví ní náña'a ná ñó'o sa'ya, ta ndá'ví ní náña'a ná yóo sa'ya válí na chíchín, chi ndeé ní koo ña xo'vi

ná kivi kundivi ñayó'o saá! ²⁰ Ndukú ndó ño Ndios ña on kuu ña kivi vixin ní, ni kivi yi ña nákindée yó ña kundo'o ndó saá. ²¹ Nda kivi ño ña kisa va'a Ndios ñoyívi yó'o tãda vitin, nanivi xó'vi na. Ta kivi koo ña on vá'a yó'o saá, ndeé ní ka xo'vi ndi'i nivi. Ta nda ñii ka kivi ña vaxi on xo'vi ka na ndatán xo'vi na kivi yó'o. ²² Ta xa'a ña kúndá'ví ini Ndios xini ra nivi na ñaxin ra ndíkõn yichi ra kúu ña chitóni ra salo'o kivi xo'vi nivi ñoyívi yó'o. Tá on vása ní-chitóni ra saá, níkúu, ta nda ñii nivi on kivi ka ku na ño ña xó'vi na.

²³ 'Tá yoo ñii nivi na ka'an xí'in ndó: "Yó'o yoo Cristo ta ti'vi Ndios sakaku na ñoyívi yó'o", án "Koto ndó, ka yoo ra", kachí na xí'in ndó, ta on kandixa ndó na. ²⁴ Chi nakuita ku'a ní navatá ta ka'an na, kachí na si'a: "Yi'í kúu Cristo ta ti'vi Ndios", ta inká na ka'an, kachí na: "Yi'í kúu taprofeta ta ka'an ndoso to'on Ndios", ta on sivi nanda kúu na. Navatá yó'o tonda na ke'é na milagro ña sandá'ví na nivi, tãda yatin kuchiño sandá'ví na nivi na ñaxin Ndios kundikõn yichi ra. ²⁵ Vitin kúnda ini ndó ndi'i ñayó'o, chi xa ndato'on i xí'in ndó. ²⁶ Ta saá tá ka'an nivi xí'in ndó, kachí na: "Koto ndó ño yoo yuku yichi, chi kán yoo ta ta ti'vi Ndios sakaku na ñoyívi yó'o", kachí na, ta on ko'on ndó ño yoo yuku yichi koto ndó ra. Tá ka'an tuku na xí'in ndó: "Koto ndó ini ve'e, chi yó'o yoo ta ta ti'vi Ndios sakaku na ñoyívi yó'o", kachí na, ta on kandixa ndó ña ka'an na. ²⁷ Ndatán yoo taxá ña náye'e ñoyívi, kixá'á ña náye'e ña nda ño kána ño'o tãda ño ndétá ño'o náye'e ña, saá

koo kivi ndikó i ñoyívi yó'o. ²⁸ Tá xító ndó míkía ndáchí kuá'a ní tiqko chée,* ta saá kúndaꝯ ini ndó míchí kándú'u ñii kití tí ñixi'i. Ñii k'i'va saá kúndaꝯ ini ndó seña ña kachí xa yatin ní tondaꝯ kivi ña ndikó i ñoyívi yó'o —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a seña ña saná'a
xa yatin kixaa kivi ndikó taJesús ñoyívi yó'o
(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)*

²⁹ Ta tuku ñika'an taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ta kivi ndi'i ña xo'vi ñivi, xandikõn ña ño'o ká'no yé'e kunaa nõõ ña, ta tíyoõ õn vása naye'e ka rí, ta tíkimi kee rí ñoyívi ñino ta koyo rí, ta ndi'i ña kómí ndeꝯ yóo ñoyívi ñino kanda ña ta kisin ndi'i ñayó'o. ³⁰ Ta ndi'i ñivi koni na ñii seña ñoyívi ñino ña saná'a ña ndikó yi'i, ta ta kixi nõõ Ndios, ta saá ndi'i nañoõ ñoyívi yó'o kuchuchú ní ini na, ta kuaku ní na. Ta saá ndi'i ñivi koni na yi'i, ta vaxi ma'ño viko, xí'in ndeꝯ ká'no, xí'in ndi'i ña yé'e livi. ³¹ Xí'in ña ndá'yi trompeta, yi'i ti'ví ñaángel ko'on na nakaya na ndi'i ñivi na ñakaxin i na kúu na ndikõn yichí i. Ta ñivi yó'o kee na ndi'i saá xiiña nõõ ño'o ñoyívi yó'o xí'in ñoyívi ñino, ta kixaa na nõõ i.

³² 'Ta ndó'ó, sakuá'á ndó ta kúndaꝯ ini ndó ña sáná'a yiton tón higo: Tá xa vaxi nduxaa nó, ta nákoõ yuku yúta nda'a nó, ta saá kúndaꝯ ini ndó xa ñikuyatin ní kixaa saví. ³³ Ta kivi xító ndó xa kuá'an kundivi ndi'i ñayó'o ña ndato'on i xí'in ndó, ta saá kúndaꝯ ini ndó xa vaxi kuyatin kivi ndikó i ñoyívi yó'o. ³⁴ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó,

* **24:28** To'on griego ña káchí "tiqko chée" ta tuku káchí ña "taşin yá'á."

n̄ivi na x̄ito kixá'á seña yó'o kutakū k̄a na nd̄a ndi'i kundivi ndi'i ña nd̄ato'on̄ i x̄i'in ndó. ³⁵ Ña ñoyívi n̄ino x̄i'in ña ñoyívi yó'o ñii k̄iv̄i v̄axi ndi'i x̄a'a ña, ta t̄o'on̄ i ɔn ndi'i x̄a'a ña, ta kindoo ña ndi'i saá k̄iv̄i.

³⁶ 'Nda ñii n̄ivi ɔn v̄asa x̄in̄i na ama ndikó̄ i, ni n̄ivi na ndóo ñoyívi yó'o, ni naángel na ndóo ñoyívi n̄ino. Ta ñii laá Ndios Tata Yivá yó kúu t̄a t̄a x̄in̄i ama ndikó̄ i ñoyívi yó'o.

³⁷ 'Ñii k̄i'va x̄itakū n̄ivi k̄iv̄i n̄ix̄iyo t̄aNoé, saá kutakū na k̄iv̄i kuyatin ndikó̄ i ñoyívi yó'o. ³⁸ Saá chi k̄iv̄i x̄itakū t̄aNoé x̄ina'á ndi'i n̄ivi x̄ixi na, x̄i'i na, ta tón̄da'a na, ta táxi na tón̄da'a sa'ya na, saá yóo na nd̄a n̄itond̄aa k̄iv̄i n̄ik̄i'vi t̄aNoé ini tón barco. ³⁹ Ta ɔn v̄asa ní-kundaa ini na yukiā kundo'o na and̄a k̄iv̄i kixá'á n̄ikoon sav̄i na'á, ta saá t̄ani ndi'i na ta n̄ika'a na x̄i'in takuī ta n̄ixi'i ndi'i n̄ivi yó'o. Saá chi ɔn v̄asa ní-xiyo ti'va na, ta ñii k̄i'va saá ɔn v̄asa koo ti'va n̄ivi k̄iv̄i ndikó̄ i ñoyívi yó'o. ⁴⁰ Tá ɔv̄i t̄a kisa chiño ra yuku, ta naki'in̄ i ñii t̄ayó'o k̄o'ɔn ra x̄i'in̄ i, ta ink̄a ra ndoo. ⁴¹ Tá ɔv̄i násí'í yóo ná ndíko ná, ta naki'in̄ i ñii ñá k̄o'ɔn ñá x̄i'in̄ i, ta ink̄a ñá ndoo.

⁴² 'Ta saá ndó'ó, kundoo ti'va ndó chi ɔn v̄asa x̄in̄i ndó ama ndikó̄ ȳi'i, t̄aKá'no noo ndó, ñoyívi yó'o. ⁴³ Ta kundaa v̄a'a ini ndó ñayó'o: Tá ñii t̄a yóo ra ve'e ra, ta x̄in̄i ra ama kixaa t̄akuí'ná, ta saá koo ti'va ra ta ɔn taxi ra k̄i'vi t̄akuí'ná yó'o kasa kuí'ná ra ñakuíká kómí ra ve'e ra. ⁴⁴ Ta saá ndó'ó x̄in̄i ñó'ó kundoo ti'va ndó, saá chi ndikó̄ i ñoyívi yó'o ñii k̄iv̄i ña ɔn v̄asa ndáti ndó —káchí t̄aJesús x̄i'in na.

Ñayó'o ká'an xá'a nivi na kisa chiño xí'in ndino'o ini

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Ta nika'an tuku taJesús, káchí ra saá:

—¿Ndasaá ke'é ñii taká'no xí'in ñii taa ta kisa chiño xí'in ndino'o ini noo ra? Ta taká'no yó'o sakuiso chiño ra tayó'o ña taxi tayó'o kuxu nivi na yóo ve'e ta kasa kuenda ra xí'in ve'e yó'o.

⁴⁶ Ta saá kunakaa ñasii níma ta kisa chiño xí'in ndino'o ini kivi ndikó taká'no noo ra, ta koto ra va'a ní kisa ndivi ra chiño. ⁴⁷ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, taká'no yó'o taxi ra nda'a ta kisa chiño xí'in ndino'o ini, ña kuiso chiño ra xí'in ndi'i ña'a ve'e taká'no yó'o. ⁴⁸ Tá yóo ñii taa ta on vása kisa chiño ra xí'in ndino'o ini ra, ta xáni siji ra saá: “Xa na'á ní kuáchí taká'no noo yó, on vása xini yó ndá kivi ndikó ra”, xáni siji ra. ⁴⁹ Ta saá kixá'a ra ndi'i saá kivi káni ra na kisa chiño xí'in ra, ta ñii ki'va saá kixá'a ra ndi'i saá kivi xixi ra ta xí'i ra xí'in na xí'i ní. ⁵⁰ Ta ñii kivi ña on vása ndáti ra, ni hora ña on vása yóo ti'va ra, ta ndikó taká'no noo ra. ⁵¹ Ta taká'no noo ra yó'o saxo'vi ní ña'a ra, ta ti'vi ña'a ra ko'on ra noo ndóo nivi na on vá'a na ovi yu'u, noo kuaku ní na ta noo xo'vi ní na —káchí taJesús xí'in na.

25

Cuento yó'o ndato'on xá'a uxu násí'í ná ta'an tonda'a

¹ Ta nika'an taJesús, káchí ra saá:

—Ná ndato'on i ñii cuento xí'in ndó ndasaá koo kivi ka'nda chiño Ndios ñoyívi yó'o. Saá ndo'o uxu násí'í ná kee ku'a'an noo yóo viko tonda'a

ñii ñátá'an ná. Ta ná uxu yó'o ní'i ná ño'ò tóon ta kee ná kuá'an ná nakutá'an ná xí'in taa ta tonda'a. ² Ta o'on násí'í yó'o ná ndíchí ní sijní ta xa yóo ti'va ná, ta inka o'on násí'í ná on vása ndíchí sijní ni on vása yóo ti'va ná. ³ Ta o'on náña'a ná on vása ndíchí sijní yó'o, vará ní'i ná ño'ò tóon, ta on vása ndíso ka ná aceite ña chikaa ná ini ño'ò yó'o. ⁴ Ta ná o'on ndíchí sijní, ndíso ka ná kisi ñó'o aceite xí'in ño'ò tóon. ⁵ Ta xa na'á ní nikuáchi ta kóni tonda'a, on koó ra kíxaa, ta uxu násí'í yó'o kani ma'ná ná ta nijkisin ná. ⁶ Ta ma'ño ñoó xinjí so'o uxu saá náña'a ká'an nivi: "¡Xa vaxi taa ta tonda'a! ¡Kee ndó naki'in va'a ndó ra!", káchí na. ⁷ Ta saá ndakoo uxu násí'í yó'o, ta kixá'á ná kasa ndivi ná ña natoon ye'e va'a ño'ò ná. ⁸ Ta o'on náña'a ná on vása ndíchí sijní nika'an ná xí'in náña'a ná xa yóo ti'va: "Taxi lo'o ndó aceite nda'a ndi, saá chi kóni nda'va ño'ò ndi", káchí ná. ⁹ Ta ndakuiin násí'í ná xa yóo ti'va: "On kúchiño taxi ndi aceite, chi on kunani ña koni ñó'ó ndó'ó xí'in ndi'i. Va'a ka kuá'an ndó noo síkó na aceite ta sata ndó ña koni ñó'ó mji ndó", káchí ná. ¹⁰ Tá kuá'an násí'í ná on vása ndíchí sijní ña sata ná aceite, ta kixaa taa ta tonda'a. Ta násí'í ná ndíchí sijní ná xa yóo ti'va xí'in ño'ò tóon nakutá'an ná xí'in ra, ta niki'vi ná xí'in ra viko tonda'a. Ta ndásj kútu ye'é ve'e noo yóo viko. ¹¹ Ta saá násí'í ná on vása ndíchí sijní, ndikó ná kixaa ná ta kana ná, káchí ná saá: "¡Tata, tata, nakuiná ún ye'é ná ki'vi ndi viko!", káchí ná. ¹² Ta ndakuiin ta tonda'a, káchí ra saá: "Ndixa ká'an j xí'in ndó, on vása xinjí j ndó'ó", káchí ra xí'in násí'í ná on vása ndíchí sijní ni on vása yóo ti'va. Saá ndi'i

cuento lo'o yó'o —káchí t̃aJesús.

¹³ Ta saá ñik̃a'̃añ k̃a t̃aJesús x̃í'iñ na:

—Ta saá ndó'ó, kund̃o t̃i'va ndó chi ɔñ vása x̃íñi ndó ama ndikó ỹí'í, t̃a t̃a k̃ix̃i ño Ndios —káchí ra x̃í'iñ na.

Cuento yó'o ndát̃o'oñ x̃a'a s̃i'úñ t̃axi t̃apatróñ nda'a ɔñi na k̃isa chiño ño ra (Lc. 19:11-27)

¹⁴ Ta ñik̃a'̃añ t̃aJesús, káchí ra saá:

—Ná ndat̃o'oñi ink̃a cuento x̃í'iñ ndó ndasaá koo ña ka'nda chiño Ndios ñoyívi yó'o. Saá ndo'o ñii t̃a si'na k̃a kee ra k̃o'ɔñ ra ñii chiño ink̃a ñoo, ta k̃ana ra na k̃isa chiño ño ra, ta k̃ix̃aa na, ta s̃akuiso chiño ra na ñakuík̃a kómí ra.

¹⁵ 'Taxi ra ñii bolsa ká'no s̃i'úñ ña kómí ɔ'ɔñ talento* nda'a ñii t̃a k̃isa chiño ño ra, ta ink̃a bolsa s̃i'úñ ña kómí ɔvi talento nda'a ink̃a ra, ta ñii bolsa s̃i'úñ ña kómí ñii talento nda'a t̃aɔñi, saá chi x̃íñi va'a ra ndasaá k̃isa chiño ñii ñii t̃a k̃isa chiño ño ra. Ta saá kee ra kũa'̃añ ra. ¹⁶ T̃a t̃a ñaki'iñ ɔ'ɔñ bolsa ná'no s̃i'úñ, ta ñix̃a'̃añ ra s̃ata ra ta ñis̃ikó ra, ta saá ñaki'iñ ra ink̃a ɔ'ɔñ bolsa ná'no s̃i'úñ. ¹⁷ Ñii k̃i'va k̃isa chiño t̃a t̃aɔño saá k̃isa chiño t̃aɔvi yó'o x̃í'iñ ɔvi bolsa ná'no s̃i'úñ, ta ñaki'iñ ra ink̃a ɔvi bolsa ná'no s̃i'úñ s̃ata ña. ¹⁸ Ta t̃aɔñi ñaki'iñ ñii bolsa ká'no s̃i'úñ, ta x̃ata kónó ra ñii yavi ño ño'o, ta sandúxuñ ra s̃i'úñ t̃apatróñ ra.

¹⁹ 'Ta ñiya'a kũa'̃a ní k̃ivi, ta saá ndikó t̃apatróñ ñaxaa ra ve'e ra, ta kóni ndasa ra kuenda x̃í'iñ na k̃isa chiño ño ra. ²⁰ Ta k̃ix̃aa t̃a ñaki'iñ ɔ'ɔñ bolsa ná'no s̃i'úñ, ta ñik̃a'̃añ ra x̃í'iñ t̃apatróñ:

* **25:15** Ñii talento kúu s̃i'úñ ña kúu ya'vi ñii t̃a t̃a k̃isa chiño x̃a'ɔñ kujya.

“Tata, taxi ún o'on bolsa ná'no s'i'ún nda'a i, ta vitin yó'o naki'in ún ña, ta naki'in ún inká o'on bolsa ná'no s'i'ún ña naki'in i satá ña xa'a ña kisa chiño i ña”, káchí ra. ²¹ Ta nika'an tapatrón: “Va'a ní kisa ndivi ún chiño. Va'a ní tamozo kúu ún. Va'a ní kúchiño kundaa ini i yó'ó. Ta sakuiso chiño i yó'ó ku'a a ní ka ña'a, saá chi va'a ní kisa ndivi ún chiño lo'o yó'o. Ta vitin na'a ki'vi ún ve'e i ta kusij ní ini ún xí'in i”, káchí tapatrón. ²² Ta ta naki'in ovi bolsa ná'no s'i'ún kixaa ra noo tapatrón, ta nika'an ra: “Tata, taxi ún ovi bolsa ná'no s'i'ún nda'a i, ta vitin yó'o naki'in ún ña, ta naki'in ún inká ovi bolsa ná'no s'i'ún ña naki'in i satá ña xa'a ña kisa chiño i ña”, káchí ra. ²³ Ta nika'an tapatrón: “Va'a ní kisa ndivi ún chiño. Va'a ní tamozo kúu ún. Va'a ní kúchiño kundaa ini i yó'ó. Ta sakuiso chiño i yó'ó ku'a a ní ka ña'a, saá chi va'a ní kisa ndivi ún chiño lo'o yó'o. Ta vitin na'a ki'vi ún ve'e i ta kusij ní ini ún xí'in i”, káchí tapatrón. ²⁴ Ta ta naki'in ñii bolsa ká'no s'i'ún kixaa ra, ta nika'an ra: “Tata, xini va'a i yó'ó kúu ñii ta ta ndeé ní ini. Yó'ó kúu ta nákaya ña'a noo on vása ní-chi'i ún, ta náki'in ún ñava'a noo on vása ní-kisa chiño ún. ²⁵ Ta niji'vi ini i, ta nixa'an i chikaa se'é i s'i'ún ún yavi kónó tixin ño'o. Ta vitin yó'o naki'in ún s'i'ún ún ña taxi ún nda'a i”, káchí ra. ²⁶ Ta ndakuin tapatrón, káchí ra saá: “¡Yó'ó kúu tamozo ndiva'a, ta xúxán ní! Tá xa xini ún yi' i kúu ta nákaya ña'a noo on vása ní-chi'i i, ta náki'in i ñava'a noo on vása ní-kisa chiño i, ²⁷ ta, ¿ndachun ni-chikaa va'a ún s'i'ún i ini ve'e noo tá'vi s'i'ún? Ta kivi ndikó i, naki'in i

sì'ún ì xí'in siki ña, níkúu", káchí tapatrón. ²⁸ Ta saá ñika'an tapatrón xí'in ñivi na ndóo xí'in ra: "Kindaa ndó nda'a ra bolsa ká'no sì'ún, ta taxi ndó ña nda'a ɽa ɽa kómí uxu bolsa ná'no sì'ún. ²⁹ Ta ndi'i ñivi na va'a xini kukomí sì'ún, ta nayó'o naki'in ka na kua'a ka sì'ún. Ta ñivi na on vása xini ndasaá va'a kukomí na sì'ún, ɽanda ñalo'o kómí na, nondaa ña nda'a nayó'o. ³⁰ Ta ɽamozo ɽa on vása kisa chiño va'a, tava ndó ra ke'e noo naa ní, noo kuaku ní ra ta xo'vi ní ra", káchí tapatrón. Ta ndi'i cuento lo'o yó'o —káchí ɽaJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ndasaá koo
kivi sondí ndikó ɽaJesús ñoyivi yó'o*

³¹ Ta ñika'an ɽaJesús xí'in na:

—Ta kivi ndikó ñoyivi yó'o, yi'i, ɽa ɽa kixi noo Ndios, ndikó ñivi na ndi'i ñalivi ña yé'e, xí'in ndi'i naángel, ta saá koo ño ɽáyí tón ká'no tón to'ó noo ka'nda chiño ñivi. ³² Ta ñivi na kixi ndi'i saá xiiña ñoyivi yó'o kixaá na nakutá'an na noo ñivi, ta nata'ví ñoyí'o ndatán náta'ví ñivi ɽa ndikachi sana ra xí'in ɽisú'u sana ra. ³³ Ndatán yóo ñivi ɽa chindoo ra tndikachi sana ra noo yóo nda'a kua'a ra, ta titisú'u sana ra chindoo ra rí noo yóo nda'a yitin ra, saá chindoo ñivi na va'a noo yóo nda'a kua'a ñivi na on vá'a chindoo ñivi na noo yóo nda'a yitin ñivi. ³⁴ Ta yi'i, ɽaRey, ka'an ñivi na ndóo noo yóo nda'a kua'a ñivi: "Ndó'ó kuu na naki'in ñava'a nda'a Yivá ñivi. Vitin na'a ndó kivi ndó noo xá'nda chiño Ndios, saá chi nda ñanoo kivi kixá'a ñoyivi ndó'ó kuu na chitoní ra naki'in ndi'i ñava'a ra. ³⁵ Chi kivi ñixi'í ñivi soko ta ndó'ó taxi ndó ña xixi ñivi. Kivi ñyichí ñivi takuí ndó'ó

taxi ndó takuí xí'i. Ta kivi nixiyo xíkái ñoo ñoo, ta ndó'ó taxi ndó ñii xiiña ñoo xindú'u ñakindée. ³⁶ Kivi on koó tikoto ní-xiyo, ta ndó'ó taxi ndó tikoto xindixin. Kivi ndeé ní saxo'vi kue'e yí'i ta ndó'ó nixaa ndó nika'an ndó to'on va'a xí'in. Kivi xinakaa ini ve'e kaa ta nixa'an ndó chindeé ndó yí'i", kachí xí'in na. ³⁷ Ta saá nivi na va'a ini yó'o ndaka to'on na yí'i, kachí na saá: "Tata, ¿ama xini ndi yó'ó nixi'í ún soko ta taxi ndi ña xixi ún? ¿Ama xini ndi yó'ó niji'í ún takuí ta taxi ndi takuí xí'i ún? ³⁸ ¿Ama nixiyo xíká ún ñoo ñoo ún ta taxi ndi ñii xiiña ñoo xindú'u ún ñakindée ún? ¿Ama xini ndi yó'ó on koó tikoto ún ní-xiyo ta taxi ndi tikoto nda'a ún xindixin ún? ³⁹ ¿Ama xini ndi saxo'vi ní kue'e yó'ó, án xini ndi yó'ó xinakaa ún ini ve'e kaa ta nixa'an ndi chindeé ndi yó'ó?" ⁴⁰ Ta yí'i, taRey, ndakuij, ka'an jí xí'in na: "Ndixa ká'an jí xí'in ndó, ndi'i saá yichí chindeé ndó nivi nandá'ví ní na ndikon yí'i, ndi yí'i kúu ta chindeé ndó saá", kachí jí xí'in na.

⁴¹ 'Ta yí'i, taRey, ka'an jí xí'in na ndóo ñoo yóo nda'a yitin jí: "Kuta'a ndó ñoo jí, ndó'ó na ndiso chí'ña. Ku'a'an ndó ko'on ndó ñoo xixi ño'o ña on vása nda'va ndi'i saá kivi, chí Ndios kisa va'a ra ño'o xixi yó'o ña xo'vi ní ñanímá ndiva'a ká'no xí'in ndi'i inká níma ndiva'a tá'an mji ña. ⁴² Saá chí kivi nixi'í jí soko ta ndó'ó ni-taxi ndó ña kuxu jí. Kivi niji'í jí takuí, ta ndó'ó ni-taxi ndó takuí ko'o jí. Kivi nixiyo xíká jí ñoo ñoo jí, ta ndó'ó ni-taxi ndó ñii xiiña kandú'u jí nakindée jí. ⁴³ Kivi on koó tikoto ní-xiyo kundixin jí, ta ndó'ó ni-taxi ndó tikoto nda'a jí. Kivi ndeé ní saxo'vi kue'e yí'i

án kivi xinakaa i ini ve'e kaa ta ndó'ó ni-xa'an ndó chindeé ndó yi'i", kachi xi'in na. ⁴⁴ Ta nivi na on vá'a yó'o ndaka to'on na yi'i, kachi na saá: "Tata, ¿ama xini ndi yó'ó nixi'i ún soko? ¿Ama xini ndi yó'ó niyichi ún takuii? ¿Ama xini ndi yó'ó nixiyo xiká ún noo ún? ¿Ama xini ndi yó'ó on koó tikoto ní-xiyo kundixin ún? ¿Ama xini ndi ndeé ní saxo'vi kue'e yó'ó?, ¿ama xini ndi yó'ó xinakaa ún ini ve'e kaa, ta on vása ní-chindeé ndi yó'ó?" ⁴⁵ Ta yi'i ndakuiin i, ka'an i xi'in na: "Ndixa ká'an i xi'in ndó, ndi'i saá yichi ña on vása ní-chindeé ndó nivi nandá'vi ní na ndikon yi'i, ndi yi'i kuu ta on vása ní-chindeé ndó saá", kachi xi'in na. ⁴⁶ Ta na on vá'a yó'o ko'on na noo xo'vi ní na ndi'i saá kivi ña vaxi, ta nivi na va'a ko'on na kutaku na xi'in Ndios ndi'i saá kivi ña vaxi —kachi taJesús.

26

Ñayó'o ká'an xa'a ña ká'an tá'an nivi tiin na taJesús

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Ta ndi'i saná'a taJesús ndi'i to'on yó'o nivi, ta saá nika'an ra xi'in naxika xi'in ra, kachi ra:

² —Xini ndó kumanj ovi kivi ña tonda kivi kana vikō Pascua.* Ta nataxi na yi'i, ta ta kixi noo Ndios, nda'a nivi na on xiin koni yi'i ña katakaa ndaa na yi'i ña kivi nda'a tón cruz —kachi ra xi'in na.

* **26:2** Pascua najudío kána ña uxá kivi xa'a ña náká'an na ndasaá Ndios sakaaku ra naxi sikuá na noo ñaño Egipto kujya xina'á.

³ Ta saá m̄ji k̄iv̄i yó'o na sáná'a ndayí Ndios xí'in nax̄ikua'a n̄o n̄ajudío xí'in naná'no n̄o nasutu, n̄akutá'an ndi'i na yé'é ve'e taCaifás, ta taCaifás yó'o kúu taká'no n̄o ndi'i nasutu. ⁴ Ta n̄ika'an tá'an ndi'i nayó'o ndasaá koo kasa va'a na kuachi vatá xa'a taJesús, ta tiin na ra ña ka'ni ña'á na. ⁵ Ta n̄ika'an na, káchí na saá:

—On kuchiño tiin yó ra k̄iv̄i viko, koto koni ndi'i nan̄ivi ñoo yó'o, ta s̄iso na nda'yi na, ta kani tá'an na, ta koo ní kuachi —káchí na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ñii ña'a k̄iv̄i ch̄ika'a ñá nduta támi xá'an s̄ini taJesús
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)*

⁶ Ta yóo taJesús ñoo Betania ve'e taSimón, ta x̄ikomí kue'e tá'yí naní ña lepra. ⁷ Tá yóo taJesús x̄ixi ra n̄o mesa, ta k̄ixa'a yatin ñii ña'a ní'i ñá ñii yuyū ña kuva'a xí'in yuū naní alabastro, t̄ixin ña ñó'o nduta tá xá'an támi ní, ta nduta yó'o kúu tá yá'ví ní. Ta ch̄ika'a ndi'i ñá rá s̄ini taJesús. ⁸ Ta nax̄ika xí'in ra x̄ini na ñayó'o ta n̄isa'a ní na, ta n̄ika'an na:

—¿Ndachun sandi'i ña'a yó'o xa'a nduta yá'ví ní? ⁹ Va'a ka ná s̄ikó ñá nduta yó'o ta ku'a ní s̄i'ún naki'in ñá, níkuu, ta saá kuchiño chindeé ñá nandá'ví —káchí na.

¹⁰ Ta x̄ini so'o taJesús yukia n̄ika'an na, ta n̄ika'an ra saá xí'in na:

—¿Ndachun ká'an ndó sándi'i ndó ñáyó'o? Chi ñava'a kúu ña ke'é ñá xí'in i. ¹¹ Ndi'i saá k̄iv̄i yóo nandá'ví xí'in ndó. Ta ȳi'i, salo'o ní ka k̄iv̄i yóo i xí'in ndó. ¹² Ch̄ika'a ñá nduta tá xá'an támi s̄ini i ña k̄isa ti'va ñá ȳikí koñu i ña nduxun

ña. ¹³ Ndixa ká'an̄ j̄ xí'in ndó, ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o nḡḡ ka'an̄ ndoso na to'on ñava'a xa'ā j̄, ndato'on na xí'in n̄ivi yukía ke'é ñáyó'o. Ta saá naká'án n̄ivi xa'ā ñava'a ke'é ñá xí'in̄ j̄ —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an̄ xa'ā taJudás ndasaá k̄indḡo ra xí'in naná'no ña nataxi ra taJesús nda'a na (Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Ta saá taJudás Iscariote, ta kúu ñii ta uxu ovi xíka xí'in taJesús, kee ra n̄ixa'an̄ ra nḡḡ naná'no nḡḡ nasutu, ¹⁵ ta n̄indaḡa to'on ra na:

—¿Ndasaá si'ún taxa'vi ndó yi'j̄ tá nataxi j̄ taJesús nda'a ndó? —káchí ra xí'in na.

Ta saá taxa'vi na ra oko uxu si'ún ñaplata. ¹⁶ T̄anda saá k̄ixá'á ndúkú taJudás ndasaá koo nataxi ra taJesús nda'a na.

Ñayó'o ká'an̄ xā kua'an̄ kuñoó ta x̄ixi taJesús xí'in naxíka xí'in ra (Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Ta n̄it̄ondāa k̄ivi k̄ixá'á viko x̄ixi najudío sīta va'a ña on̄ koó levadura kómí,† ta naxíka xí'in taJesús k̄ixā na nḡḡ ra, ta n̄indaḡa to'on ña'á na:

—¿Míkía kóni ún kasa ndivi ndi ña kuxu yó viko Pascua? —káchí na.

¹⁸ Ta ndakuijn̄ taJesús:

—Kua'an̄ ndó, ta kua'an̄ k̄i'vi ndó ñoo Jerusalén, ta kua'an̄ ndó ve'e ñii tāa ta x̄in̄j̄ tá'an xí'in yó, ta ka'an̄ ndó si'a xí'in ra: “TaMaestro

† **26:17** Viko yó'o kána ña ux̄ā k̄ivi xa'ā ña náká'án na ndasaá Ndios s̄ak̄aku ra nax̄ij̄ sikuá na nḡḡ ñaño Egipto kuiyā x̄ina'á.

káchí ra ndí xa kíxaḡ yatin kivi kasa ndivi ra chiño ká'no. Ta ve'e ún kóni ra kuxu ra viko Pascua xí'in naxíka xí'in ra", saá kachí ndó xí'in ta —káchí taJesús.

¹⁹ Ta naxíka xí'in ra nixa'an na, ta kisa ndivi na ña kuxu ra xí'in na viko Pascua, ndátan xa'nda chiño taJesús noo na.

²⁰ Tá kuḡ'an kuñoó, ta kíxaḡ taJesús xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra, ta xikundo na noo mesa kuxu na. ²¹ Tá ndó na xíxi na, ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ñii ndó'ó kúu ta ta siko kuí'ná yi'i ta nataxi ra yi'i nda'a nivi na sáa ini xini yi'i —káchí ra.

²² Ta ndi'i nayó'o kúchuchú ní ini na, ta ñii ñii na ndaká to'on na taJesús:

—Tata, ¿án yi'i kúu ta ká'an ún xa'a?

²³ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra xí'in na:

—Ñii ndó'ó ta sáchi sítá va'a ini ko'o xí'in i, tayó'o kúu ta siko kuí'ná yi'i noo na sáa ini xini yi'i. ²⁴ Ta yi'i, ta ta kixi noo Ndios, ndixa xo'vi ní ta kivi, ndátan ñita naprofeťa xina'á. Ta, ñdá'ví ní ta ta siko kuí'ná yi'i noo na sáa ini xini yi'i! Va'a ka níxiyo on kaku tayó'o, níkuu —káchí taJesús xí'in na.

²⁵ Ta taJudas, ta kúu ta siko kuí'ná taJesús noo na sáa ini xini ña'á, ndaká to'on ra taJesús:

—Maestro, ¿án yi'i kúu ta ká'an ún xa'a?

Ta ndakuijn taJesús:

—Saá va, yó'ó kúu ra —káchí ra.

²⁶ Tá xíxi ka na, taJesús ki'in ra sítá va'a, ta nika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún s̄ita va'a kuxu ndi —káchí ra.

Ta ta'ví ra s̄ita va'a, ta taxi ra ña nda'a ñii ñii naxíka xí'in ra kuxu na. Ta ñika'an ra xí'in na:

—Naki'in ndó kuxu ndó s̄ita va'a yó'o, chi ñayó'o kúu yíkí koñu i.

²⁷ Ta ki'in taJesús ñii copa ña ñó'o vino, ta ñika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún nduta ko'o ndi yó'o —káchí ra.

Ta taxi ra copa ñó'o vino yó'o nda'a ñii ñii naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra saá xí'in na:

—Ndi'i ndó, ko'o ndó táyó'o. ²⁸ Chi nduta yó'o kúu ni i ña kuita. Ta xí'in ñayó'o Ndios chindú'u ra pacto xaá ña ka'an ndasaá ndoo ndi'i kuachi nanivi, ta saá kuchiño kundoo va'a na xí'in ra ndi'i saá kivi. ²⁹ Ndixa ká'an i xí'in ndó, on ko'o ka i vino nda kixaa kivi nakutá'an yó noo xá'nda chiño Yivá yó Ndios. Ta saá ko'o i távino xaá xí'in ndó —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús, ká'an ra ndi taPedro ka'an ra on vása xini ña'á ra

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Ta ndi'i xita na ñii yaa ña ká'an xa'a Ndios, ta kee na ku'a'an na xiki tón Olivo. ³¹ Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Ñoo vitin ndi'i ndó'ó sandakoo ndó yi i, chi saá kundivi to'on Ndios ña nitaa na xina'á, ña káchí saá: “Satakué'e i ta ta ndaa tindikachi, ta tindikachi yó'o kuita ní'nó ndi'i rí”, káchí Ndios.

³² Ta kivi natakú i, ko'on si'na i ña kundati i ndó'ó ñoo estado Galilea —káchí taJesús xí'in na.

³³ Ta taPedro ndakuijn ra, nika'an ra xí'in taJesús:

—Tata, tá ndi'i nivi sandakoo na yó'ó, ta yi'i on sandakoo i yó'ó.

³⁴ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Ndixa ká'an i xí'in ún, ta'an ka kana nduxú chée ñoó vitin, ta xa unj yichj nika'an ún xí'in nivi ña on vása xínj ún yi'i —káchí taJesús xí'in ra.

³⁵ Ta nika'an taPedro xí'in ra:

—Tata, tãda xínj ñó'ó kivi j xí'in ún, ta nda ñii yichj on vása ka'an j on vása xínj yó'ó —káchí taPedro.

Ta ñii káchí saá nika'an ndi'i ka naxíka xí'in taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ña kúchuchú ní ini ra

ká'an ra xí'in Ndios

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Ta taJesús ku'a'an ra, ta naxíka xí'in ra ku'a'an na xí'in ra, ta nixaa na ñii noo naní Getsemaní, ta nika'an ra xí'in na:

—Kundoqo ndó yó'o ta ná ko'onj ka'an j xí'in Ndios —káchí ra.

³⁷ Ta nika'an ra xí'in taPedro, ta xí'in ovj sa'ya taZebedeo, ku'a'an na xí'in ra ta nixaa na, ta kixá'á taJesús kúchuchú ní ini ra ta nd'i ní ini ra. ³⁸ Ta nika'an ra xí'in unj tayó'o:

—Ndeé ní kúchuchú ini j anda ñii kóni ña kivi j. Kundati ndó yó'o ta kundito ndó, on kusun ndó —káchí taJesús xí'in na.

³⁹ Ta taJesús kee ra ku'a'an ra ñii xiiña xíká ka lo'o, ta xikuxítí ra ta xikundee ra nda nitonda

ta'ya ra noo ño'o, ta nika'an ra xí'in Ndios, káchí ra saá:

—Tata Yivá mii, tá kuchiño, ta on taxi ún ña xo'vi ní yó'o. Ta saá ni, on kundivi ña kóni mii, ta va'a ka ná kundivi ña kóni mii ún —káchí ta Jesús xí'in Ndios.

⁴⁰ Ta saá nakundichi ra ta ndikó ra kixaa ra noo ndóo uní naxíka xí'in ra. Ta ndi'i nayó'o kisiin na. Ta ta Jesús nika'an ra xí'in ta Pedro:

—¿An on vása kuchiño ndó kundito ndó xí'in i vará ñii hora? ⁴¹ On kusun ka ndó ta kundito ndó ka'an ndó xí'in Ndios ña on nakava ndó kuachi. Ndó'ó yóo ini ndó ke'é ndó ñava'a, ta on kuchiño ke'é ndó ñava'a yó'o xí'in ndee mii ndó —káchí ta Jesús xí'in na.

⁴² Ta yichi ovi tuku ndikó ta Jesús ku'a'an ra ka'an ra xí'in Ndios, káchí ra saá:

—Tata Yivá mii, tá xini ñó'ó xo'vi i ña yo'vi ní yó'o, ta va'a ka saá ná koo ña kóni mii ún —káchí ra.

⁴³ Ta ndikó tuku ra kixaa ra noo ndóo naxíka xí'in ra, ta naní'i ra na kisiin na, saá chi ndee ní xí'i na ma'ná. ⁴⁴ Ta yichi uní ndikó tuku ra ku'a'an ra, ta nika'an ra xí'in Ndios ndatán yóo to'on ña si'na nika'an ra. ⁴⁵ Ta tuku ndikó ra kixaa ra noo naxíka xí'in ra, ta nika'an ra xí'in na:

—¿An va'a kusun ka ndó ta nakindée ka ndó? Koto ndó, xa nitonda hora ña nataxi na yi'i, ta ta kixi noo Ndios, nda'a nivi na on vá'a. ⁴⁶ Ndakoo ndó, ná ko'yo. Ta koto ndó, yó'o vaxi ta nataxi yi'i nda'a nanivi na saa ini xini yi'i —káchí ta Jesús.

Ñayó'o ká'an xá'a ndasaá tjin na taJesús
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Tá ta'an ka ndi'i ka'an taJesús xí'in na, ta kixaa taJudas ta kúu ñii ta uxu ovi xíka xí'in taJesús. Ta kixaa ku'a ní nivi xí'in ra, ta ní'i na espada xí'in yiton. Naxikua'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu xa ti'ví na nivi yó'o ña tiin na taJesús. ⁴⁸ Ta taJudas xa si'na nika'an ra xí'in na ndasaá nakoni na taJesús, káchí ra si'a:

—Taa ta chindeéi xí'in ña chitoi noo kúu taJesús. Ta tiin ndó ra —káchí ra xí'in na.

⁴⁹ Ta saá nitonda yatin ra noo taJesús, ta nika'an ra:

—Kua'a, Tata Maestro —káchí ra.

Ta nichito ra noo taJesús. ⁵⁰ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Tata, kasa ndivi ún ñachiño vaxi ún.

Ta saá nivi na yóo xí'in taJudas nitonda yatin na noo taJesús ta tjin na ra.

⁵¹ Ta ñii taxíka xí'in taJesús tava ra espada, ta kandoso va'a ra ñii so'o ta kisa chiño noo taká'no noo nasutu. ⁵² Ta nika'an taJesús xí'in taxíka xí'in ra yó'o:

—Taxi va'a ún espada ún noo nákaa va'a ña, saá chi ndi'i na xá'ni xí'in espada ñii ki'va saá tuku kivi nayó'o xí'in espada. ⁵³ ¿An on vása kúnda ini ún kúchiño ndukúi noo Yivái ta tiká'an kuiti ti'ví ra ku'a ní mil‡ naángel kixaa na chindeé na yi'í? ⁵⁴ Táná ti'ví ra naángel, ta on vása kúchiño kasa ndivi i to'on Ndios ña káchí

‡ 26:53 To'on griego káchí ña: Ndios ti'ví ra uxu ovi legión naángel. Ñii legión natropa xikomí ña komi mil anda iño mil nivi.

xínì ñó'ó kundo'o ÿ ñayó'o —káchí ra xí'in taxíka xí'in ra.

⁵⁵ Ta ñika'an taJesús xí'in inka ñivi:

—¿Án xáni sinì ndó takuí'ná kúu ÿ? ¿Ndachun vaxi ndó ñoo ÿ ní'i ndó espada xí'in yiton ña tiin ndó yì'i? Ta yì'i, ndi'i saá kivi ñixiyo ÿ sáná'a ÿ ñivi ve'e ño'o ká'no, ta ñi-tiin ndó yì'i. ⁵⁶ Ta ndi'i ñayó'o kundo'o ÿ vitin, chi saá xínì ñó'ó kundivi to'on Ndios ña ñitaa naprofeta —káchí taJesús.

Ta ndi'i naxíka xí'in ra sandakoo na taJesús, ta xino na kuá'an na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi kixaa ra ñoo nachíño

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Ta saá ñivi na tiin taJesús, ñixaa ra xí'in na ve'e taCaifás, ta kúu taká'no ñoo nasutu. Ta ve'e tayó'o xa ñakutá'an ndi'i naxikuá'a ñoo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios. ⁵⁸ Ta taPedro ñii xíká ndíkõn ra kuá'an ra sata taJesús anda ñixaa ra ve'e tasutu ká'no. Ta xikoo ra xí'in napolícia ke'e ve'e tasutu yó'o ña koto ra yukía kundo'o taJesús.

⁵⁹ Ta naxikuá'a ñoo najudío xí'in naná'no ñoo nasutu xí'in ndi'i inka nachíño naní na Junta Suprema nándukú na ñivi na ka'an to'on vatá ña kuvá'a kuachi xa'a taJesús, ta saá kuchiño nataxi na ra nda'a ñivi ña ka'ni na ra. ⁶⁰ Vará kuá'a ní ñivi kixi na ñika'an na ñavatá xa'a taJesús, ta õn vása ní-naní'i na kuachi ra ña ka'ni na ra. Ta sondi'i kixaa õvi ta ta vatá yu'u, ⁶¹ ta ñika'an nayó'o saá xa'a taJesús:

—Tayó'o nika'an ra, kachí ra: “Yi'i kúchiño i sandi'i xa'a ve'e ño'o ká'no, ta tixin ña uní kivi tuku kasa va'a i ña”, kachí taJesús —káchí ovi ta yó'o.

⁶² Ta saá taká'no noo nasutu nakundichi ra, ta nindaqa to'on ra taJesús:

—¿An on vása ndakuiin ún yu'u na? ¿Yukía kachí ún xa'a to'on ña ká'an nayó'o xa'a ún?

⁶³ Ta taJesús tasiin yoo ra, on vása ní-ndakuiin ra. Ta tuku nika'an taká'no noo nasutu xí'in ra:

—Ta xá'nda chiño i noo ún chiná'a ún Ndios tatakú, ta ka'an ún ñandaqa xí'in ndi, ¿an Cristo ta ti'vi Ndios kúu ún? ¿An ndixa Sa'ya Ndios kúu ún? —káchí ra.

⁶⁴ Ta ndakuiin taJesús:

—Saá va, mii ún nika'an. Ta yi'i tuku ká'an i xí'in ndó, kivi ña vaxi koto ndó yi'i, ta ta kivi noo Ndios, xa yoo i noo táyi tón yoo siin kua'a Ndios, ta ta kómí ndi'i ndee. Ta koni ndó yi'i ndikó i ñoyivi yó'o, ta vaxi i ma'ño viko —káchí taJesús.

⁶⁵ Ta taká'no noo nasutu ndi'i xini so'o ra ñayó'o, ta nisaa ní ra, ta ndata ra tikoto mii ra, ta nika'an ra:

—¡Tayó'o kándiva'a kini ra xí'in Ndios! On vása xini ñó'o ka yó inka nivi taxi na kuachi xa'a ra. Ndó'o xini so'o ndó ña on vá'a nika'an ra. ⁶⁶ ¿Yukía xani ini ndó ke'é yó xí'in tayó'o? —káchí ra xí'in naná'no na kúu nachíño.

Ta ndakuiin nayó'o:

—Yoo kuachi ra. Ta xini ñó'o kivi ra —káchí na.

⁶⁷ Ta kixá'á na kúndaa na tásijí yu'u na ñoꝝ ra, ta káni na ra xí'in yíkí nda'a na, ta inká na xí'in xa'nda nda'a na káni na ñoꝝ ra, ⁶⁸ ta káchí na saá xí'in ra:

—Tá Cristo kúu ún, ta ka'an ún xí'in ndi, ¿yukú ndi kani yó'ó? —káchí na.

Ñayó'o ká'an xa'a taPedro kivi ñika'an ra uní yichi

on vása xini ra taJesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ta yóo taPedro ke'e ve'e taká'no ñoꝝ nasutu, ta kixaá ñii ña'a ñá kisa chiño ñoꝝ nave'e yó'o, ta ñika'an ñá xí'in taPedro, káchí ñá saá:

—Saá tuku yó'ó kúu ún ñii ta ñixika xí'in taJesús, ta kixi estado Galilea —káchí ñá.

⁷⁰ Ta ñoꝝ ndi'i na ndóo yó'o taPedro ñika'an ra, káchí ra saá:

—On vása kúndaá ini i yukía ká'an ún xí'in i.

⁷¹ Ta saá kee ra yé'é ke'e ve'e yó'o, ta yóo inká ña'a ñá kisa chiño ñoꝝ nave'e yó'o, ta xini ñá taPedro, ta ñika'an ñá xí'in nanivi, káchí ñá saá:

—Tayó'o kúu ñii ta ñixika xí'in taJesús, ta kixi ñoo Nazaret —káchí ñá.

⁷² Ta taPedro tuku ñika'an ra nda chiná'a ra Ndios ña káchí ra saá:

—On vása xini i takaa —káchí ra.

⁷³ Ta ñiya'a ñii káni lo'o, ta nanivi yíta yó'o ñitondaá yatin na ñoꝝ taPedro, ta ñika'an na xí'in ra, káchí na saá:

—Ndixa yó'ó kúu ún ñii tatá'an taJesús, chi xí'in to'on ña ká'an ún kúndaá ini ndi kee ún estado Galilea —káchí na.

⁷⁴ Ta k̄ixá'á taPedro xí'in ndi'i ndee ra n̄ika'an ra, káchí ra saá:

—Xa n̄ika'an i xí'in ndó, on vása x̄ini i takaa. ¡Ndios ná saxo'vi ra yi'i tá ñavatá ká'an i! —káchí ra.

Ta x̄andik̄on kana ñii nduxú chée. ⁷⁵ Ta saá naká'an taPedro to'on ña n̄ika'an taJesús xí'in ra: “Ta'an ka kana ñii nduxú chée ta xa un̄i yichi n̄ika'an ún xí'in n̄ivi ndí on vása x̄ini ún yi'i.” Ta kee taPedro ke'e, ta ndeé ní xáku ra xí'in ndino'o ini ra.

27

*Ñayó'o ká'an x̄a'a ña nataxi na taJesús
kua'an ra noo taPilato
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)*

¹ Ta n̄it̄ivi ink̄a k̄ivi ta ndi'i nax̄ikua'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu nakutá'an na ta nakoo yu'ú na ña ka'ni na taJesús. ² Ta saá katón na ra, ta kua'an ra xí'in na, ta n̄ixaa na nataxi na ra nda'a tagobernador Poncio Pilato.

Ñayó'o ká'an x̄a'a ña n̄ixi'i taJudas

³ Ta taJudas ta nataxi taJesús nda'a naná'no noo nasutu, x̄ini ra ndí ch̄ikaa ini nayó'o ka'ni na taJesús, ta kúchuchú ní ini ra ta nd̄ikó ini ra x̄a'a ñayó'o, ta sandikó ra oko uxu si'un ñaplata nda'a nax̄ikua'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu. ⁴ Ta n̄ika'an taJudas xí'in na, káchí ra saá:

—N̄iki'vi i kuachi nataxi i nda'a ndó taa ta va'a ta on koó kuachi kómí, ña ka'ni ndó ra.

Ta ndakuiin na, n̄ika'an na xí'in taJudas:

—On vása ndí'i ini ndi xa'a ña ke'é ún. On sivi kuachi mji ndi kía, kuachi mji ún kía —káchí na xí'in ra.

⁵ Ta saá taJudas nixa'an ra sakana ra si'un ñaplata ini ve'e ño'o ká'no, ta kee ra ku'a'an ra. Ta nixa'a ra ñii xiiña ta sakuá'na xí'in mji ra.

⁶ Ta naná'no noo nasutu nakaya na si'un ñaplata yó'o, ta nika'an na, káchí na saá:

—On kivi taan yó si'un yó'o ini caja ve'e ño'o ká'no noo ñó'o ña sóko nanivi, chi si'un ña cha'vi yó xa'a ña kivi ñii ta kía —káchí na.

⁷ Ta saá nakoo yu'ú na, ta sata na xí'in si'un yó'o ñii ño'o naní “Ño'o ta kisa chiño xí'in ño'o kisin”, ta taxi na ña nda'a nivi na kee inká ñoo ña va'a nduxun natá'an na kivi nixi'i na. ⁸ Ta saá sá kunaní na ño'o yó'o “Ño'o Nii” anda kivi vitin. ⁹ Ta kundivi ña nika'an taprofeta Jeremías xina'a, kachi ra saá: “Naki'in na oko uxu si'un ñaplata, ña ndaya'vi ña kivi ra, ñayó'o kuu ya'vi chinoo naIsrael, ¹⁰ ta xí'in si'un yó'o sata na ‘Ño'o ta kisa chiño xí'in ño'o kisin’, ndatan yoo ña nika'an Ndios xí'in i”, kachi taprofeta.

Ñayó'o ká'an xa'a taPilato ña nindaká to'on ra taJesús

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ta ñindichi taJesús noo tagobernador Pilato, ta tayó'o nindaká to'on ra taJesús, káchí ra xí'in ra:

—¿An ndixa yó'ó kuu ún Rey noo najudío? —káchí ra.

Ta ndakuin taJesús:

—To'on mji ún káchí yi'i kuu tarey.

12 Ta naxikuá'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu taxi na kuachi xa'a taJesús noo taPilato, ta taJesús nda ñii to'on on vása ní-ndakuijn ra noo na. 13 Ta saá taPilato nindaká to'on ra taJesús:

—¿Án on vása xini so'o ún ndi'i ña ká'an na xa'a ún?

14 Ta taJesús nda ñii to'on ni-xiin ra ndakuijn ra. Ta naka'nda ní ini taPilato xa'a ñayó'o.

Ñayó'o ká'an xa'a taPilato nika'an ra xini ñó'ó kivi taJesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

15 Ñii ñii viko Pascua tagobernador saña ra ñii ta nákaa ini ve'e kaa ko'on ndíka ra. Ta najudío káxin na yu kúu tayó'o. 16 Ta yóo ñii ta kánóo ní to'on xa'a ta nákaa ra ini ve'e kaa, naní ra Barrabás. 17 Ta nakutá'an kuá'a ní nivi noo tagobernador, ta taPilato nindaká to'on ra na, káchí ra saá:

—¿Yukú taa kóni ndó saña i ko'on ndíka? ¿Án saña i taBarrabás? ¿Án saña i taJesús, taa ta ságunaní nivi Cristo? —káchí ra.

18 Saá chi kundaa ini taPilato ndí na kisa kuini ini xini taJesús kúu na, ñakán nataxi na ra nda'a ra.

19 Ta taPilato yóo ra noo táyi noo kisa nani ra xa'a kuachi, ta ñásí'í ra ti'ví ña ña ndato'on ña xí'in ra: “On kasa nani ka ún xa'a kuachi tayó'o, saá chi taa ta on koó kuachi kúu ra, chi ñoo ndive'e kini ní nixanij xa'a ra, ta ndí'i ní ini i”, káchí ñá.

20 Ta naxikuá'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu chú'u na nivi ña ndukú na ko'on ndíka

t̄aBarrabás, ta ndukú na ña kivi t̄aJesús. ²¹ Ta t̄agobernador tuku n̄indaḱa t̄o'on ra na:

—¿Yukú t̄a ovi yó'o kóni ndó saña i ko'on ndíka? —káchí t̄aPilato xí'in na.

Ta ndakuijn na:

—Saña ún t̄aBarrabás ko'on ndíka ra —káchí na.

²² Ta t̄aPilato n̄indaḱa t̄o'on tuku ra na:

—¿Ta yukía koo t̄aJesús, t̄a t̄a naní Cristo? —káchí t̄aPilato.

Ta ndi'i na ndakuijn na, káchí na saá:

—¡Ná kivi ra! ¡Katakaa ndaa ún ra nda'a tón cruz! —káchí na.

²³ Ta saá tuku n̄indaḱa t̄o'on t̄aPilato na:

—¿Yu kúu kuachi níki'vi ra?

Ta ndeé ka n̄ika'an nayó'o, káchí na saá:

—¡Katakaa ndaa ún ra nda'a tón cruz!

²⁴ Ta kundaḱa ini t̄aPilato on vása x̄in ka na chikaa so'o na t̄o'on ra, ta k̄ixá'á na ndeé ka n̄is̄iso na. Ta xa'nda chiño ra noo na kisa chiño xí'in ra taxi na takuí nda'a ra, ta saá nda'á ra noo nanivi, káchí ra saá:

—Yi'i on vása kuiso i kuachi xa'a ña kivi t̄ava'a yó'o. M̄i ndó kuiso kuachi xa'a ña kivi ra —káchí t̄agobernador xí'in n̄ivi.

²⁵ Ta ndi'i n̄ivi ndakuijn na, káchí na saá:

—M̄i ndi xí'in sa'ya ndi kuiso ndi kuachi xa'a ña kivi t̄ayó'o! —káchí na.

²⁶ Ta saá t̄aPilato saña ra t̄aBarrabás. Ta xa'nda chiño ra noo natropa ña kani na t̄aJesús xí'in kuártá ña nó'ni k̄a s̄ijn noo, ta katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz.

²⁷ Ta natropa t̄agobernador, ku'a'an t̄aJesús xí'in na ve'e chiño ká'no, ta n̄ixaḱa na ta n̄akaya

na ndi'i ka natropa, ta xino nduu ndi'i na ra. ²⁸ Ta kindaa na ndi'i tikoto ndixin taJesus ta sakundixin na ra ñii tikoto kuá'á, ndátán yoo tikoto ndixin tarey, ²⁹ ta kisa va'a na ñii corona ñiño ta chinoo na ña sini ra. Ta taxi na nda'a ra ña tiin ra ñii yiton xí'in nda'a kua'á ra, ta xikuxítí na noo ra ña kúsiki na ra, ta xaku ndaa na ra, ká'an na si'a xí'in ra:

—¡Ná koo va'a taRey noo najudío! —káchí na.

³⁰ Ta kundaa na tási yu'u na noo ra, ta tón yiton taxi na nda'a ra tuku kindaa na nó, ta suku na nó sini ra. ³¹ Ta ndi'i na kúsiki na ra ta xaku ndaa na ra, ta saá kindaa na tikoto kuá'á ndixin ra ta tuku sakundixin na ra tikoto mii ra. Ta kua'an ra xí'in na ña katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz.

*Ñayó'o ká'an xa'a ndasaá katakaa ndaa na taJesus
nda'a tón cruz*

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ta kee natropa, ta kua'an taJesus xí'in na, ta nakutá'an na xí'in ñii ta ta kixi ñoo Cirene, naní ra Simón, ta natropa kisa nduxa na xí'in tayó'o ña kuiso ra tón cruz taJesus.

³³ Ta nixaa na ñii xiiña naní ña Gólgota, ña kóni kachí Leke Sini Ndií. ³⁴ Ta natropa taxi na vino tá nasaka xí'in nduta yova ní ko'o ra, ta taJesus xito ndoso ra lo'o nduta yó'o, ta ni-xiin ra ko'o ra rá.

³⁵ Ta saá katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz, ta natropa nata'ví na tikoto ra. Chikaa na ndati ña koto na yukú ñii ñii nayó'o naki'in ñii ñii lo'o tikoto taJesus. Ta saá kundivi ña nitaa taprofeta

xina'á xá'a taJesús, kachí ra ndí ta'ví na tikoto ra ta chikaá na ndati xá'a tikoto ndixin nino ra, saá nítáa ra xá'a taJesús. ³⁶ Ta xikundo na ndáa na ra. ³⁷ Ta chinóo kútu na ñii tón viti lo'o siní tón cruz, ta noo tón viti yó'o naka'yi to'on ña ká'an xá'a kuachi ra, ta kachí ña saá: “Tayó'o kúu taRey noo najudío.”

³⁸ Ta katakaá ndaa na ovi takuí'ná siin taJesús, ñii takuí'ná tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñindichi siin kua'á ra, ta inka ra tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñindichi siin yitin ra. ³⁹ Ta nanivi yá'a yichi noo tákaa ndaa taJesús kándiva'a ní na xí'in ra, ta káva na siní na, ⁴⁰ kachí na saá xí'in ra:

—Yó'ó kúu ta nika'an: “Yi'i sandi'ii xá'a ve'e ño'o ká'no, ta tixin ña uní kivi tuku kasa va'ai ña”, kachí ún, ta vitin, sakaku xí'in mii ún! Tá ndixa Sa'ya Ndios kúu ún, ta saá, sanoo xí'in mii ún nda'a tón cruz! —kachí na xí'in ra.

⁴¹ Ta ñii ki'va saá nafariseo xí'in na sáná'a ndayi Ndios xí'in naxikua'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu kúsiki na ra ta xáku ndaa na ra, ká'an na xí'in ra:

⁴² —Tayó'o sakaku ra inka nivi, ta on vása kivi sakaku xí'in mii ra vitin. Tá ndixa kúu ra taRey ñoo yó Israel, ta ná sanoo xí'in mii ra nda'a tón cruz vitin, ta saá kandixa yó ra. ⁴³ Ta tayó'o nika'an ra ndáa ini ra Ndios. Tá ndixa Ndios kí'vi ini ra xini ra tayó'o, ta Ndios ná sakaku ña'á ra vitin, chi nika'an tayó'o: “Yi'i kúu Sa'ya Ndios”, kachí ra —saá ká'an na, xáku ndaa na ra.

⁴⁴ Ta ñii ki'va saá ovi takuí'ná tákaa ndaa siin ra kúsiki ña'á ra ta kándiva'a ra xí'in taJesús.

Ñayó'o ká'an ndasaá nixi'i taJesús
(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Ta ñitondaa kaa uxu ovi ma'ño ndiví, ta kixá'á kúnaa ndi'i ñoyívi anda kaa unj xikuaa.*

⁴⁶ Ta kaa unj kúu ña, ta saá ndeé va'a ñika'an taJesús, káchí ra saá:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —káchí taJesús. To'on yó'o káchí ña saá: Tata Yivá mji, Tata Yivá mji, ¿ndachun sandakoo ún yi'i?, káchí ña.

⁴⁷ Ta sava ñivi na yíta yatin yó'o, xini so'o na ña ñika'an ra, ta káchí na saá:

—Tayó'o kána ra taprofeta Elías ña chindeé ña'á ra —káchí na.

⁴⁸ Ta xandikon ñii tayó'o xino ra ku'a'an ra, ta sachii ra ñii tikoto kuikon xí'in vino yiyá, ta chinóo ra ñayó'o noo yiton, ta ndikó ra taxi ra ko'o taJesús. ⁴⁹ Ta inká ñivi ñika'an na saá xí'in tayó'o:

—On ke'é ún ra. Ná koto yó án kixi taElías sakaku ña'á ra —káchí na.

⁵⁰ Ta saá taJesús xí'in ndi'i ndee ra ñika'an ra, ta nixi'i ra. ⁵¹ Tá mií saá xandikon ñindata ma'ño tikoto tákaa Cuarto Yji ve'e ño'o ká'no, ta kixá'á ña ñindata ña chi ñino ta noo ña nda ñino. Ta ñitaan noo ño'o, ta ñayuu ná'no chachi ña. ⁵² Ta ñixona noo ño'o na nixi'i, ta ñataku ku'a'a ní ñivi na xikuu na kandixa Ndios. ⁵³ Ta kivi ñataku taJesús, ndee nayó'o noo ñinduxun na, ta ñikivi na ñoo yji Jerusalén, ta ku'a'a ní ñivi xini na nayó'o.

* **27:45** Kaa uxu ovi ndiví ñani ña kaa ñño noo ñaño Roma, ta kaa unj xikuaa ñani ña kaa jin noo ñaño Roma.

54 Ta ɬa ndíso chiño xí'in ñii ciento natropa, yóo ra xí'in inká natropa ndáa na ɬaJesús. Ta nayó'o xini na ñiṭaan noo ño'o, ta xini na ndi'i ña yiyo ní ñiya'a, ta ñiyi'ví ní na, ta ñika'an na:

—Ndixa ɬayó'o xikuu Sa'ya Ndios —káchí na.

55 Ta nda xíká yíta kuá'a ní násí'í xíto ná. Nayó'o kúu ná xindikon sata ɬaJesús chindeé ná ra kisa chiño ná noo ra, ta kee ná xí'in ra estado Galilea ta kixaa ná ñoo Jerusalén. 56 Ñii ñayó'o kúu ñaMaría Magdalena, inká ña kúu ñaMaría, si'í ɬaJacobo xí'in ɬaJosé, ta inká ña kúu si'í ɬa ovi sa'ya ɬaZebedeo.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña ñinduxun ɬaJesús
(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

57 Ta xikuaa ta xa kuá'an kunaa kúu ña, ta kixaa ñii ɬakuíká, ɬa kixi ñoo Arimatea, naní ra José. ɬayó'o kúu ñii ɬa xindikon sata ɬaJesús.

58 Ta ñixa'an ra noo ɬaPilato, ta ndukú ra yiki koñu ɬaJesús ña sanduxun ra ña, ta ɬaPilato xa'nda chiño ra noo natropa ña nataxi na ña nda'a ra. 59 Ta ñixaa ɬaJosé ta ñaki'in ra yiki koñu ɬaJesús, ta chisúku ndaa ra ña xí'in ñii tikoto ndii ña on vása yakua. 60 Ta ñixa'an ra ta chikaa va'a ra yiki koñu ɬaJesús ini kavua ña xaá ña sakan kisa va'a ra ini. Ta saá ñakasi ra yé'é kavua yó'o xí'in ñii yuu ká'no, ta kee ra kuano'o ra. 61 Ta ñindo ñaMaría Magdalena xí'in inká ñaMaría, ndóo na yatin noo yóo kavua yó'o.

Ñayó'o ká'an xa'a natropa na ndáa noo ñinduxun ɬaJesús

62 Ta inká kivi ña kúu kivi yij ña nákindée najudío, ta nafariseo xí'in naná'no noo nasutu nixaá na noo taPilato. 63 Ta nika'an na, káchí na saá xí'in ra:

—Tata, náká'an ndi ña nika'an ta vatá yu'u taJesús kivi xitaku ra, nika'an ra si'a: “Tá nixi'ij ta tixin ña unj kivi nataku ij”, káchí ra. 64 Ñakán ka'nda chiño ún noo natropa ná nakasi kútu va'a na kavua noo ninduxun ra anda tondaá kivi unj, ta saá nivi na xindikon sata ra, koto kixi na ñii ñoó, ta tava na yikí koñu ra ta ndato'on na xí'in nivi, káchí na saá: “Xa nataku ra”, káchí na. Ta to'on yó'o sandá'ví ní ka ña nanivi noo ña sandá'ví mji ra na xí'in to'on ra —káchí naná'no noo najudío.

65 Ta nika'an taPilato xí'in na:

—Va'a, yoo natropa, ná ko'on na xí'in ndó. Ta nakasi va'a ndó yé'é kavua noo ninduxun ra —káchí ra.

66 Ta nixa'an na ta kisa kútu va'a na yé'é kavua, ta xakin na ñii selo yé'é ña on nona ña, ta saá nindo natropa yatin yé'é kavua ña kundaa na ña.

28

*Ñayó'o ká'an xa'q taJesús kivi nataku ra
(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

1 Ta njya'a kivi yij ña nákindée najudío, ta nitivi inká kivi; ñayó'o kúu kivi noo semana ña kúu domingo, ta ñaMaría Magdalena xí'in inká ñaMaría nixaá ná koto ná noo ninduxun taJesús.

2 Ta xandikon ndeé ní nitaan noo ño'o, saá chi ñii ángel kee noo Ndios nda ñoyivi ñino, noo

ña ñoyívi yó'o, ta kixaa ña ta sakuta'a ña yuu ndási yé'é kavua, ta xikoo ña sata yuu yó'o. ³ Ta ñaángel yó'o náye'e ní ña, ndátán náye'e ñii taxa, ta tikoto ña yaa ní ña, ndátán yaa kaxin saá yoo ña. ⁴ Ta natropa na ndaa yé'é kavua ndeé ní ñiyi'ví na xini na ña, ñii kisin ñino na xí'in ña yí'ví na, ta saá nakoyo na noo ño'o ta ndaño'ó ini na. Ndátán ñii kiva yoo na ñixi'i, saá yoo na ndoo na. ⁵ Ta ñaángel ñika'an ña xí'in násí'í yó'o:

—On kuyi'ví ndó, saá chi yi'i xini j ndí ndó'ó nándukú ndó ta Jesús, ta ta katakaa ndaa na nda'a tón cruz. ⁶ On koó ka ra yó'o, chi xa natakú ra, ñii kiva yoo to'on ña ñika'an ra xí'in ndó, saá yoo ña. Na'a ndó koto ndó noo chinoo na ra. ⁷ Ta saá kama ní ko'on ndó ta ndato'on ndó xí'in na ñixika xí'in ra, kachí ndó saá xí'in na: “Xa natakú ra, ta ko'on si'na ra noo ndó ña kundati ra ndó'ó estado Galilea. Kán koni ndó ra”, kachí ndó xí'in na. Ñayó'o kúu to'on ña ndato'on j xí'in ndó —kachí ñaángel xí'in násí'í yó'o.

⁸ Ta saá násí'í yó'o vará nda yí'ví ní ná, ta kúsi j ní ka ini ná, ta kama ní kee ná xino ná kua'an ná ndato'on ná xí'in na ñixika xí'in ta Jesús. ⁹ Ta xandikon ta Jesús nakutá'an ra xí'in náña'a yó'o yichi, ta chindee ra ná ta ñika'an ra si'a xí'in ná:

—Kua'a, nana. Ná koo ñava'a ini ndó —kachí ra xí'in ná.

Ta ñixaa yatin ná noo ra, ta xikuxítí ná ta ñomi ná xa'a ra ta kisa to'ó ná ra. ¹⁰ Ta ta Jesús ñika'an ra xí'in ná:

—On kuyi'ví ndó. Kuḗ'ḗn ndó ndato'on ndó xí'in na nixika xí'in i ná ko'on na estado Galilea, ta kán koni na yi'i —káchí ra xí'in ná.

Ñayó'o ká'ḗn xḗ'a ña ndato'on natropa na xindaa yé'é kavua noo ninduxun taJesus

¹¹ Ta kee násí'í kuḗ'ḗn ná, ta sava natropa na xindaa yé'é kavua ndikó na kuḗ'ḗn na ñoo ká'no, ta ndato'on na xí'in naná'no noo nasutu ndi'i ña nixiyo xini na. ¹² Ta naná'no noo nasutu nakutá'an na xí'in naxikua'a noo najudío, ta nakoo yu'ú na taxi na kuḗ'a ní si'ún nda'a natropa, ¹³ ta nika'ḗn na, káchí na saá xí'in na:

—Si'a koo ka'ḗn ndó xí'in nivi xa'a ña nixiyo xini ndó, kachí ndó si'a: “Tá kisin ndi ñoó koni, ta na nixika xí'in taJesus nixaḗ na, ta kisa ku'ná na yikí koñu ra, ta kuḗ'ḗn na xí'in ña”, saá kachí ndó xí'in nivi. ¹⁴ Tá tagobernador koni so'o ra to'on yó'o, ta mji ndi ndakuijn xa'a ndó, ña on sakuiso ra kuḗchi ndó'ó —káchí naná'no xí'in natropa.

¹⁵ Ta saá natropa naki'in na si'ún ta kisa ndivi na chiño ña nika'ḗn na xí'in na. Ta to'on yó'o kúu ña nixita ní'no noo ndi'i najudío anda kivi vitin.

*Ñayó'o ká'ḗn xḗ'a taJesus
ña sakuiso chiño ra naxíka xí'in ra
(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)*

¹⁶ Ta saá na uxu ñii naxíka xí'in taJesus kuḗ'ḗn na estado Galilea, ta nixaḗ na yukū noo nika'ḗn taJesus ko'on na. ¹⁷ Ta xini na ra ta kisa to'ó na ra, vará sava nayó'o nixika ini na án ndixa kúu

tayó'o t̄aJesús. ¹⁸ Ta n̄ixaā yatin t̄aJesús n̄oō na ta n̄ika'̄an̄ ra saá xí'in na:

—Ndios t̄axi ra ndi'i ndayí ña ka'nda chiñō i n̄oō ndi'i na ndóo ñoyívi n̄ino xí'in ñoyívi yó'o. ¹⁹ Ta saá ká'̄an̄ i xí'in ndó: Kua'̄an̄ ndó ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o ta saná'a ndó nan̄ivi ndasaá koo kundik̄on na yich̄ī i, ta sakuchu ndó na xí'in k̄ivi Yivá yó, xí'in k̄ivi yí'i t̄aSa'ya ra, ta xí'in k̄ivi Nímā Ndios. ²⁰ Ta saná'a ndó na ña kasa ndivi na ndi'i to'on ña n̄ika'̄an̄ i xí'in ndó. Ta ndixa yí'i koō i xí'in ndó ndi'i saá k̄ivi ña vaxī and̄a k̄ivi sondí'í ñoyívi yó'o. Saá ná koo ña —káchí t̄aJesús xí'in naxíka xí'in ra.

**Alcatlatzala Mixtec New Testament
Mixtec, Alcatlatzala: Alcatlatzala Mixtec New
Testament (New Testament+)**

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Alcatlatzala

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

a74bfb3f-bd55-5ab9-983e-8d19de48c198